

Fonetska analiza fenomena seseo/ceceo kod hrvatskih studenata španjolskog kao stranog jezika

---

Stanić, Romana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:820515>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

Romana Stanić

Zagreb, rujan 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Romana Stanić

**FONETSKA ANALIZA FENOMENA SESEO/CECEO KOD HRVATSKIH
STUDENATA ŠPANJOLSKOG KAO STRANOG JEZIKA**

Diplomski rad

Dr. sc. Maša Musulin
Dr. sc. Marko Liker

Zagreb, rujan 2021.

Universidad de Zagreb
Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales
Departamento de Estudios Románicos

El análisis fonético del fenómeno el seseo/el ceceo entre los estudiantes croatas del español
como lengua extranjera

Estudiante:

Romana Stanić

Tutores:

dr. sc. Maša Musulin

dr. sc. Marko Liker

Zagreb, septiembre 2021

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Romana Stanić

Studijske grupe: Fonetika, smjer Govorništvo i Španjolski jezik i književnost, smjer

Nastavnički

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Fonetska analiza fenomena el seseo/el ceceo kod hrvatskih studenata španjolskog kao stranog jezika

Naslov rada na engleskome jeziku: Phonetic analysis of the el seseo/el ceceo phenomenon among Croatian students of Spanish as a foreign language

Broj stranica:

Broj priloga:

Datum predaje rada:

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

- 1.
- 2.
- 3.

Datum obrane rada:

Broj ECTS bodova:

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----
2. -----
3. -----

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom

Fonetska analiza fenomena seseo/ceceo kod hrvatskih studenata španjolskog kao stranog jezika

i da sam njegov/a autor/ica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Romana Stanić

(potpis)

Zagreb, _____

ZAHVALA

Veliko hvala mojim mentorima, profesorici Maši Musulin i profesoru Marku Likeru koji su mi bili velika potpora tijekom provedbe istraživanja i cjelokupnog pisanja te su svojim idejama svakako obogatili sadržaj ovog diplomskog rada.

Hvala profesoricama stranim lektoricama s Odsjeka za romanistiku na izdvojenom vremenu i suradnji tijekom istraživanja te svim studenticama španjolskog jezika i književnosti koje su se odazvale pozivu na sudjelovanje.

Također, zahvaljujem se svojim roditeljima, Katici i Tinu koji su mi omogućili školovanje te bili konstantna podrška svih ovih godina.

Uz to, hvala mojim sestrama Gloriji i Mariji i bratu Toniju te njihovim obiteljima koji su mi uvijek bili oslonac.

Posebno hvala mom mužu Luki na poticajima, strpljenju i bezuvjetnoj ljubavi.

Hvala mojim prijateljicama iz Rokaone, Emama s faksa, cimericama Ivoni, Đurđici, Niki i Petri te prijateljima s Knežije i crkvenom zboru Marija Pomoćnica koji su mi uljepšali studentske dane i učinili ovo razdoblje nezaboravnim.

Zahvaljujem se i kumu Marinu koji je pomogao u grafičkom uređenju diplomskog rada.

Hvala mojoj novoj obitelji Stanić koja je vjerovala da ću završiti fakultet nakon udaje.

A najveće hvala dragom Bogu na svim talentima i vrlinama koje mi je udijelio te na svim ovim ljudima koje je stavio na moj životni put.

SAŽETAK

Jezični fenomeni seseo i ceceo u španjolskom jeziku podrazumijevaju da se fonemi /c/ + vokali /i/ i /e/, /z/ i /s/ izgovaraju dentoalveolarnim frikativom /s/ u slučaju fenomena sesea, a interdentalnim frikativom /θ/ u slučaju fenomena cecea. Cilj ovog diplomskog rada bio je perceptivnom analizom ispitati izgovornu varijantu hrvatskih studenata španjolskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a anketnim upitnikom njihovu svijest o vlastitom izgovoru španjolskog jezika. Uz to, akustički se analizirao reprezentativni izgovor glasova /s/ i /θ/ kroz četiri momenta spektra šuma. Rezultati istraživanja pokazuju da je većina studentica bila priklonjena odabiru izgovorne varijante fenomena sesea te je zadovoljna vlastitim izgovorom i poznavanjem izgovorne norme španjolskog jezika, dok rezultati akustičke analize pokazuju da postoje tendencije u razlikama frikativa /s/ i /θ/ koje su zabilježene mjerama težišta, raspršenja, nagiba i istaknutosti glavne amplitude.

Ključne riječi: jezični fenomeni seseo i ceceo, dentoalveolarni frikativ /s/, interdentalni frikativ /θ/, izgovorna norma španjolskog jezika, perceptivna analiza, akustička analiza.

RESUMEN

Los fenómenos lingüísticos el seseo y el ceceo en español implican que los fonemas /c/ + vocales /i/ y /e/, /z/ y /s/ se pronuncian con la fricativa dentoalveolar /s/ en el caso del fenómeno de seseo y con la fricativa interdental /θ/ en el caso del fenómeno de ceceo. El objetivo de este trabajo ha sido llevar a cabo el análisis perceptual para determinar la variante de pronunciación de los estudiantes croatas de la lengua española en la Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales en Zagreb y mediante un cuestionario examinar su conocimiento sobre su propia pronunciación del español. Además, se ha analizado acústicamente la pronunciación representativa de los sonidos /s/ y /θ/ a través de cuatro momentos del espectro. Los resultados de la investigación muestran que la mayoría de las estudiantes favorece más la variante seseante y está satisfecha con su propia pronunciación y con su conocimiento de la norma de pronunciación española, mientras que los resultados del análisis acústico muestran que existen tendencias en diferencias de las fricativas /s/ y /θ/ que las medidas de media, desviación estándar, asimetría y curtosis han detectado.

Palabras clave: fenómenos lingüísticos el seseo y el ceceo, fricativa dentoalveolar /s/, fricativa interdental /θ/, norma de pronunciación de la lengua española, análisis perceptual, análisis acústico.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. JEZIČNI FENOMENI SESEO I CECEO	2
2. JEZIK I DRUŠTVO	6
2.1. IDENTITET	6
2.2. PRESTIŽ	7
2.3. NEDOSLJEDNOST IZGOVORA	8
3. FONETSKI I FONOLOŠKI ASPEKTI	10
3.1. ANDALUZIJSKI GOVORI	10
3.2. NORMA I STANDARD ŠPANJOLSKOG JEZIKA	11
3.3. PRETHODNA FONETSKA I SOCIOLINGVISTIČKA ISTRAŽIVANJA	13
3.4. AKUSTIČKI KORELATI FRIKATIVA	17
3.5. CILJEVI I HIPOTEZE	19
4. METODA	20
4.1. SUDIONICI	20
4.2. KORPUS	21
4.3. PROCEDURA	22
4.4. PERCEPTIVNA ANALIZA	22
4.5. ILUSTRATIVNA AKUSTIČKA ANALIZA	23
4.6. ETIČKA VALJANOST ISTRAŽIVANJA	25
5. REZULTATI FONETSKOG ISTRAŽIVANJA	26
5.1. GOVORNICI	26
5.2. STRUČNE PROCJENITELJICE	29
5.2.1. Dosljednost procjene	31
5.3. REZULTATI ILUSTRATIVNE AKUSTIČKE ANALIZE	32
6. REZULTATI ANKETE	35
7. RASPRAVA	42
7.1. PERCEPTIVNA ANALIZA	42
7.2. ILUSTRATIVNA AKUSTIČKA ANALIZA	43
7.3. ANKETA	45
7.4. ISTRAŽIVAČKE I OBRAZOVNE IMPLIKACIJE REZULTATA	46
8. ZAKLJUČAK	48
9. REFERENCIJE	50

1. UVOD

Poznato je da španjolski jezik kao jedan od pet svjetskih jezika obuhvaća veliko teritorijalno govorno područje. Jezični fenomeni seseo i ceceo proizašli su iz procesa jezičnih promjena i formiranja različitih govornih varijanti te su jedno od prepoznatljivih obilježja španjolskog jezika.

Prema DPD (*Diccionario panhispánico de dudas*, 2005) jezični fenomen sesea podrazumijeva izgovaranje fonema /c/ ispred vokala /i/ i /e/ te fonema /z/ glasom /s/ pa će tako govornik *seseante* reći [seresa] za riječ *cereza* ili [sapato] za riječ *zapato*. Fenomen sesea koji je prisutan na jugu poluotočne Španjolske, konkretno u Andaluziji i na Kanarskim otocima te u Hispanskoj Americi, prihvaćen je kao dio standardne norme. S druge strane, jezični fenomen cecea prema DPD (*Diccionario panhispánico de dudas*, 2005) podrazumijeva izgovaranje fonema /s/ glasom koji se u središnjoj, sjevernoj i istočnoj Španjolskoj koristi za fonem /z/ pa tako govornik *ceceante* kaže [kaza] za riječ *casa* ili [perzona] za riječ *persona*. Fenomen cecea pripada dijalektalnom govoru južnih dijelova Španjolske te je znatno manje rasprostranjen od fenomena sesea.

Na početku ovog rada predstaviti će se izgovorne razlike jezičnih fenomena sesea i cecea, njihov povijesni razvoj i teritorijalna rasprostranjenost. U nastavku će se povezati varijable identiteta i društvenog prestiža s prirodom ovih fenomena te će se obuhvatiti i tema o nedosljednostima u izgovoru prilikom odabira izgovorne varijante. U sljedećem će se poglavlju pobliže objasniti andaluzijski dijalekti te pojmovi norme i standarda španjolskog jezika, a potom će biti predstavljena prethodna fonetska i sociolingvistička istraživanja o fenomenima kao i istraživanje o akustičkim korelatima frikativa što će poslužiti za istraživački dio ovog rada.

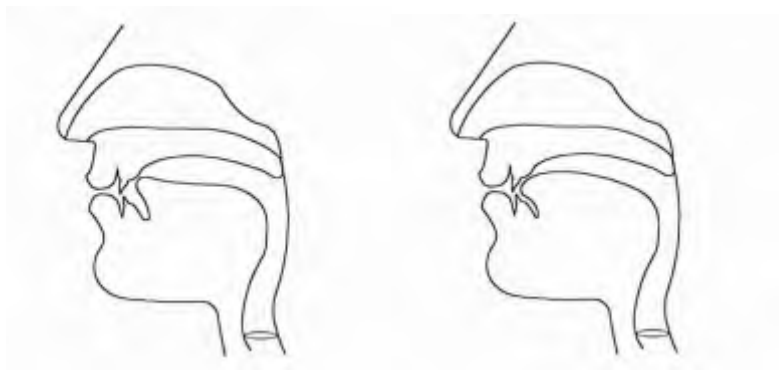
U drugom dijelu rada detaljno će se prikazati postupak provedbe istraživanja čije je temeljno istraživačko pitanje utvrditi je li izgovor hrvatskih studenata španjolskog jezika bliži fenomenu sesea ili fenomenu cecea. Iz toga slijedi potreba za prikazom lingvističkog i sociolingvističkog konteksta te potreba za fonetskim (perceptivnim i akustičkim) analizama i sociofonetskim anketiranjem studenata. Na kraju rada dat će se metodičke preporuke u svrhu oplemenjivanja procesa poučavanja izgovora stranog jezika u visokom obrazovanju.

1.1. JEZIČNI FENOMENI SESEO I CECEO

Alarcos u svojoj klasifikaciji konsonanata iz 1950. bilježi alveolarni bezvučni frikativ /s/, ortografski *s* te interdentalni frikativ /θ/, ortografski *c* i *z* u španjolskom jeziku (Saussol, 2006). Fenomen sesea podrazumijeva da se fonemi /c/ i /z/ izgovaraju apikoalveolarnim, predorso-dentalnim ili koronalnim frikativom /s/ (Lapesa 2008, prema Guddal, 2017). Takav izgovor ostvaruje se kada fonem /c/ dolazi ispred vokala /e/ ili /i/, a kod fonema /z/ u slučaju svakog vokala. Ova definicija pokazuje da postoje različite varijante artikulacije frikativa /s/ ovog jezičnog fenomena koje je potrebno detaljnije objasniti. Apikoalveolarni izgovor koji se pojavljuje u službenom kastiljskom, opisan je u Priručniku španjolskog izgovora (Tomás, 2004: 81): „Rubovi jezika poduprti su s obje strane usta uz desni i nasuprot unutarnjoj strani gornjih kutnjaka; vrh jezika dodiruje gornje alveole ostavljajući po središnjoj liniji usta mali zaobljeni otvor koji predstavlja jedini izlaz za istisnuti zrak; stražnji dio jezika poprima blago konkavni oblik; meko nepce je zatvoreno, glasnice ne vibriraju“¹. Naziv predorso-dentalni označava korištenje prednjeg dijela leđa jezika koji se postavlja na gornje alveole ostavljajući otvor za prolaz zraka (Guddal, 2017). Ta varijanta izgovora zabilježena je u Andaluziji. Razlika ovih dviju varijanti zapaža se, između ostalog i u obliku jezika. Kod predorsalnog /s/ jezik je konveksan, dok kod apikalnog jezik je ravan, a katkada i konkavan. Fiziološki gledano, ova razlika nije velika, ali akustički je značajna (Schwegler et al., 2009). Kod koronalnog izgovora bitno je naglasiti da se frikativ /s/ artikulira prednjim fleksibilnim dijelom jezika, bilo apikalnim, predorsalnim ili retrofleksno kada se jezik savija dodirujući prednji dio tvrdog nepca. Predorso-dentalni i koronalni izgovor su varijante koje se najčešće pojavljuju u provinciji Sevilje u poluotočnoj Španjolskoj (Lapesa 2008, prema Guddal, 2017). U hispanskoameričkim zemljama predorso-alveolarni /s/ zabilježen je kao alofon. Njegova artikulacija izgleda tako da vrh jezika dodiruje donje zube, jezik se podiže tako da prednji dio leđa lagano dodiruje alveole (Schwegler et al., 2009). Osim službenog apikoalveolarnog izgovora u kastiljskom jeziku, ostale varijante smatraju se njegovim iberijskim i američkim alofonima (Saussol, 2006).

---

¹ Prev. Romana Stanić

Slika 1 Prikaz apikoalveolarnog i predorso-dentalnog izgovora frikativa /s/, preuzeto iz *Manual de fonética hispánica* (Alba, 2001)

Fenomen cecea podrazumijeva da se fonemi /c/, /z/ i /s/ u već spomenutoj vokalskoj okolini izgovaraju interdentalnim sibilantom /θ/. Bitno je naglasiti da govornici cecea izjednačavaju /θ/ sa /s/. Velik dio poluotočne Španjolske posjeduje u svom fonološkom sustavu fonem /θ/ i razlikuje apikalni ili predorsalni /s/ od interdentalnog /θ/. Ipak, u nekim mjestima na jugu Španjolske glas /s/ zamjenjuje se interdentalnim tako na tom području koegzistiraju oba fenomena. U Priručniku španjolskog izgovora (Tomás, 2004: 69) nailazimo na opis artikulacije interdentalnog /θ/: „Otvaranje usana prema sljedećem vokalu, otvaranje čeljusti nekih 6 mm. Vrh jezika postavlja se između rubova sjekutića, naslanjajući se na gornje, bez potpunog zatvaranja otvora za zrak; bočne strane jezika dodiruju unutarnju stranu gornjih kutnjaka sprečavajući izlaz zraka na tom dijelu; meko nepce je zatvoreno, glasnice ne vibriraju.“²

Slika 2 Prikaz izgovora frikativa /θ/, preuzeto iz *Manual de fonética hispánica* (Alba, 2001)

² Prev. Romana Stanić

Iako je u počecima, kroz srednji vijek, riječ *cecear* označavala defektan i infantiln govora, ona dobiva potpuno lingvističko značenje tek u opoziciji s riječi *sesea* koja je prvi put zabilježena 1611. godine (Guitarte, 1992). Smatra se da se interdentalni izgovor fonema /z/ kakvog danas poznajemo formirao u razdoblju od 16. do sredine 18. stoljeća, ali tek kada je fonem /c/ postao interdentalan, fenomen *cecea* stječe suvremeno značenje interdentalnog izgovora.

Srednjovjekovni španjolski bilježi parove bezvučnog /s/ (grafem ss) i zvučnog /z/ (grafem s) te bezvučnog /ts/ (grafemi c i ç) i zvučnog /dz/ (grafem z) (Sausso, 2006). U 17. stoljeću, iz procesa obezvučenja fonema /z/ nastao je jedan apikoalveolarni bezvučni frikativ /s/. Potom je uslijedila transfonologizacija /ts/ i /dz/ u aktualni /θ/. Također, u povijesnom kontekstu *sesea*, smatra se da su fonemi /s/ i /θ/ prošli proces defonologizacije što označava dijakronijski postupak neutralizacije ovih dvaju fonema kojim se oni prestaju razlikovati (González-Bueno, 1993).

Pride (2008) također navodi da su fonološke promjene u španjolskom jeziku započele u srednjem vijeku i trajale sve do početka 17. stoljeća te su uzrok nastanku složenih dijalektalnih varijanti. U Sevilji i na zapadnoj obali Andaluzije artikulacija afrikata /ts/ i /dz/ slabi te se približavaju frikativima po vrsti izgovora. Vrlo brzo počinju se miješati s apikoalveolarnim izgovorom frikativa /s/ i /z/. Ta fonološka promjena zahvaća i druga okolna područja kao što su Córdoba, Antequera, Jaén, Málaga, zapadni i južni dio Granade. Također, kroz osvajanja i kolonizaciju Kanarskih otoka i Južne Amerike, Andaluzijci utječu na njihovu varijantu izgovora pa je tako danas svim tim mjestima zajedničko što pripadaju području jezičnog fenomena *sesea*. Na sjeveru Andaluzije, promjena u kojoj se fonemi /ts/ i /dz/ prestaju razlikovati, rezultira njihovom obezvučenju i izjednačavanju u samo jedan interdentalni fonem /θ/. Druga promjena dolazi iz Aragona i Kastilje te zahvaća cijeli španjolski jezik. Uključuje proces obezvučenja tri zvučna fonema: /z/, /ʒ/ i /dz/, koji se sada približavaju izgovoru bezvučnih frikativa. Tako je sustav od 6 sibilanata sveden na samo tri fonema: /s/, /ʃ/ i /ts/. Pride (2007) zaključuje da je fenomen *sesea* prošao proces defonologizacije jer je od prvotnih fonema /s/ i /ts/ ostao jedan fonem /s/, dok fenomen *cecea* prolazi proces transfonologizacije gdje se zadržava jednak broj fonema, ali se razlikuju uspostavljene korelacije među njima. Tako je fonem /ts/ postao interdentalni fonem /θ/.

Fenomen *sesea* geografski je rasprostranjen većinskim dijelom na hispanoameričkom kontinentu i na Kanarskim otocima. Na Iberijskom poluotoku obuhvaća regiju Andaluzije: područje Sevilje, Huelve i gradova na sjeveru te pokrajine, jug Córdoba, širu okolicu gradova

Jaén i Granada, Málaga, Cartagenu te južni dio provincije Alicante (Pride, 2007). S druge strane, znatno manje rasprostranjen fenomen cecea prevladava u ostatku Andaluzije. Većina Španjolaca središnjeg i sjevernog dijela zemlje razlikuje glasove /s/ i /θ/ (Guddal, 2017). Ipak, fenomen cecea zabilježen je u malim tragovima i na američkom kontinentu, konkretno na El Salvadoru, Hondurasu, Nikaragvi, obali Venezuele, u maloj mjeri u Kolumbiji, Meksiku i Puerto Ricu (Sausso, 2006). Pretpostavlja se da ovi podaci pokazuju pojedine slučajeve nedosljednosti gdje postoji tendencija pribjegavanju i jednom i drugom fenomenu (Alcina-Bleca, 1975 prema Sausso, 2006).

Uočavamo poveznicu između američkog kontinenta i juga Španjolske u fenomenu sesea. Američki španjolski podrazumijeva skup dijalektalnih varijanti španjolskog koji se govori u Americi. Veže ih zajednička povijest kroz proces osvajanja i kolonizacije američkog teritorija. Španjolski *andalucismo* ima neospornu ulogu u prijenosu jezičnog fenomena sesea na američki kontinent (Lobato, 1994). Prema povijesnim podacima u 16. stoljeću zabilježena je značajna migracija stanovništva iz Andaluzije u Latinsku Ameriku što je svakako pogodovalo širenju andaluzijskog dijalekta i ovog fenomena preko oceana (Sausso, 2006).

2. JEZIK I DRUŠTVO

U ovom će se poglavlju povezati jezični fenomeni sesea i cecea s društvenom varijablom te će se promatrati njihov međusobni utjecaj. U prvom potpoglavlju predstaviti će se čimbenik identiteta određene jezične skupine ili društva te potom čimbenik prestižne jezične forme kojoj se teži u standardnom govoru. U zadnjem potpoglavlju objasniti će se govornikova nedosljednost u izgovoru prilikom odabira jednog, odnosno drugog fenomena.

2.1. IDENTITET

Weeks (1990, prema Guddal, 2017) tvrdi da se identitet odnosi na sve one zajedničke karakteristike koje jednu grupu razlikuju od druge; to je ono najosnovnije što određuje osobnu lokaciju i postavlja temelje za izgradnju osobnosti grupe. Također, identitet se definira kao društveno pozicioniranje sebe i drugih (Llamas i Watt, 2010.). Sociokulturna lingvistika podrazumijeva široko interdisciplinarno područje koje se bavi sjecištem jezika, kulture i društva. Jezik je jedan od bitnih faktora koji potvrđuje pripadnost pojedinca nekoj zajednici. Govornici često ostaju vjerni svom lokalnom dijalektu kako bi time potvrdili svoj identitet, odnosno odanost grupi. Prema tome, govor može koristiti kao alat za socijalnu identifikaciju (Gumperz 1982, prema Llamas i Watt, 2010). S druge strane, izgradnja identiteta može se promatrati u kontekstima obilježenima jezičnom raznolikošću. Tako je u bilingvalnom i multilingvalnom okruženju česta praksa prebacivanja jezičnih kodova. Ta jezična heterogenost pruža zanimljive osnove za sagledavanje stvarne uloge jezika u konstruiranju društvenog identiteta (Duszak, 2002). Carl Sinner u svom radu „The construction of identity and group boundaries in Catalan Spanish“ promatra odnos španjolskog i katalonskog jezika (prema Duszak, 2002). Katalonci su dvojezični no Sinner tvrdi da za razliku od ostatka Španjolske, u Kataloniji jezik nije u središtu njihovog nacionalnog identiteta. Naime, dugo vremena katalonski se smatrao „siromašnim“ španjolskim, a razlog tome jest njegovo odstupanje od standardne kastiljske varijante španjolskog. Prema Sinneru, Katalonci su svjesni da se izvan Katalonije njihov idiolekt negativno evaluira te su i sami razvili kritički stav prema vlastitom načinu govora (Duszak, 2002).

Isto tako, Roperu u svom radu „Identidad sociolingüística del andaluz“ (prema González-Bueno, 1993) iznosi da je prirodno da govornici Andaluzije osjećaju inferiornost zbog vlastite

izgovorne varijante koja se udaljava od standardne norme. Također dodaje da su mnogi povijesno-politički, socioekonomski i kulturološki razlozi koji su naveli govornike Andaluzije na negativnu evaluaciju vlastitog govora, a González-Bueno (1993) tvrdi da je jedan od mogućih razloga i način na koji se predstavlja andaluzijski dijalekt u primarnom obrazovanju. Kao posljedica takvog razmišljanja, danas se jezična svijest andaluzijskih govornika lomi između kompleksa inferiornosti i ponosnog prihvaćanja vlastite jezične modalnosti (González-Bueno, 1993). Isto tako, andaluzijski profesor i lingvist José María Vaz de Soto govori da „je andaluzijski narod u tolikoj mjeri svjestan nepoželjnosti i podcijenjenosti svog vlastitog govora da kada dođe vrijeme za stati pred mikrofon i javno govoriti, oni sami izbjegavaju koristiti vlastiti dijalekt“³(González-Bueno, 1993: 395).

2.2. PRESTIŽ

Dok je razlikovanje glasova /s/ i /θ/ najčešće izbor i odlika govora obrazovanih španjolskih govornika, fenomeni sesea i cecea nisu jednako poželjni. Lapesa (1985, prema Saussol, 2006) navodi da se ceceo smatra vulgarnim čak i u područjima tipičnim za taj jezični fenomen pa tako govornici koji nastoje ostaviti dojam sofisticiranosti i obrazovanosti, favoriziraju seseo i upotrebljavaju ga u određenim formalnim situacijama. Fenomen sesea društveno je prihvatljiviji pa je tako poželjnije čuti „*paciencia* /pasiensia/, *cielo* /sielo/ nego *iglesia* /iglecia/ ili *cosa* /coza/“⁴ (Saussol, 2006: 499). U Priručniku Navarra Tomása (2004) iznosi se političko mišljenje o ovom jezičnom fenomenu koje govori da „Kastilja prihvaća andaluzijski i hispanškoamerički seseo kao dijalektnu varijantu koju govornici ovih područja mogu koristiti i u elitnim socijalnim krugovima“, ali dodaje da „ipak postoje osobe koje su zbog putovanja i migracija usvojile kultiviranu izgovornu varijantu /θ/ koja time briše naznake podrijetla“⁵ (Tomás, 2004: 500). Tomás (1975, prema Guddal, 2017) također objašnjava da se geografska područja fenomena sesea i cecea preklapaju gdje seseo više pripada kultiviranom, a ceceo popularnom govoru. Uz to, navodi da se ceceo češće čuje kod radnika koji dolaze iz okolnih sela i pripadaju nižoj društvenoj klasi.

---

³ Prev. Romana Stanić

⁴ Prev. Romana Stanić

⁵ Prev. Romana Stanić

S druge strane, postoje mišljenja među samim govornicima poluotočnog španjolskog, da su oba jezična fenomena jednako nepoželjna i manje cijenjena naspram razlikovanja glasova /s/ i /θ/. Naime, prije pola stoljeća kako seseo tako i ceceo mogli su se okarakterizirati vulgarnima u Španjolskoj. Iako i dan danas još uvijek postoji diskriminacija ovih govornih varijanti među pojedincima, ipak se takvo mišljenje počinje smatrati zastarjelim (Sausso, 2006).

Važno je istaknuti da odlaskom u veće gradove i veća središta, govornici poluotočnog španjolskog nastoje prilagoditi svoj izgovor pritom koristeći najprestižniju standardnu formu, a to je razlikovanje /s/ i /θ/. Isto tako, svjesni su negativnih društvenih vrijednosti njihovog izvornog cecea te ga zbog toga nastoje prikriti slijedeći normu. Pri tome često rade greške i nedosljedni su u izgovoru zbog nedostatka glasa /s/ (Moreno, 2009). Nedosljednosti u izgovoru čine zasebnu temu koja će biti predstavljena u zasebnom potpoglavlju.

S druge strane Atlantika, američki španjolski često se poistovjećuje s andaluzijskim dijalektom što nije u potpunosti ispravno. Povijesno gledajući, postoje dodirne točke ovih južnih govora poput fenomena sesea i yeísmo, ali atlantski španjolski kako se još naziva, razlikuje se prvenstveno u formalnim uporabama koje se smatraju prestižnima i koje diktiraju gramatike hispankoameričkih država. Već je poznato da je razlikovanje glasova /s/ i /θ/ glavna karakteristika standardnog poluotočnog španjolskog, ali i da je fenomen sesea u velikoj mjeri prisutan u hispankom svijetu zbog čega je također dio standarda. Međutim, andaluzijski ceceo odmiče se od norme i ideje o prestižnoj formi. Iako ga mnogi Andaluzijci koriste u svakodnevnom govoru ipak ga nastoje izbjegavati u formalnim prilikama. Tako će govornik *ceceante* izabrati bilo koju od dviju standardnih rješenja zbog stigmatizacije njegove izvorne govorne varijante (Platero, 2011).

2.3. NEDOSLJEDNOST IZGOVORA

Kada se izgovorna varijanta pojedinca percipira kao korištenje i sesea i cecea, govorimo o nedosljednosti u izgovoru i ono može predstavljati problem pri istraživanju ovih fenomena. Tako primjerice, u istoj rečenici govornik izgovori: „El tren de las on[s]e y [θ]inco sale a las on[s]e y [θ]inco“⁶ (González-Bueno, 1993: 393). Jedna od teorija pretpostavlja da izgovorne realizacije /s/ i /θ/ predstavljaju jedan kontinuum od samo jednog fonema koji se označava [s... θ] te se ostvario dijakronijski procesom defonologizacije, odnosno postepenim slabljenjem

---

⁶ Prev. Romana Stanić

opozicije ovih dvaju fonema što se u kontekstu sociolingvistike naziva nepotpuna neutralizacija. Ipak, teoriju je potrebno oprezno razmatrati jer netko može pomisliti da govornik u bilo kojoj situaciji raspolaže cijelim ovim kontinuumom te da može varirati od jednog do drugog ekstrema što nije slučaj. Govornici ne miješaju fenomene sesea i cecea kako se zna tvrditi, već seseo i distinkciju, odnosno ceceo i distinkciju jer se time nastoje približiti kastiljskoj normi izgovora (González-Bueno, 1993). Prema tome, ova dva tipa govornika kastiljskog, *seseante* i *ceceante*, imaju različite sustave u kojima su se kastiljski fonemi /s/ i /θ/ u njihovom slučaju reducirali na samo jedan: za govornike sesea to je fonem /s/, odnosno fonem /θ/ za govornike cecea. Odstupanja se događaju u korist fonema koji je izostao redukcijom:

Za govornika sesea, /s/ je i dalje [s], a /θ/ je katkad [s]- seseo, a katkad [θ]- distinkcija; dok kod govornika cecea, /θ/ je i dalje [θ], ali /s/ može biti sada [θ]- ceceo ili [s]- distinkcija. Primjerice, govornik sesea izgovorio bi riječ Zaragoza kao [S]arago[s]a ili [θ]arago[θ]a, ali nikad ne bi riječ Sevilla, izgovorio [θ]evilla (to je ceceo). Dok bi govornik cecea riječ Sevilla izgovorio [θ]evilla ili [S]evilla, ali nikad ne bi riječ Zaragoza izgovorio kao [S]arago[s]a (González-Bueno, 1993: 394) ⁷.

---

⁷ Prev. Romana Stanić

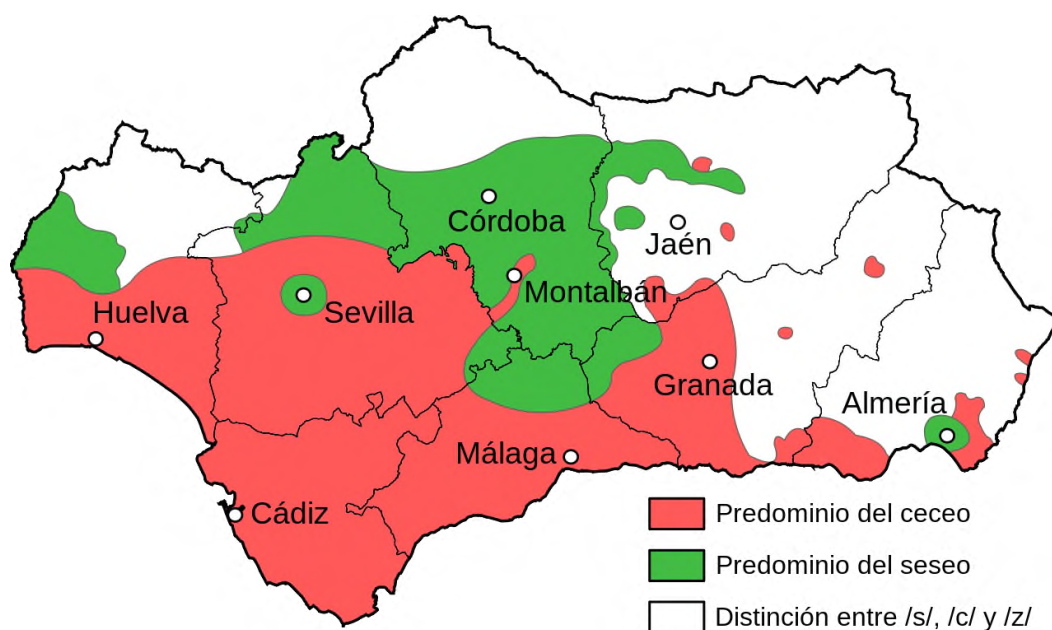
3. FONETSKI I FONOLOŠKI ASPEKTI

U ovom će poglavlju biti opisane karakteristike govora s područja Andaluzije gdje su zastupljeni seseo, ceceo i distinkcija glasova /s/ i /θ/. Uz to, bit će objašnjeni pojmovi jezične norme i standarda u kontekstu španjolskog jezika. Potom će biti predstavljena neka od prethodnih fonetskih i sociolingvističkih istraživanja kao i akustički korelati frikativa koji će biti relevantni za temu fenomena sesea i cecea, a poslužit će za postavljanje ciljeva i hipoteza ovog rada i istraživanja.

3.1. ANDALUZIJSKI GOVORI

Andaluzijski je jedan od dijalekata kastiljskog unutar kojeg postoji još varijanti: seviljski, kordopski, almerijski i kanarski (Alvar, 1988). Ovi južnjački govori u većoj ili manjoj mjeri dijele neke zajedničke karakteristike kao što su aspiracija /s/ i bezvučnih velara, otvoreni vokali u finalnoj poziciji, zamjena *r* i *l* na kraju sloga ili njihovo gubljenje na kraju riječi (Alvar, 1988). Kao što je već prethodno spomenuto, neki lingvisti spominju da je kod govornika andaluzijskog dijalekta prisutan kompleks inferiornosti. Kako tvrdi Alvar uzrok tome je nedostatak edukacije, a ono se očituje u neprimjerenj upotrebi vlastitog dijalekta. Iako postoji svijest o negativnoj društvenoj evaluaciji andaluzijskog dijalekta u usporedbi s kastiljskom normom, i dalje neki Andaluzijci dijele mišljenje da je potrebno poticati javnu upotrebu vlastitog dijalekta.

Promatrajući geografsku raspršenost fenomena sesea i cecea u Andaluziji, uz urbane zone sesea koja okružuju ruralna područja cecea i neka pogranična područja distinkcije, uočavamo jednu veliku fonetsku raznolikost gdje nije lako utvrditi geografsku granicu jednog, odnosno drugog fenomena kao ni preciznu izgovornu razliku između /s/ i /θ/. Na temelju geografskog prikaza, procjenjuje se da u Andaluziji ima 53,64 % govornika fenomena cecea, a 28,44 % govornika fenomena sesea, dok ostalih 17,92 % čine govornici koji razlikuju /s/ i /θ/ (Morillo-Velarde, 2009, prema Cruz Ortiz, 2020).

Slika 3 Geografska raspršenost fenomena cecea, sesea i razlikovanja /s/, /c/ i /z/ u regiji Andaluzije (Preuzeto s <https://www.geografiainfinita.com/2020/05/un-repaso-a-la-multiplicidad-de-las-hablas-andaluzas/>. Pristupljeno 16. veljače 2021.)

Osim utvrđene tri verzije izgovora /s/ (kastiljski, koronalni, predorsalni), u Andaluziji postoje još mnoge varijante izvedene iz ovih triju osnovnih (Maldonado de Guevara, 1962). Radi se o tranzicijskim postavljanjima između tri utemeljena prototipa izgovora. Te tranzicijske varijante su: apikokoronalni plankonkavni izgovor koji dijeli karakteristike kastiljskog i koronalnog kordobskog /s/ te koronalno-predorsalni plankonveksni izgovor nastao između koronalnog i predorsalnog /s/ tipičnog za područje južne Andaluzije (Maldonado de Guevara, 1962). Područje predorsalnog izgovora /s/ obuhvaća cijelu zonu cecea, velik dio zone sesea i distinkcije u provincijama Huelve, Seville, Jaéna, Granade i Almerije. Zato se može reći da je predorsalni /s/ tipičan za Andaluziju te se sve više širi prema sjeveru i istoku nauštrb koronalnog /s/ kojemu preostaje sve uži pojas provincije Kordobe. Ipak, prethodno spomenute varijante još uvijek koegzistiraju te su one možda odraz konstantne „borbe“ ovih triju prototipa.

3.2. NORMA I STANDARD ŠPANJOLSKOG JEZIKA

Za razumijevanje kastiljske norme i standardnog španjolskog jezika, potrebno je prvo definirati pojmove norme i standarda. Prema DRAE (prema Herrero, 2008), s lingvističkog aspekta norma predstavlja skup jezičnih kriterija koji reguliraju ispravnu uporabu jezika.

Također, norma se odnosi na jezičnu varijantu koja se smatra poželjnom i prestižnom. Norma služi kao preskriptivni vodič za govornike određene jezične zajednice, a diktiraju je gramatike, pravopisi te tijela poput *Real Academia Española* u Španjolskoj. Ipak, nužno je istaknuti da je španjolski normativni sustav policentričan jer u svakoj hispanskoj zemlji postoji uzorna jezična norma kojoj se govornici tog područja nastoje približiti u svom govoru. Pitanje je postoji li u tom slučaju jedna univerzalna jezična norma za hispansko govorno područje. Akademije španjolskog jezika osiguravaju jezično jedinstvo unutar ove raznolikosti: “Otkad je poznato da španjolski jezik nema jedinstvenu bazu, Akademije imaju ulogu određivanja i održavanja norme. Potpuno su legitime različite regionalne uporabe jezika pod jednim uvjetom, a to je da su univerzalne među obrazovanim govornicima te regije i ne uzrokuju prekid sustava u cjelini...”⁸ (RAE, prema Herrero, 2008: 19).

Standard se prema DRAE definira kao “onaj koji služi kao vrsta, model, norma, uzorak ili referenca”⁹ (Herrero, 2008: 13). Da bi nešto bilo standardno, potrebno je da bude zajedničko većini i da se ponaša kao referentni model koji je iznad svojih varijacija. Crystal (1995, prema Ávila, 2003) tvrdi da je standardna forma ona koja uživa najveći prestiž i koja se najdalje razumije iako su njezini govornici manjina. Prema tome, standardni jezik je jezični model koji ispunjava određene zahtjeve: prikuplja opisne i uporabne alate za produkciju i razumijevanje bilo koje izjave, stabilan je i dostupan svim svojim govornicima te njeguje svoju tradiciju (Herrero, 2008). Uz to, standardni jezik je “široki sustav koji se sastoji od niza mogućnosti koje dopuštaju različite realizacije”¹⁰ (Ávila, 2003: 60). Standard se konvencionalno postavlja naspram skupu geografskih, socijalnih i stilističkih varijanti nekog jezika.

Već prema ovim definicijama uočavamo da norma i standard nisu istoznačnice. Norma može sadržavati uporabe koje su izvan ili unutar standarda prema potrebama određene govorne zajednice. Tako može postojati više normi ograničenih na specifična geografska područja koja imaju vlastitu prestižnu formu, dok je standard jedan za cjelokupnu govornu zajednicu nekog jezika.

Kastiljska se norma najčešće uzima kao polazna točka za opis drugih varijanti unutar španjolskog jezika. Kastiljski fonološki sustav razlikuje glasove /s/ i /θ/. Tako kastiljski *ceseante* posjeduje fonem /θ/ koji ne postoji u drugim dijalektima koji su *seseante*. U sustavima

---

⁸ Prev. Romana Stanić

⁹ Prev. Romana Stanić

¹⁰ Prev. Romana Stanić

u kojima se ne suprotstavlja fonemu /θ/, fonem /s/ ima raspršeno polje artikulacije koje može varirati od interdentalne do apikoalveolarne. U kastiljskom fonološkom sustavu interdentalna artikulacija fonema /s/ nije moguća jer bi ona tada bila ekvivalentna izgovoru alofona /θ/. Osim kastiljske norme u Španjolskoj, svaka hispanska država ima svoju govornu normu (Ávila, 2003). S druge strane, postkolonijalnu hispanoameričku govornu normu pratio je osjećaj inferiornosti zbog nadmoći španjolske norme. U rječnicima 19. stoljeće potiču se kritičke rasprave o tome koju jezičnu normu treba slijediti te koja je uloga i vrijednost jezične raznolikosti Španjolske kao normativnog modela. Danas bi se hispanska jezična norma trebala predstavljati kao konstrukcija od nacionalnih prema panhispanskoj normi kao općoj i zajedničkoj svim hispanjskim državama (Aguirre, 2011). Lope Blanch (1993, prema Maestu, 2000: 111) predlaže da bi idealna hispanska norma trebala biti “ona koja prikuplja i sankcionira idiomatske uporabe koje se u bilo kojoj zemlji mogu prihvatiti kao valjane, bez narušavanja odgovarajuće dijalektalne norme”¹¹. Za uspostavljanje normativnih principa potrebno je promatrati stvarnu jezičnu uporabu unutar društva koja je funkcionalna i svima razumljiva: “Jedan obrazovani Meksikanac, kao i Peruanac i Argentinac... jednaki su jednom obrazovanom Španjolacu i obrnuto”¹² (Maestu, 2000: 112). U svakom slučaju, razumljivo je vjerovati da poluotočni španjolski ima predispozicije postati temelj panhispanskoj normi zbog različitih povijesnih razloga i jezičnog utjecaja na američki španjolski, ali da pri tome Hispanoamerikanci zadrže svoje jezične posebnosti na regionalnoj i nacionalnoj razini (Maestu, 2000).

Konkretno, fenomen sesea karakteristika je južnih dijalekata i kanarskog dijalekta iz Španjolske, dok na sjeveru Poluotoka prevladava razlikovanje glasova /s/ i /θ/ što je utjecaj kastiljskog dijalekta. Iako se kastiljski, pri tome razlikovanje, tradicionalno smatra uzornim španjolskim jezikom, raširenost i značaj fenomena sesea potvrđuju njegovu nepovratnu normativnu projekciju. Zaključno, španjolski jezik po pitanju glasova /s/ i /θ/ ima dvojnju jezičnu normu koja ovisno o sociolingvističkim okolnostima, priznaje jednako uporabu fenomena sesea kao i razlikovanje glasova (Maestu, 2000).

3.3. PRETHODNA FONETSKA I SOCIOLINGVISTIČKA ISTRAŽIVANJA

---

¹¹ Prev. Romana Stanić

¹² Prev. Romana Stanić

Od samih početaka, fenomeni sesea i cecea zanimaju španjolske, ali i inozemne lingviste. Iako su već dosta puta akustički opisani, praksa istraživanja ovih dvaju fenomena prisutna je i danas, a vrlo često se usporedno proučavaju. Osim pouzdanih akustičkih istraživanja, sve su češća sociolingvistička ispitivanja koja se bave regionalnim i dijalektalnim razlikama različitih govornih zajednica španjolskog jezika. Iz perspektive eksperimentalne fonetike, prvi podaci o fonetskom opisu sesea pojavljuju se kod autora Iribar, Isasi, Gómez Seibane i del Moral (2007) (Iribar Ibabe i Turrez Aguirrezabal, 2015).

Prvo istraživanje koje će biti predstavljeno jest istraživanje baskijskog sesea i njegovih fonetskih karakteristika autora Iribara Ibabe i Turreza Aguirrezabal (2015). Istraživanje je provedeno u sklopu istraživačkog projekta *SVEP (Estudio pancrónico experimental y documental del seseo vasco)* na Sveučilištu Deusto. Stvoreni korpus, nazvan *ESCA*, sastoji se od usmenog materijala zabilježenog tijekom slobodnog razgovora na baskijskom i kastiljskom. Sudjelovalo je 38 dvojezičnih govornika. Budući da nisu svi ispitanici bili priklonjeni fenomenu sesea, odabrano je njih 15 s korektnim izgovorom sesea. Programom KAY Multi Speech 3700 analizirala se frekvencija, širina frekvencijskog pojasa i intenzitet prva tri spektralna vrha sibilanta /s/. U radu su izloženi akustički podaci dvaju varijanti izgovora: dorsoalveolarna u 64,5 % slučajeva i apikoalveolarna u 35,5 % slučajeva. Vrijednosti tri spektralna vrha vrlo su slične kod obje realizacije kastiljskog /s/ (kanonska i *seseante*), dok su u baskijskom te vrijednosti nešto niže kod dorsoalveolarne realizacije /s/. Promatrajući širinu pojasa tri spektralna vrha, zaključuje se da su akustičke vrijednosti dorsalnog i apikalnog /s/ u seseu značajno različite. Što se tiče realizacije sibilanata u baskijskom, dorsalni /s/ je također značajno različit od apikalnog u prva dva spektralna vrha. Uspoređujući ova dva jezika, uočava se da su im međusobno slične kako apikalna tako i dorsalna realizacija /s/, iako su im različite frekvencije na početku frikcije. Zaključuje se da opća fonetska realizacija fenomena sesea odgovara dorsoalveolarnom fonemu /s/ u baskijskom, odnosno da ispitanik istim glasom /s/ iz baskijskog, realizira seseo u kastiljskom.

Sljedeće istraživanje o andaluzijskoj sociofonetici i perceptivnoj lingvistici varijacija provodi Harjus (2018, prema Von Essen, 2020) koji proučava izgovor španjolskog jezika na području Jereza de la Frontera. Jedan od glavnih ciljeva ovog rada bio je utvrditi nepostojanje seviljske norme kod ove govorne zajednice. Zato se najviše usredotočuje na ispitivanje defonologizacije, odnosno nerazlikovanja /s/ i /θ/ u korist cecea. Autor smatra da fenomen sesea koji je dio seviljske norme, nije u tolikoj mjeri prisutan na ovom govornom području kako tvrde prijašnja

istraživanja. U sociofonetskom istraživanju sudjelovalo je 18 ispitanika, 9 muškaraca i 9 žena različitih dobnih skupina te različite razine obrazovanja. Budući da se radi o perceptivnoj analizi, intervju je bilo moguće obaviti u domovima ispitanika. U prvom dijelu istraživanja iznose se rezultati perceptivne analize fonetskih varijabli govornog područja Jereza de la Frontera. Konkretno za fenomen cecea, utvrđeno je 68 % realizacija /θ/, a 32 % realizacija /s/. Također, pronađena je poveznica između učestalosti fenomena i dobi govornika gdje je kod mlađe generacije češće prisutan fenomen sesea. Autor smatra da visoko obrazovanje mlađe populacije utječe na njihovo odbacivanje fenomena cecea. Ipak, uspoređujući dobivene rezultate s podacima autora Carbonera Calva i dr. (1992) zamjećuje se da je fenomen cecea značajno učestaliji na ovom govornom području. Autor prema ovim podacima zaključuje da govorno područje Jerez de la Frontera ne bi trebalo spadati pod seviljsku normu jer ne postoji određeni regionalni standard seviljskog porijekla za ovu zajednicu. Kod mladih ljudi uočava se najveća varijabilnost. Neki od njih ostaju dosljedni svojoj tradicionalnoj realizaciji fenomena cecea, dok drugi teže standardnom izgovoru i distinkciji. U drugom dijelu istraživanja govornici Jereza de la Frontera vrednuju vlastiti govor i druge andaluzijske varijante. Autor pretpostavlja da će ispitanici s pozitivnim stavom prema vlastitom lokalitetu i njegovim stereotipima, više težiti tradicionalnom i dijalektalnom izgovoru, dok će ispitanici s negativnim stavom više težiti standardnom izgovoru. Za potrebe ovog ispitivanja, osmišljen je novi korpus od 9 ispitanika i intervju u trajanju od 5 minuta. Intervju je uključivao pitanja o socijalnim podacima, lokalnim stereotipima te identifikaciji ispitanika s rodnim gradom. Rezultati pokazuju da se autorova hipoteza potvrdila jer su ispitanici koji se u manjoj mjeri identificiraju s lokalnim stereotipima, skloniji standardnoj izgovornoj formi. Što se tiče evaluacije andaluzijskih govora, svi se ispitanici slažu da su im za raspoznavanje dijalektalnih zona Andaluzije, najinformativniji fenomeni seseo i ceceo. Tako se Sevilla i Cádiz gdje je prisutan fenomenom sesea, razlikuju od Jereza de la Frontera i ruralnih područja Seville, Cádiza i Huelve gdje prevladava fenomen cecea. Jednako tako, svi se ispitanici iz Jereza de la Frontera slažu da je fenomen cecea obilježje njihovog lokalnog govora. Autor zaključuje napomenom da uzorak intervjuiranih govornika nije statistički značajan za ovaj grad, ali da bi proširenje ovog istraživanja u budućnosti moglo potvrditi rezultate za cjelokupnu govornu zajednicu Jereza de la Frontera.

Istraživanje autorice Moreno (2009) proučava fenomen cecea u korpusu granadskih govornika. Istraživanje se provodilo na dva uzorka stanovništva: govornici rođeni i nastanjeni u granadskom gradu Pinos Puente i doseljenici iz Pinos Puentea koji su se trajno nastanili u

Granadi. Ukupan broj ispitanika je 144 s podjednakim omjerom muškaraca i žena. U obzir su uzete tri dobne skupine (od 15 do 24, od 25 do 54 i stariji od 54 godine) i tri razine obrazovanja (od 0 do 6 godina, od 7 do 11 i više od 11 godina školovanja). Prikupljene su snimke svih ispitanika u trajanju od 30 minuta. Obavljeni su individualni intervjui i intervjui u paru. Drugi dio prikupljanja materijala uključivao je transkripciju podataka te je za svakog ispitanika transkribirano 50 riječi s glasovima s/θ. Rezultati pokazuju da je fenomen cecea među lokalnim stanovništvom i dalje izvorna jezična varijanta područja Pinos Puentea te se ondje smatra prestižnom formom. Međutim, migracijama stanovništva u glavni grad Granadu, značajno se smanjuje prisutnost fenomena cecea u njihovom izgovoru. Uzimajući u obzir rezultate prethodnih autora (De las Heras i sur, 1996, Villena, 1996), pronalaze se podudarnosti s istraživanjima provedenim u drugim urbanim gradovima kao što su Huelva, Málaga gdje je također relativno nizak postotak fenomena cecea kao i u Granadi. Što se tiče dobnih skupina, na ruralnom području, fenomen cecea prisutan je kod sve tri generacije, a najviše kod govornika srednje dobi. U Granadi je situacija drugačija. Dospeljenici iz Pinos Puentea pokazuju veće generacijske razlike u korištenju fenomena cecea. Dob utječe na očuvanje, odnosno odbijanje ovog jezičnog fenomena. Tako starije generacije češće ostaju dosljedne svojoj izvornoj varijanti koja se već ukorijenila u njihov svakodnevni govor, dok mlađe generacije u glavnom gradu uviđaju da je njihov izvorni ceceo društveno diskreditiran i etiketiran kao obilježje ruralnosti. Kad je u pitanju razina obrazovanja, brojke pokazuju da je fenomen cecea najčešće karakterističan za niži registar, iako je u nekim slučajevima zabilježen i kod srednje i više društvene klase. Kako u Pinos Puenteu tako i u Granadi, povlači se paralela između fenomena cecea i stupnja obrazovanja. Naime, što je niži stupanj obrazovanja to je veći indeks fenomena cecea i obrnuto. Autorica zaključuje da govornik rođen ili doseljen u Granadi koji je *ceceante*, pripada generaciji starijoj od 54 godine s nižim stupnjem formalnog obrazovanja.

Osim predstavljenih fonetskih i sociolingvističkih istraživanja koja su provedena na španjolskom kopnu ispitivanjem dijalektalnih raznolikosti španjolskog jezika kod izvornih govornika, ključno je spomenuti i istraživanja o izgovoru španjolskog kao stranog jezika u obrazovnom sustavu.

U radu autora Aguayo Molina i dr. (2017) pod nazivom "Izgovor pregradnih suglasnika u čileanskom španjolskom kod francuskih učenika" cilj je pomoću slušne i spektrografske analize utvrditi na koji način fonetsko-fonološki sustav francuskog jezika utječe na izgovor pregradnih suglasnika čileanskog španjolskog te koji od tih konsonanata predstavljaju poteškoće

francuskim govornicima pri učenju španjolskog kao stranog jezika. Tako je glavni zadatak ovog rada bila sustavna usporedba strukturalnih razlika između L1 i L2. U istraživanju je sudjelovalo 12 učenika u dobi između 15 i 18 godina iz dviju francuskih srednjih škola. Svi učenici uče španjolski jezik prema čileanskom kurikulumu. Izabrani su samo učenici čija su oba roditelja izvorni govornici francuskog jezika. Ispitanici su trebali naglas pročitati listu od 100 odabranih riječi prema kriteriju španjolske fonetike: pregradni konsonanti u inicijalnoj, središnjoj i finalnoj poziciji u riječi. Uslijedila je slušna i vizualna analiza kako bi se utvrdilo mjesto i način artikulacije izgovorenih suglasničkih segmenata. Ovisno o karakteristikama artikulacije, odnosno o odstupanjima od uobičajenog standardnog izgovora, provedena je i spektrografska akustička analiza pomoću programa PRAAT kako bi se bolje proučile posebnosti tog izgovora. Konkretno za fonem /s/, rezultati pokazuju da je njegova artikulacija u inicijalnoj poziciji kod ispitanika dosta slično izgovoru čileanskog /s/ u istoj poziciji. S druge strane, u središnjoj i finalnoj poziciji, svi su ispitanici izgovorili alveolarni frikativ /s/ što se ne podudara sa standardnim čileanskim u kojem gotovo 100 % govornika ima tendenciju aspirirati fonem /s/ u unutrašnjem i zadnjem slogu. Ovaj je podatak od velike važnosti za govornike francuskog jezika koji nastoje usvojiti prihvatljivi čileanski španjolski jer je aspiracija /s/ jedno od glavnih obilježja čileanskoga govornog područja. U svrhu poboljšanja nastave španjolskog jezika u Čileu, autori ističu da je najveća razlika u izgovoru bio alveolarni frikativ /s/, dok su fonemi koji su prisutni i u francuskom jeziku sa sličnom, ali ne identičnom artikulacijom također predstavljali problem u izgovoru čileanskoga španjolskog. Autori zaključuju da je materinski jezik govornika u većini slučajeva nedvojbeno utjecao na izgovor pregradnih konsonanata u čileanskom španjolskom.

3.4. AKUSTIČKI KORELATI FRIKATIVA

U ovom potpoglavlju bit će objašnjeno kako se frikativi mogu akustički vizualizirati prepoznavanjem na spektrogramu te kako se mogu kvantificirati akustičkim parametrima kroz četiri momenta spektra šuma. Ovi podaci koristit će za postavljanje jednog od ciljeva ovoga rada, a to je ilustracija mogućeg akustičkog kvantificiranja razlike između fenomena *sesea* i *cecea*.

Frikativi su “podvrsta neprekidnih glasnika, oni su strujni, tjesnačni, odnosno zaprječni suglasnici kojima se govorni prolaz nikada potpuno ne zatvara tijekom izgovora” (Škarić, 2007,

prema Vujasić, 2014: 110). Nastaju trenjem zračne struje na mjestu suženja artikulacijskog trakta što se naziva frikcijom (Bakran, 1996, prema Vujasić, 2014). Dakle, glavne karakteristike proizvodnje frikativa su oblikovanje uskog prolaza na nekom dijelu govornog trakta, razvoj turbulentne zračne struje i generiranje turbulentnog zvuka, a kao rezultat nastaje šuman zvuk (Kent i Read, 2002, prema Vujasić, 2014). Budući da je proizvodnja ovih glasnika složen proces, potrebno ih je akustički analizirati.

U radu “Akustička analiza spektra šuma hrvatskih lingvalnih frikativa”, Vujasić (2014) akustički analizira i kvantificira spektar hrvatskih lingvalnih frikativa pomoću četiri momenta spektra - težište, raspršenje i nagib spektra te istaknutost glavne amplitude. Frikativi su ispitivani u beznačenjskim riječima strukture CVCV. Sveukupno je dobiveno 12 kombinacija frikativa i vokala koje su ispitanici ponovili pet puta za vrijeme snimanja te je iz toga proizašlo 60 uzoraka. Za analizu su korišteni uzorci od 31 ispitanika. Snimke su se anotirale uz pomoć računalnog programa Praat (Boersma i Weenink, 2013) oslanjajući se pri tome na valni oblik i spektrogram. Kriteriji segmentacije za početak frikativa bili su kraj drugog formanta prethodnog vokala te početak jasno definiranog šuma frikativa u višem dijelu spektra što se podudara s najčešće korištenim kriterijima za segmentaciju frikativa (Fuchs i dr., 2007; Horga i dr., 2013). Analizirano je pet varijabli: trajanje i četiri momenta spektra - težište, raspršenje i nagib spektra šuma te istaknutost glavne amplitude. Za svaki frikativ izrađen je spektar koji je potom analiziran pomoću programa Praat (Boersma i Weenink, 2013).

Rezultati pokazuju da je mjera težišta energije spektra šuma najinformativnija za međusobno razlikovanje frikativa. Frikativi se međusobno statistički značajno razlikuju kako prema zvučnosti tako i prema mjestu artikulacije. Najveću prosječnu vrijednost težišta ima /s/, a ona iznosi 8 641 Hz. Autorica zaključuje da “prema zvučnosti, težišta bezvučnih frikativa na višim su frekvencijama od težišta zvučnih frikativa, a prema mjestu artikulacije dentalni imaju veće vrijednosti težišta nego postalveolarni frikativi” (str. 118). Nadalje, mjera raspršenja energije spektra također pokazuje da se frikativi značajno razlikuju. Dentalni frikativi raspršeniji su od postalveolarnih. S druge strane, mjera nagiba omogućuje djelomično razlikovanje hrvatskih lingvalnih frikativa. Dentalni frikativi imaju negativnu prosječnu vrijednost nagiba što znači da je većina energije ispod težišta. Mjera istaknutosti glavne amplitude pokazala se najslabijom za utvrđivanje akustičkih razlika među frikativima, a otkriva da postalveolarni frikativi imaju veću prosječnu istaknutost nego dentalni. Prema trajanju hrvatskih lingvalnih frikativa, ističu se bezvučni frikativi koji značajno dulje traju od zvučnih. Tako je mjera trajanja relativno pouzdan

korelat za međusobno razlikovanje frikativa. Bakran (1996) navodi da su hrvatski zvučni frikativi 25 % kraći od bezvučnih što se pokazalo i u ovom radu. Autorica zaključuje da su od četiri momenta spektra šuma frikativa, najbolji korelati za razlikovanje težište i raspršenje spektra šuma, a potom slijede nagib spektra šuma i istaknutost glavne amplitude.

3.5. CILJEVI I HIPOTEZE

Cilj je ovog istraživanja kroz perceptivnu analizu ispitati izgovornu varijantu fonema /c/ ispred vokala /i/ i /e/ te fonema /z/ kod hrvatskih studentica španjolskog kao stranog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Dvije su moguće varijante izgovora koje se ispituju, a to su izgovor dentoalveolarnim glasom /s/, odnosno fenomen sesea te izgovor interdentalnim glasom /θ/, odnosno fenomen cecea u španjolskom jeziku. Također, metodički cilj ovog rada je pomoću anketnog upitnika ispitati sociolingvističke komponente učenja stranog jezika kao što su modeli učenja izgovora, trajanje formalnog/neformalnog učenja, procjena vlastitog izgovora i znanja o španjolskoj fonetici i izgovornoj normi, upućenost u različite varijante izgovora španjolskog jezika te poznavanje jezičnih fenomena sesea i cecea. Konačni cilj je akustički analizirati reprezentativni izgovor glasova /s/ i /θ/ u španjolskom jeziku te ilustrirati moguće kvantificirane razlike između fenomena sesea i cecea.

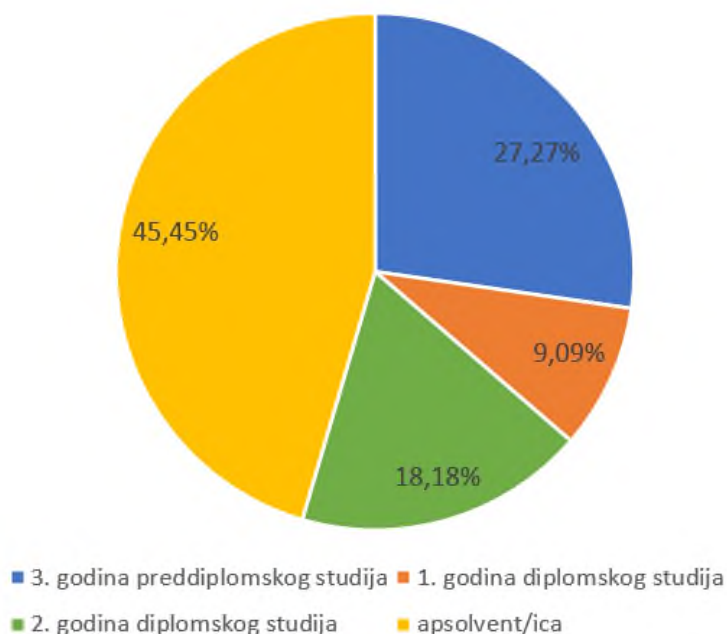
Prema dosadašnjim saznanjima i istraživanjima o fenomenima sesea i cecea te po vlastitom nahođenju, postavljaju se sljedeće hipoteze:

1. hipoteza: Studentice su većinom priklonjene fenomenu sesea, odnosno odabiru dentoalveolarnog glasa /s/ kod izgovora fonema /c/ + vokali /i/ i /e/ te fonema /z/ jer već postoji u hrvatskom fonološkom sustavu.
2. hipoteza: Četiri momenta spektra šuma pokazat će se pouzdanim akustičkim korelatima za razlikovanje bezvučnih frikativa /s/ i /θ/.
3. hipoteza: Studenti su većinom zadovoljni vlastitim poznavanjem norme i standardnog izgovora španjolskog jezika te imaju dovoljno znanja o različitim dijalektalnim varijantama španjolskog jezika.
4. hipoteza: Studenti su većinom upoznati s fenomenima sesea i cecea te mogu procijeniti svoju izgovornu varijantu španjolskog jezika.

4. METODA

4.1. SUDIONICI

U istraživanju je sudjelovala 21 studentica te 1 student španjolskog kao stranog jezika s Odsjeka za romanistiku. Studenti su pozvani na istraživanje preko Omega, sustava učenja na daljinu Filozofskog fakulteta, odnosno preko kolegija Leksikologija i leksikografija španjolskog jezika i Uvod u sociolingvistiku i dijalektologiju španjolskog jezika te preko društvenih mreža. Studenti su se dobrovoljno odazvali te je prilikom rješavanja ankete i postupka snimanja njihov identitet ostao anoniman. Sudjelovalo je šest studenata 3. godine preddiplomskog, dva studenta 1. godine diplomskog, četiri studenta 2. godine diplomskog studija te deset apsolvenata.

Slika 4 Omjer sudionika prema godini studija

Prosječna dob studenata je 24 godine. Osim španjolskog jezika i književnosti, svi studenti imaju i drugu studijsku grupu. Studenti su naveli da uz španjolski jezik studiraju: fonetiku, pedagogiju, etnologiju i kulturnu antropologiju, povijest, arheologiju, povijest umjetnosti, kroatistiku, talijanistiku, turkologiju, južnu slavistiku, nizozemski, francuski, ruski, portugalski i poljski jezik. U prosjeku 7,5 godina formalno uče španjolski jezik: jedna ga je osoba učila u osnovnoj školi, njih 31,8 % u srednjoj školi, 22,7 % u jezičnoj gimnaziji, 36,4 % u školi stranih

jezika, dok ga samo jedna osoba nije formalno učila prije fakulteta. Što se tiče neformalnog učenja, svi su studenti naznačili da gledaju filmove i serije na španjolskom, njih 50 % navelo je učenje preko interneta, 59,1 % čitanje knjiga na španjolskom, 95,5 % slušanje španjolske glazbe, a 59,1 % komunikaciju s izvornim govornicima. Na pitanje da nabroje jezike koje govore od prvog do drugog/trećeg stranog jezika, zanimljiv je podatak da je njih 21 navelo engleski kao prvi strani jezik, a španjolski kao drugi ili čak treći strani jezik. Većina je studenata navela da ima B2 razinu znanja španjolskog jezika.

4.2. KORPUS

Za potrebe istraživanja, sastavljena je lista od 20 španjolskih riječi koje su odabrane prema sljedećim kriterijima: trosložne riječi s grafemima /c/ + vokali /i/ i /e/, /z/ i /s/ u bilo kojoj vokalskoj okolini kojima je naglasak na unutarnjem, odnosno drugom slogu zbog lakoće izgovora i sličnosti s hrvatskim naglasnim sustavom; glasovi u vokalskoj okolini (VKV) uz tri iznimke zbog mogućeg utjecaja konsonantske okoline u slučaju interdentalnog izgovora glasa; kombinacije fonema /c/, /z/ i /s/ u istoj riječi u inicijalnoj ili medijalnoj poziciji jer se u slučaju finalne pozicije glasa, mijenja naglasak riječi. Riječi su stavljene u rečenični kontekst koji se nije mijenjao: *Dime _____ ahora*. Odabran je kontekst u kojem prevladavaju vokali radi bolje fokusiranosti na ispitivane konsonante. Odabrane riječi studenti su izgovarali ovim redoslijedom: *zapato, izquierdo, cocido, zumbido, saludo, cemento, crucero, casero, soltero, grosero, granizo, destreza, cereza, cintura, censura, paciencia, piscina, sustancia, tesoro, gozoso*. Od ukupno 20 riječi za potrebe perceptivne analize odabrano je njih sedam. Rečenice su s obzirom na grafemski lik riječi prvo podijeljene u sedam skupina:

1. skupina riječi s grafemom /s/ - *saludo, soltero, casero, grosero, tesoro*
2. skupina riječi s grafemom /z/ - *zapato, izquierdo, zumbido, granizo, destreza*
3. skupina riječi s grafemom /c/ i vokalom /i/ - *cocido, cintura*
4. skupina riječi s grafemom /c/ i vokalom /e/ - *cemento, crucero*
5. skupina riječi s kombinacijom grafema /z/ ili /c/ + /e/ i grafema /s/ - *gozoso, censura*
6. skupina riječi s kombinacijom grafema /c/ + /i/ i grafema /s/ - *sustancia, piscina*
7. skupina riječi s kombinacijom grafema /c/ + vokali /i/ i /e/ i grafema /z/ - *cereza, paciencia*

Iz prve skupine nije odabrana nijedna riječ jer se u svim slučajevima radilo o jedinom mogućem izgovoru, a to je glas /s/. Iz druge, treće, četvrte i pete skupine izabrana je po jedna riječ u kojoj je ispitivani konsonant u inicijalnoj poziciji te postoje dvije moguće varijante izgovora. Iz šeste skupine odabrana je jedna riječ sa samo jednim grafemom /s/ iza kojeg slijedi glas koji se

ispituje. U zadnjoj su skupini odabrane obje riječi zbog složenosti izgovora koja može biti značajna za utvrđivanje dosljednosti, odnosno nedosljednosti u izgovoru ispitanika. Tako su za perceptivnu analizu bile odabrane sljedeće riječi: *zumbido*, *cintura*, *cemento*, *censura*, *piscina*, *cereza*, *paciencia*.

4.3. PROCEDURA

Provedeno istraživanje sastojalo se od dva dijela - ispunjavanja *Ankete o procjeni vlastitog izgovora španjolskog jezika* i perceptivne analize izgovorne varijante fenomena *sesea* i *cecea*. Anketa se sastojala od tri dijela. U prvom dijelu prikupljali su se osnovni demografski podaci ispitanika, u drugom njihova jezična biografija, a u trećem, najvažnijem dijelu, ispitanici su procjenjivali svoje poznavanje izgovorne norme i standarda te vrednovali vlastiti izgovor španjolskog jezika. Zadnji dio evaluacije sastojao se od 10 pitanja na koja su ispitanici odgovarali skalom od 1 do 5 - nimalo (1), vrlo malo (2), donekle (3), poprilično (4) i u potpunosti (5). Rješavanje ankete trajalo je u prosjeku 5 minuta. Za drugi dio istraživanja, ispitanici su se samostalno snimili iz svojih domova koristeći se mobilnim uređajima i diktafonom jer u skladu s tadašnjom epidemiološkom situacijom vezanom uz COVID-19, nije bilo moguće snimanje u studiju za akustička snimanja na Odsjeku za fonetiku. Studenti su preko sustava Omega dobili upute za snimanje. Rečeno im je da se snime u tihoj prostoriji, bez pozadinske buke te da na početku snimanja kažu koja su godina studija i zatim pročitaju listu rečenica umjerenim tempom. Svoje su snimke slali putem društvenih mreža ili e-mail adrese, a primljena je 21 snimka studentica. Snimke su trajale do 1 minute.

4.4. PERCEPTIVNA ANALIZA

Nakon dvomjesečnog prikupljanja snimki, pomoću računalnog programa Praat izdvojene su samo one rečenice u kojima se nalazilo sedam odabranih riječi za daljnju perceptivnu analizu. Snimke studentica nazvane su slovima od A do V, a njihove izgovorene rečenice brojevima od 1 do 7 koliko je i odabranih riječi te su nasumično poredane za slušnu procjenu. Tako je za slušnu procjenu prikupljeno sveukupno 147 snimki. U perceptivnoj analizi snimki studentica sudjelovale su slušne procjeniteljice, odnosno tri profesorice s Odsjeka za romanistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Dvije su profesorice izvorne govornice španjolskog jezika i predaju kao strane lektorice na Odsjeku, dok je treća slušna procjeniteljica profesorica hrvatskog i španjolskog jezika koja također predaje i bavi se sociolingvističkim i dijalektalnim varijantama španjolskog jezika. Jedna od izvornih govornica dolazi iz

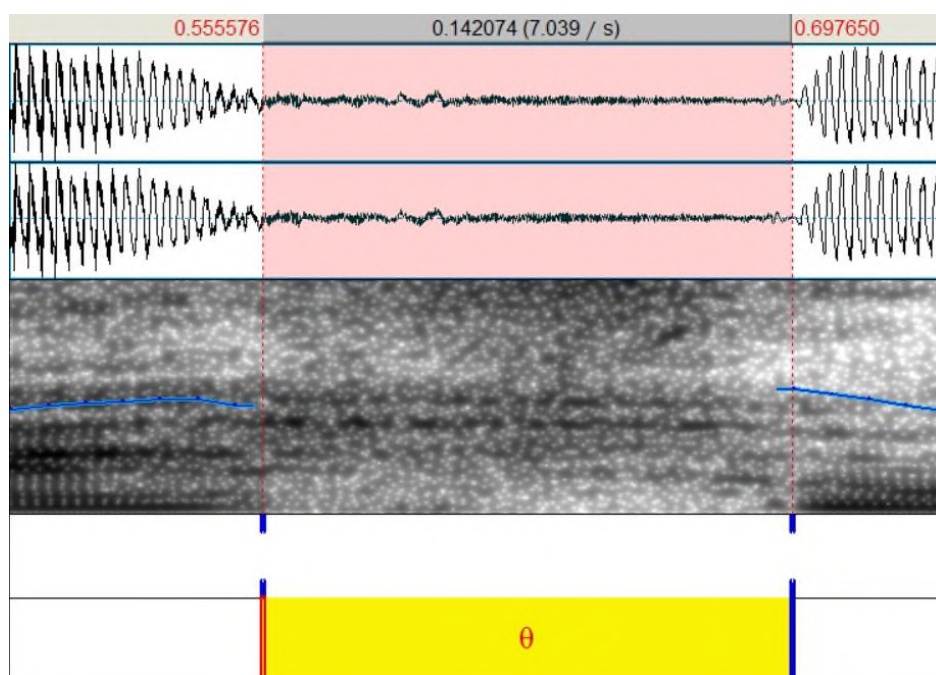
južnoameričkog govornog područja fenomena sesea, dok druga izvorna govornica razlikuje glasove /s/ i /θ/. Profesorice su kontaktirane i pozvane na sudjelovanje putem e-mail adrese Filozofskog fakulteta. Nakon njihova pristanka, sastavljena je anketa s poveznicom za preslušavanje slušnih snimki. Anketa se sastojala od 147 brojeva koliko je i snimki, a ocjenjivale su se skalom od 1 do 5 - potpuno jasan izgovor fenomena cecea (1), ne može se odrediti je li izgovor više u skladu s fenomenom cecea ili sesea (3) i potpuno jasan izgovor fenomena sesea (5). Slušne procjeniteljice dobile su sljedeće upute: *Na snimkama studentice izgovaraju rečenicu: Dime _____ ahora. Ključne riječi nalaze se u sredini rečenice i jedino se one mijenjaju. Ključne riječi su sljedeće: ZUMBIDO, CINTURA, CEMENTO, CENSURA, PISCINA, CEREZA, PACIENCIA. U tim riječima procjenjuje se izgovor fonema /c/ i vokali /i/ i /e/ te fonema /z/. Moguće su dvije varijante izgovora: dentoalveolarnim frikativom /s/ (fenomen sesea) ili interdentalnim frikativom /θ/ (fenomen cecea).* Slušne procjeniteljice su na temelju glasa kojeg čuju, procjenjivale je li izgovor na snimkama karakterističan za fenomen sesea ili cecea. Snimke su trajale maksimalno 3 sekunde, a predviđeno vrijeme za perceptivnu analizu bilo je 20 do 30 minuta.

4.5. ILUSTRATIVNA AKUSTIČKA ANALIZA

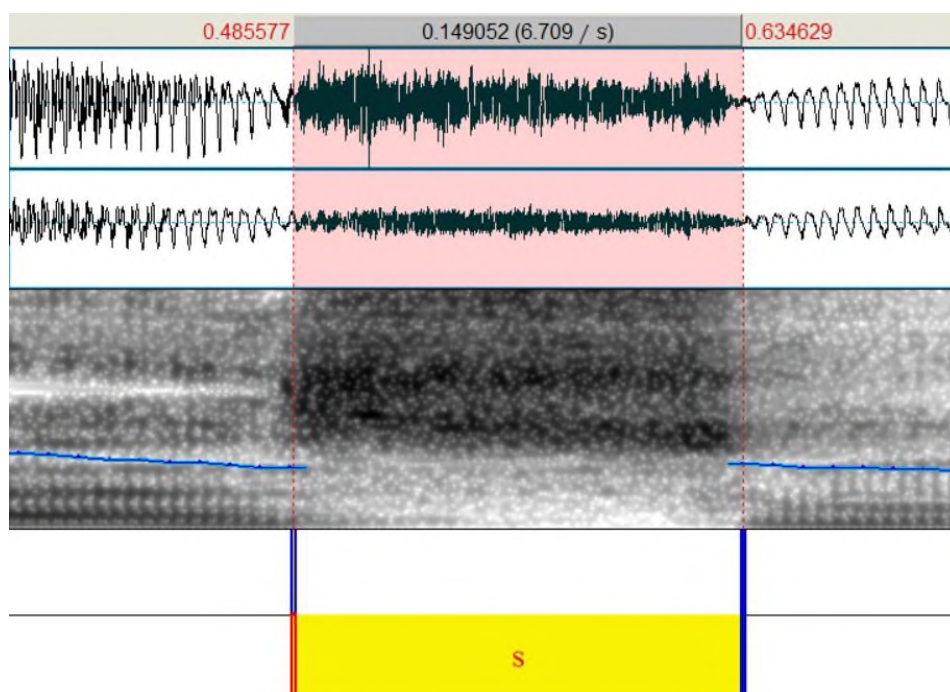
Nakon provedene perceptivne analize i dobivenih rezultata, odabrana su dva govornika čiji su izgovori prema procjeni stručnih procjeniteljica ocijenjeni kao najreprezentativniji predstavnici jednog i drugog kraja fenomena. U oba slučaja, procjeniteljice su u skoro svim rečenicama najjasnije prepoznale izgovor jednog i drugog fenomena kod govornika ocijenivši ih krajnjim ocjenama što je bio i kriterij za njihov daljnji odabir u svrhu provođenja ilustrativne akustičke analize ovih fenomena. Odabran je govornik A za akustičko ispitivanje interdentalnog glasa /θ/, odnosno fenomena cecea, a govornik D za akustičko ispitivanje dentoalveolarnog glasa /s/, odnosno fenomena sesea. Za akustičku analizu korištene su iste snimke studentica s izgovorenim odabranim riječima kao i za perceptivnu analizu. U riječima *cereza* i *paciencia* gdje su prisutna dva ista glasa, za analizu je odabrana prva realizacija s početka riječi. Snimke su zadovoljile sljedeće kriterije: snimljene su u tihoj prostoriji bez izražene buke ili jeke, u nekomprimiranom su formatu, frekvencija uzorkovanja iznosi najmanje 44 100 Hz te njihova rezolucija nije manja od 16 bita. Snimke rečenica pojedinačno su anotirane u računalnom programu Praat prema valnom obliku i spektrogramu ispitivanih

glasova. Kriterij segmentacije glasova bio je početak i završetak jasno definiranog šuma frikativa u višem dijelu spektra.

Slika 5 Ilustrativni primjer anotiranja ispitivanog glasa /θ/

Slika 6 Ilustrativni primjer anotiranja ispitivanog glasa /s/

Prije same analize četiri momenta spektra, svaki je segment proveden kroz filtar *pre-emphasis* granične frekvencije 200 Hz radi eliminiranja niskih harmoničnih sastavnica koje bezvučni frikativi nemaju te kroz filtar *pass Hann band* od 500 do 20 000 Hz radi isticanja viših frekvencija frikativa. Potom su analizirane četiri varijable momenta spektra: težište (eng. *centre of gravity*), raspršenje (eng. *spectral standard deviation*), nagib spektra šuma (eng. *skewness*) te istaknutost glavne amplitude (eng. *kurtosis*). Vujasić (2014) objašnjava da mjera težišta spektra pokazuje mjesto najveće koncentracije zvučne energije šuma pa se očekuje da će vrijednosti za interdentalni glas biti niže od vrijednosti za dentoalveolarni. Mjera raspršenja spektra pokazuje koliko je raspršena zvučna energija u spektru šuma te se pretpostavlja da će veću vrijednost imati interdentalni glas zbog veće raspršenosti šuma na širem području spektra. Nagib spektra šuma mjeri zastupljenost energije iznad ili ispod glavne amplitude te se očekuje da će dentoalveolarni glas imati više vrijednosti od interdentalnog, a to znači da će njegova najveća koncentracija energije biti iznad glavne amplitude. Zadnja mjera istaknutosti glavne amplitude pokazuje u kolikoj je mjeri istaknuta glavna amplituda naspram okolnih dijelova spektra, a pretpostavlja se da će dentoalveolarni glas imati više vrijednosti glavne amplitude od interdentalnog glasa.

Nakon anotiranja, za svaki odsječak frikativa izrađen je trenutni spektar koji je potom analiziran u računalnom programu Praat ispitivanjem četiri momenta spektra šuma. Dobiveni podaci analizirani su i vizualno prikazani u Microsoft Excelu.

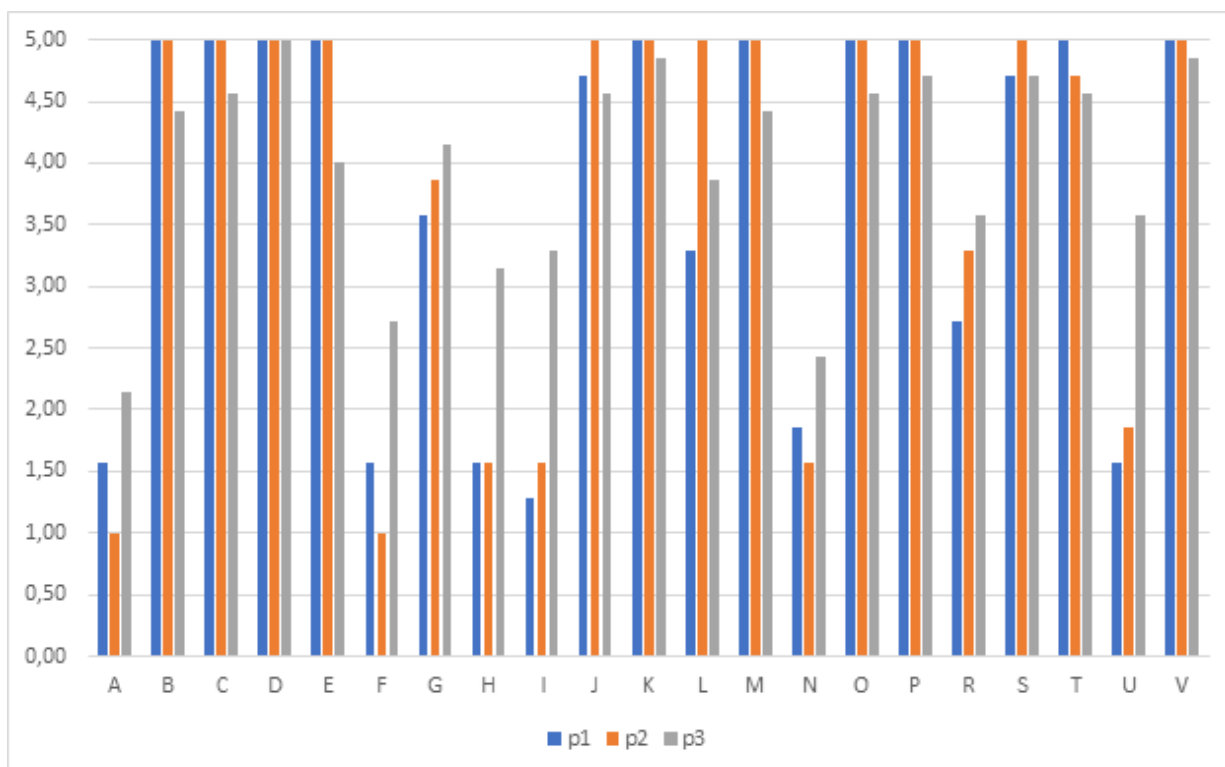
4.6. ETIČKA VALJANOST ISTRAŽIVANJA

Svi sudionici ovog istraživanja dobrovoljno su se odazvali pozivu na sudjelovanje. Njihov je identitet ostao anonimn te se rezultati ne mogu ni na koji način povezati s njihovim osobnim podacima. Također, identitet procjeniteljica u cijelosti je anonimn. Istraživanje je odobreno na sjednici Etičkog povjerenstva Odsjeka za fonetiku 30. rujna 2020. godine.

5. REZULTATI FONETSKOG ISTRAŽIVANJA

Rezultati perceptivne analize pokazuju da postoje razlike među studenticama u odabiru izgovorne varijante fonema /c/ + vokala /i/ i /e/ te fonema /z/, ali ipak kod većine njih zabilježen je izgovor dentoalveolarnog glasa /s/ koji je karakterističan za jezični fenomen sesea. U nastavku će biti prezentirani rezultati izgovornih varijanti govornika, potom će se usporediti ocjenjivanje slušnih procjeniteljica te će se u zasebnom poglavlju iznijeti rezultati akustičke analize glasova /s/ i /θ/.

5.1. GOVORNICI

Slika 7 Grafički prikaz prosječne ocjene izgovora govornika prema procjeni slušnih procjeniteljica

Slika 7 na horizontalnoj osi grafikona prikazuje govornike označene slovima od A do V, dok se na vertikalnoj osi nalaze ocjene izgovora govornika koje se kreću od 1 do 5 (1-fenomen cecea, 5-fenomen sesea). Tri različita stupca (p1, p2, p3) prikazuju prosječnu ocjenu svake slušne procjeniteljice za pojedinog govornika. Iz Slike 7 vidljivo je da 15 govornika prema procjeni stručnih procjeniteljica ima prosječnu ocjenu veću od 3 što znači da je njihov

izgovor procijenjen kao *seseante*, odnosno da se po svojoj izgovornoj varijanti nalaze unutar govornog područja fenomena sesea.

Govornik A ima prosječne ocjene niže od 3 ($p_1 = 1,57$, $p_2 = 1,00$, $p_3 = 2,14$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 1,57. Prema ovim podacima, procjeniteljice su procijenile da govornik A ima izgovornu varijantu fenomena cecea.

Govornik B ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,43$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 4,81. Zamjećuje se da govornik B ima najveću moguću prosječnu ocjenu kod p_1 i p_2 što pokazuje da su procjeniteljice ujednačeno ocijenile izgovor svojstvenim fenomenu sesea.

Govornik C ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,57$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 4,86. Govornik C je prema visokim prosječnim ocjenama izgovora pokazao jednako uzoran primjer pripadnosti fenomenu sesea kao i prethodni govornik.

Govornik D ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 5,00$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 5,00. Govornik D je jedini dobio najveće moguće ocjene od svih procjeniteljica što dokazuje da je njegova varijanta izgovora prepoznata u svim riječima te je jasno procijenjeno da se radi o fenomenu sesea.

Govornik E ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,00$) te sveukupnu prosječnu ocjenu 4,67. Jednako kao i kod prethodnih govornika, izgovorna varijanta govornika E procijenjena je kao *seseante*.

Govornik F ima prosječne ocjene niže od 3 ($p_1 = 1,57$, $p_2 = 1,00$, $p_3 = 2,71$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena iznosi 1,76. Zamjetno odudaranje kod govornika F primjećuje se u prosječnoj ocjeni p_3 koja je nešto viša nego kod drugih dviju procjeniteljica. Ipak, izgovorna varijanta govornika F većinski je percipirana karakterističnom za fenomen cecea.

Govornik G ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 3,57$, $p_2 = 3,86$, $p_3 = 4,14$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 3,86. Izgovor govornika G procijenjen je širokim rasponom ocjena te se po prosječnoj ocjeni procjeniteljica ne može sa sigurnošću tvrditi da govornik pripada jednoj, odnosno drugoj varijanti izgovora. Ipak, promatrajući pojedinačne ocjene po rečenicama, uočava se da je nešto češća ocjena 5 kod svih procjeniteljica što može voditi do zaključka da govornik pokazuje veću tendenciju odabira izgovorne varijante fenomena sesea.

Govornik H ima u većoj mjeri prosječne ocjene niže od 3 ($p_1 = 1,57$, $p_2 = 1,57$, $p_3 = 3,14$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena iznosi 2,10. Za izgovor govornika H zamjećuje se razlika

u prosječnoj ocjeni p3 koja je nešto veća od 3. Ipak, prema prosječnim ocjenama drugih dviju procjeniteljica, govornik H ima izgovornu varijantu fenomena cecea.

Govornik I ima u većoj mjeri prosječne ocjene niže od 3 ($p_1 = 1,29$, $p_2 = 1,57$, $p_3 = 3,29$) te njegova sveukupna prosječna ocjena iznosi 2,05. Jednako kao i kod prethodnog govornika, primjećuje se odudaranje kod prosječne ocjene p3 koja je iznad 3 no uzimajući u obzir prosječne ocjene drugih dviju procjeniteljica i ovaj govornik ostaje unutar govornog područja fenomena cecea po izgovornoj varijanti.

Govornik J ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 4,71$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,57$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 4,76. Prema ovim podacima, izgovorna varijanta govornika J procijenjena je kao *seseante*.

Govornik K ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,86$) te sveukupnu prosječnu ocjenu 4,95. Prema prosječnim ocjenama procjeniteljica i ovaj govornik koristi izgovornu varijantu fenomena sesea.

Govornik L ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 3,29$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 3,86$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 4,05. Zamjećuje se da je kod p2 prosječna ocjena nešto viša nego kod drugih dviju procjeniteljica koje su u procjeni izgovora rečenica koristile širok raspon ocjena. Prema ovim podacima, govornik L po izgovornoj varijanti približava se više fenomenu sesea nego cecea.

Govornik M ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,43$) te njegova sveukupna prosječna ocjena iznosi 4,81. Prema ovim prosječnim ocjenama, i ovaj govornik koristi izgovornu varijantu fenomena sesea.

Govornik N ima prosječne ocjene niže od 3 ($p_1 = 1,86$, $p_2 = 1,57$, $p_3 = 2,43$) te sveukupnu prosječnu ocjenu 1,95. Iz ujednačenih prosječnih ocjena procjeniteljica vidljivo je da govornik N teži izgovornoj varijanti fenomena cecea.

Govornik O ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,57$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 4,86. Prema ovim podacima, izgovor govornika O procijenjen je kao *seseante*.

Govornik P ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,71$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 4,90. I ovaj govornik prema prosječnim ocjenama procjeniteljica ima izgovornu varijantu fenomena sesea.

Govornik R ima u većoj mjeri prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 2,71$, $p_2 = 3,29$, $p_3 = 3,57$) te njegova sveukupna prosječna ocjena iznosi 3,19. S obzirom na to da se prosječne ocjene

procjeniteljica za ovog govornika kreću oko ocjene 3, izgovor govornika R nije prepoznat ni kao jedan ni kao drugi ekstrem.

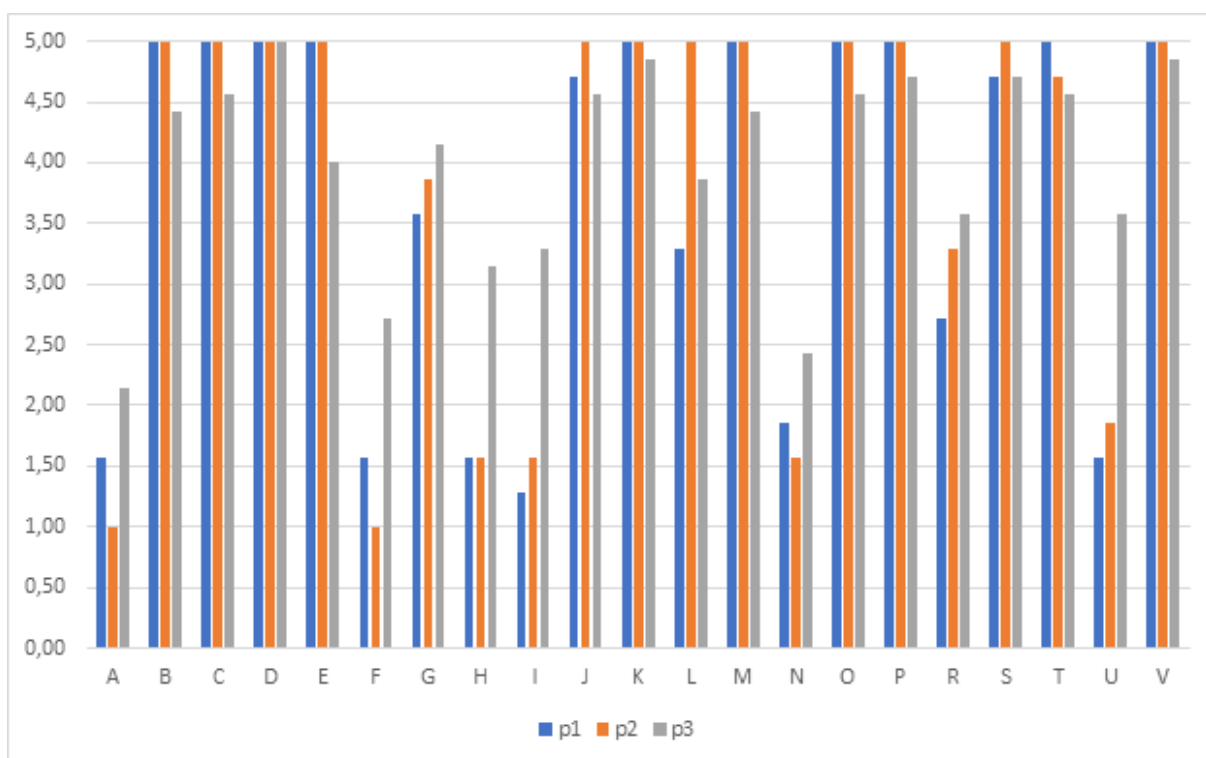
Govornik S ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 4,71$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,71$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 4,81. Ovi podaci pokazuju da govornik S odabire izgovornu varijantu fenomena *sesea*.

Govornik T ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 4,71$, $p_3 = 4,57$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena iznosi 4,76. Prema ovim prosječnim ocjenama, izgovorna varijanta govornika T procijenjena je kao *seseante*.

Govornik U ima u većoj mjeri prosječne ocjene niže od 3 ($p_1 = 1,57$, $p_2 = 1,86$, $p_3 = 3,57$) te je njegova sveukupna prosječna ocjena 2,33. Kod ovog govornika zamjećuje se odstupanje kod p_3 jer za razliku od drugih dviju procjeniteljica čije se ocjene kreću oko jedinice u procjeni izgovora rečenica, kod p_3 sve su ocjene iznad 3. Ipak, izgovorna varijanta govornika U prema sveukupnoj prosječnoj ocjeni, zabilježena je unutar govornog područja fenomena *cecea*.

Govornik V ima prosječne ocjene veće od 3 ($p_1 = 5,00$, $p_2 = 5,00$, $p_3 = 4,86$) te sveukupnu prosječnu ocjenu 4,95 što dovodi do zaključka da govornik V koristi izgovornu varijantu fenomena *sesea*.

5.2. STRUČNE PROCJENITELJICE

Podaci pokazuju da je među-procjeniteljska varijabilnost relativno mala, odnosno da su ocjene procjeniteljica ujednačene. Procjeniteljice 1 i 2 češće su koristile krajnje ocjene pri procjeni kao što su 1 i 5, a u slučaju nejasnoće ocjenu 3, dok je procjeniteljica 3 ravnomjerno koristila cijeli raspon ocjena.

Tablica 1 Tablični prikaz prosječnih ocjena p1, p2 i p3 po govorniku

GOVORNICI	p1	p2	p3
A	1,57	1,00	2,14
B	5,00	5,00	4,43
C	5,00	5,00	4,57
D	5,00	5,00	5,00
E	5,00	5,00	4,00
F	1,57	1,00	2,71
G	3,57	3,86	4,14
H	1,57	1,57	3,14
I	1,29	1,57	3,29
J	4,71	5,00	4,57
K	5,00	5,00	4,86
L	3,29	5,00	3,86
M	5,00	5,00	4,43
N	1,86	1,57	2,43
O	5,00	5,00	4,57

P	5,00	5,00	4,71
R	2,71	3,29	3,57
S	4,71	5,00	4,71
T	5,00	4,71	4,57
U	1,57	1,86	3,57
V	5,00	5,00	4,86

Iz Tablice 1 vidljivo je da se prosječne ocjene procjeniteljica kod većine govornika podudaraju uz dvije iznimke (govornici I i U). Ukupna prosječna razlika u ocjenama procjeniteljica 1 i 2 iznosi 0,5. Najveća razlika u ocjenama zabilježena je kod govornika L (1,71) gdje je ocjena p2 (5,00) nešto viša naspram prosječne ocjene p1 (3,29).

Kod procjeniteljica 2 i 3 ukupna prosječna razlika u ocjenama iznosi 0,7. Najveće razlike uočene su kod govornika F (1,71), I (1,72) i U (1,71). Kod sva tri govornika ocjene p3 nešto su više (p3 = 2,71, p3 = 3,29, p3 = 3,57), dok su prosječne ocjene p2 niže od 3.

Ukupna prosječna razlika u ocjenama procjeniteljica 1 i 3 iznosi 0,7. Kao i u prethodnoj usporedbi, najveća odstupanja zamijećena su kod govornika I i U koji se prema prosječnim ocjenama procjeniteljica razlikuju u dvije ocjene. U oba slučaja, ocjene p3 više su od 3 za razliku od prosječnih ocjena p1 (p1 = 1,29, p1 = 1,57). Promatrajući sveukupne prosječne ocjene govornika I i U, naslućuje se da se radi o izgovornoj varijanti *ceseante* koju je bilo teže slušno procijeniti. Prema ovim podacima, zamjećuje se da je najveće podudaranje između procjeniteljica 1 i 2 koje koriste rubne ocjene, dok se procjeniteljica 3 služi manje sigurnim tvrdnjama u procjeni.

5.2.1. Dosljednost procjene

Mjera standardne devijacije pokazala je kolika je raspršenost vrijednosti prosječnih ocjena procjeniteljica po govornicima. Rezultati pokazuju da procjeniteljice očekivano variraju među govornicima, ali nema znatne razlike u sveukupnim prosječnim standardnim devijacijama između p1, p2 i p3.

Tablica 2 Tablični prikaz prosječne standardne devijacije p1, p2 i p3 po govorniku

GOVORNICI	p1	p2	p3
A	0,98	0,00	1,46
B	0,00	0,00	0,53

C	0,00	0,00	0,79
D	0,00	0,00	0,00
E	0,00	0,00	0,82
F	0,98	0,00	0,49
G	1,90	1,95	1,21
H	1,51	1,51	1,07
I	0,76	1,51	0,95
J	0,76	0,00	0,53
K	0,00	0,00	0,38
L	1,80	0,00	1,21
M	0,00	0,00	0,79
N	1,57	1,51	0,79
O	0,00	0,00	0,79
P	0,00	0,00	0,49
R	1,38	2,14	0,98
S	0,76	0,00	0,49
T	0,00	0,76	0,53
U	0,98	1,57	0,79
V	0,00	0,00	0,38

Iz Tablice 2 uočava se da prema prosječnim standardnim devijacijama procjeniteljica postoje pojedine razlike u dosljednosti procjene govornika. Najveće varijacije zamjećuju se kod govornika A i L kod p1 i p3, dok je kod govornika G, H, I, N, R i U prisutna nešto viša prosječna standardna devijacija kod sve tri procjeniteljice. Uspoređujući procjeniteljice, vidljivo je da procjeniteljice 1 i 2 prema brojčanoj vrijednosti pokazuju sličan obrazac varijacija kod pojedinih govornika, dok su kod procjeniteljice 3 prisutne manje varijacije u većini slučajeva.

Tablica 3 Tablični prikaz sveukupne prosječne standardne devijacije p1, p2 i p3

p1	p2	p3
0,64	0,52	0,74

Iz Tablice 3 vidljivo je da se sveukupne prosječne standardne devijacije p1, p2 i p3 zamjetno ne razlikuju te generalno njihova varijacija nije izražena. Najmanje varira p2 ($p2 = 0,52$), a potom slijedi p1 ($p1 = 0,64$). Ipak, najveća raspršenost utvrđena je kod p3 ($p3 = 0,74$) što je jasnije iz Tablice 2.

5.3. REZULTATI ILUSTRATIVNE AKUSTIČKE ANALIZE

Rezultati mjera težišta, raspršenja, nagiba i istaknutosti glavne amplitude pokazuju akustičke vrijednosti glasova /s/ i /θ/. Prema dobivenim podacima, naziru se moguće akustičke razlike bezvučnih frikativa /s/ i /θ/. U nastavku će se iznijeti rezultati akustičke analize prema ispitivanim mjerama.

Tablica 4 Tablični prikaz prosječne, minimalne i maksimalne vrijednosti mjere težišta (Hz) kod glasova /s/ i /θ/.

TEŽIŠTE (Hz)	/θ/	/s/
Prosječna vrijednost	6 754	8 870
Minimum	3 108	7 981
Maksimum	10 164	9 683

Tablica 4 pokazuje da glas /s/ ima veću prosječnu vrijednost težišta (/s/ = 8 870 Hz) u rasponu od 7 981 do 9 683 Hz, dok glas /θ/ ima nižu prosječnu vrijednost težišta (/θ/ = 6 754 Hz), ali u širem rasponu od 3 108 do 10 164 Hz. Ovaj podatak pokazuje da glas /s/ ima težište na višim frekvencijama od glasa /θ/ zadržavajući se u prosjeku oko 8 kHz te nisu zapažene značajnije međusobne oscilacije, dok se kod glasa /θ/ zamjećuju veće razlike u mjeri težišta između izgovorenih realizacija te prosjek pokazuje da se njegova težišna vrijednost zadržava oko 6 kHz.

Tablica 5 Tablični prikaz prosječne, minimalne i maksimalne vrijednosti mjere raspršenja (Hz) kod glasova /s/ i /θ/.

RASPRŠENJE (Hz)	/θ/	/s/
Prosječna vrijednost	4 243	2 550
Minimum	3 235	1 812
Maksimum	5 147	3 480

Iz Tablice 5 vidljivo je da veće raspršenje pokazuje glas /θ/ (/θ/ = 4 243 Hz) u rasponu od 3 235 do 5 147 Hz. Mjera raspršenja niža je kod glasa /s/ (/s/ = 2 550 Hz) u rasponu od 1 812 do 3 480 Hz. Prema tome, interdentalni frikativ /θ/ pokazuje veću raspršenost energije spektra od dentoalveolarnog frikativa /s/.

Tablica 6 Tablični prikaz prosječne, minimalne i maksimalne vrijednosti mjere nagiba kod glasova /s/ i /θ/.

NAGIB	/θ/	/s/
Prosječna vrijednost	0,68	1,49
Minimum	-0,38	0,24
Maksimum	2,02	2,58

Tablica 6 pokazuje da se kod oba glasa većinski energija spektra zadržava oko ili iznad vrijednosti glavne amplitude jer imaju pozitivne prosječne vrijednosti nagiba ($/\theta/ = 0,68$, $/s/ = 1,49$). Ipak, kod glasa $/\theta/$ raspon vrijednosti nagiba je veći, od $-0,38$ do $2,02$ što znači da se energija zadržava oko glavne amplitude s tendencijom ispod glavne amplitude, dok je kod glasa $/s/$ raspon vrijednosti u svakom slučaju iznad nule, od $0,24$ do $2,58$ što pokazuje da je njegova energija iznad glavne amplitude spektra.

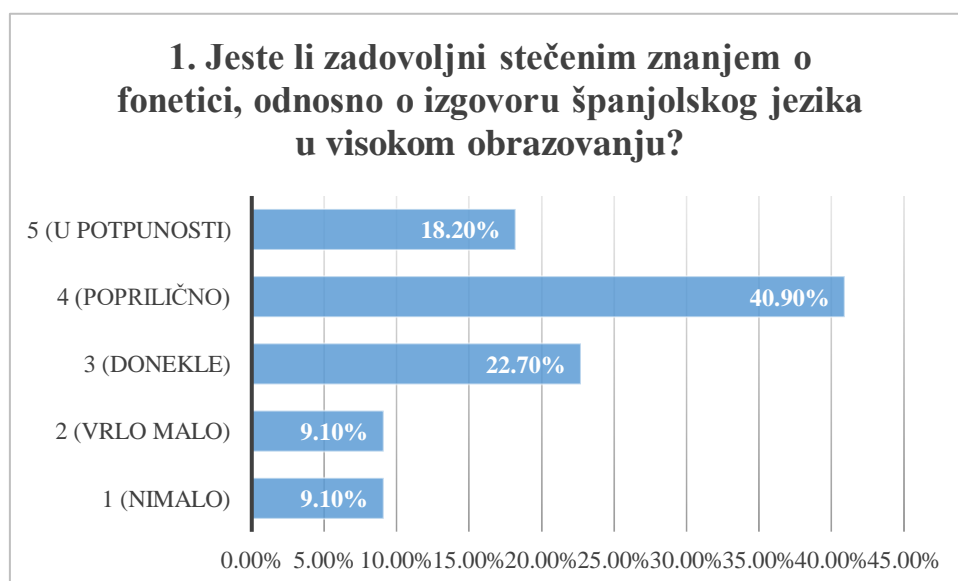
Tablica 7 Tablični prikaz prosječne, minimalne i maksimalne vrijednosti mjere istaknutosti glavne amplitude kod glasova $/s/$ i $/\theta/$.

ISTAKNUTOST GLAVNE AMPLITUDE		$/\theta/$	$/s/$
Prosječna vrijednost		-0,17	1,84
Minimum		-1,59	-1,4
Maksimum		2,81	6,73

Iz Tablice 7 vidljivo je da glas $/\theta/$ ima negativnu prosječnu vrijednost istaknutosti glavne amplitude ($/\theta/ = -0,17$) u rasponu od $-1,59$ do $2,81$ što znači da je veća koncentracija energije u ostatku spektra. Glas $/s/$ ima pozitivnu prosječnu vrijednost ove mjere ($/s/ = 1,84$) u širem rasponu od $-1,4$ do $6,73$ te se primjećuju tendencije istaknutosti glavne amplitude. Dakle, dentoalveolarni frikativ $/s/$ pokazuje veću prosječnu istaknutost nego interdentalni frikativ $/\theta/$.

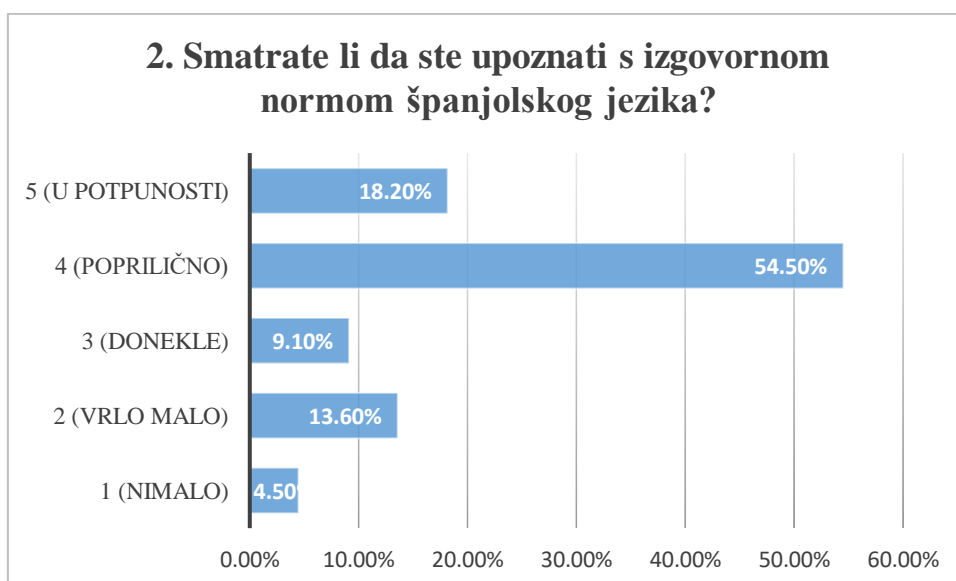
6. REZULTATI ANKETE

Rezultati ankete pokazuju da su studenti generalno zadovoljni svojim poznavanjem španjolske norme i standardnog izgovora te da su u dovoljnoj mjeri bili upoznati s različitim dijalektalnim varijanta i jezičnim fenomenima španjolskog jezika u visokom obrazovanju. Također, većina studenata zadovoljna je vlastitom izgovornom varijantom španjolskog jezika i mogla ju je procijeniti osim u slučaju interdentalnog glasa /θ/ kod kojeg se uočava veća raspršenost u rezultatima. U nastavku će se iznijeti rezultati po anketnim pitanjima od 1 do 10.

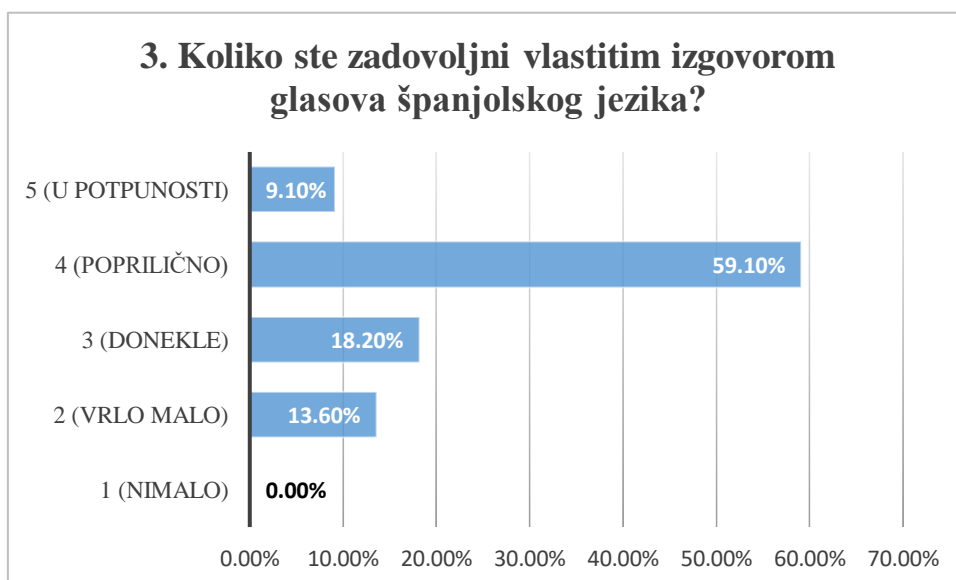
Slika 8 Jeste li zadovoljni stečenim znanjem o fonetici, odnosno o izgovoru španjolskog jezika u visokom obrazovanju?

Slika 8 predstavlja odgovore studenata na prvo pitanje ankete, a to je *Jeste li zadovoljni stečenim znanjem o fonetici, odnosno o izgovoru španjolskog jezika u visokom obrazovanju*. 4 studenta (18,20%) nisu uopće ili su vrlo malo zadovoljna stečenim znanjem, a 5 studenata (22,70%) je donekle zadovoljno. 9 studenata (40,90%) odgovorilo je da je poprilično zadovoljno, a 4 su studenta (18,20%) u potpunosti zadovoljna dobivenim znanjem.

Slika 9 Smatrate li da ste upoznati s izgovornom normom španjolskog jezika?

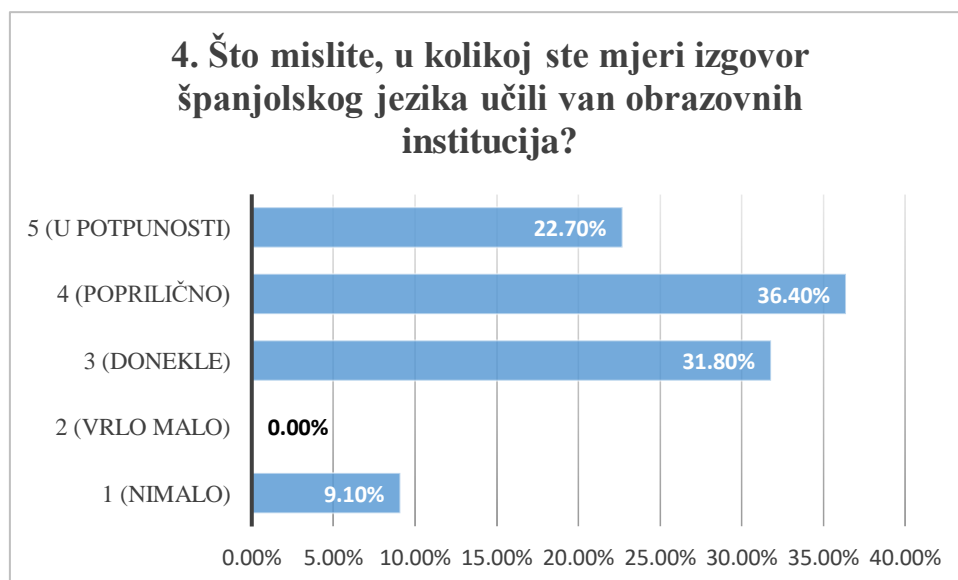
Iz Slike 9 vidljivo je da je na pitanje *Smatrate li da ste upoznati s izgovornom normom španjolskog jezika* jedan student (4,50%) odgovorio da nije, 3 su studenta (13,60%) vrlo malo upoznata, dok su 2 studenta (9,10%) odgovorila da su donekle upoznata. Čak njih 12 (54,50%) odgovorilo je da je poprilično upoznato, a 4 (18,20%) njih je u potpunosti upoznato s izgovornom normom.

Slika 10 Koliko ste zadovoljni vlastitim izgovorom glasova španjolskog jezika?

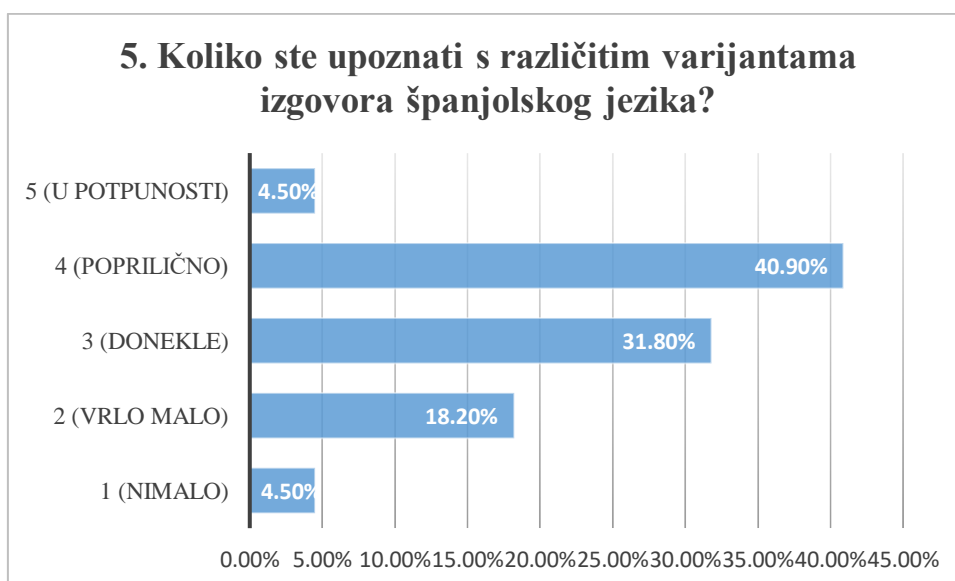
Iz Slike 10 iščitavamo odgovore studenata na pitanje *Koliko ste zadovoljni vlastitim izgovorom glasova španjolskog jezika*. Nitko od studenata nije u potpunosti nezadovoljan, njih 3 (13,60%)

je vrlo malo zadovoljno, dok je njih 4 (18,20%) donekle zadovoljno vlastitom izgovornom varijantom. Čak je 13 studenata (59,10%) poprilično zadovoljno, a samo su 2 studenta (9,10%) u potpunosti zadovoljna vlastitim izgovorom.

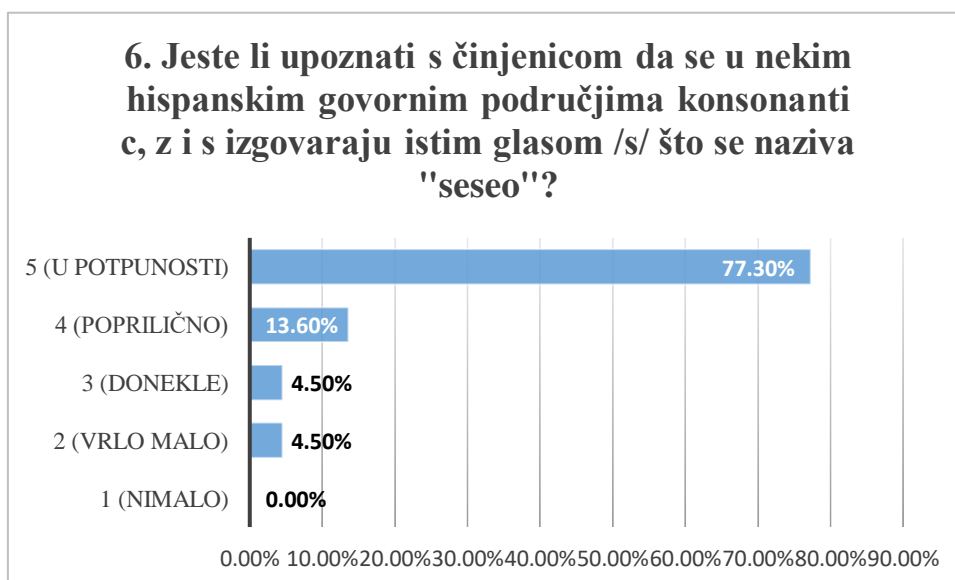
Slika 11 Što mislite, uolikoj ste mjeri izgovor španjolskog jezika učili van obrazovnih institucija?

Slika 11 prikazuje odgovore studenata na pitanje *Što mislite, uolikoj ste mjeri izgovor španjolskog jezika učili van obrazovnih institucija*. 2 su studenta (9,10%) odgovorila da su izgovor učila samo unutar obrazovne institucije, a 7 ga je studenata (31,80%) donekle učilo neformalno. Njih 8 (36,40%) smatra da ga je poprilično učilo van obrazovne institucije, dok 5 studenata (22,70%) smatra da su izgovor najviše naučili van formalnog obrazovanja.

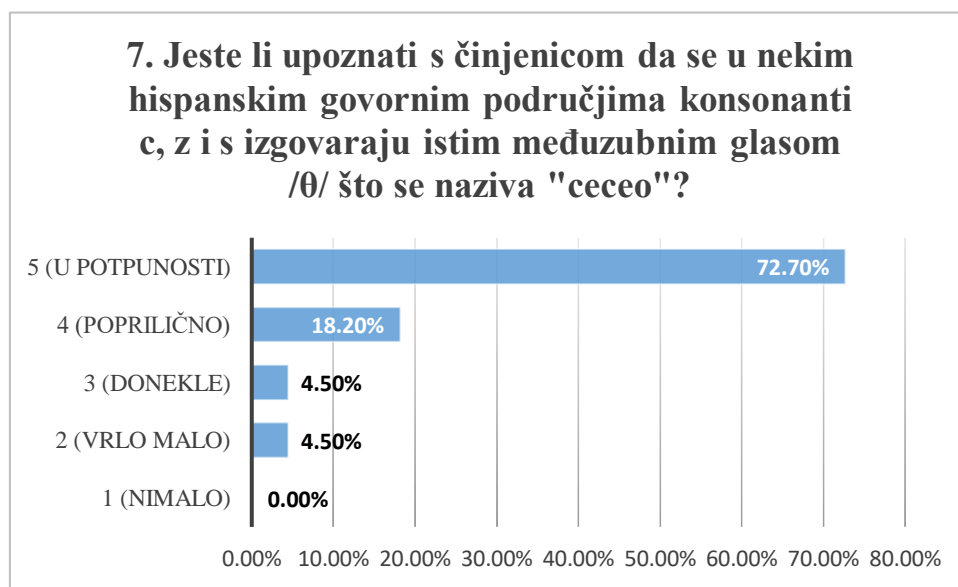
Slika 12 Koliko ste upoznati s različitim varijantama izgovora španjolskog jezika?

Iz Slike 12 vidljivo je da je na pitanje *Koliko ste upoznati s različitim varijantama izgovora španjolskog jezika* jedan student (4,50%) odgovorio da nije uopće upoznat s izgovornim varijantama španjolskog jezika, dok su 4 studenta (18,20%) vrlo malo upoznata. Najveći broj studenata je donekle (31,80%) i poprilično (40,90%) upoznat, a samo je jedan student (4,50%) odgovorio da poznaje u potpunosti različite izgovorne varijante španjolskog jezika.

Slika 13 Jeste li upoznati s činjenicom da se u nekim hispankim govornim područjima konsonanti c, z i s izgovaraju istim glasom /s/ što se naziva „seseo“?

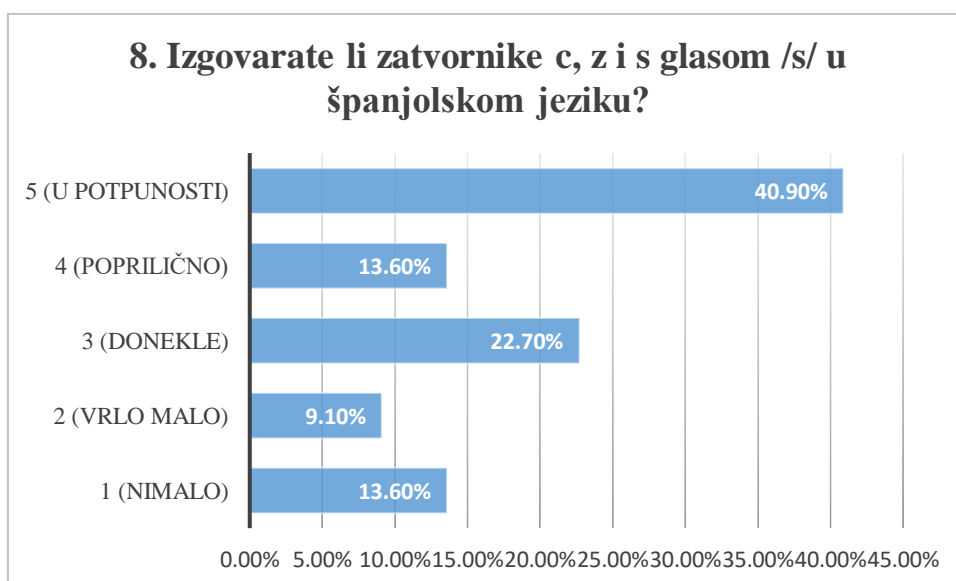
Slika 13 predstavlja odgovore studenata na pitanje *Jeste li upoznati s činjenicom da se u nekim hispankim govornim područjima konsonanti c, z i s izgovaraju istim glasom /s/ što se naziva „seseo“*. 2 su studenta (9,00%) vrlo malo i donekle upoznata s ovom činjenicom, dok je njih 3 (13,60%) poprilično upoznato s fenomenom. Najviše studenata, čak njih 17 (77,30%), odgovorilo je da je u potpunosti upoznato s jezičnim fenomenom sesea.

Slika 14 Jeste li upoznati s činjenicom da se u nekim hispankim govornim područjima konsonanti c, z, i s izgovaraju istim međuzubnim glasom /θ/ što se naziva „ceceo“?

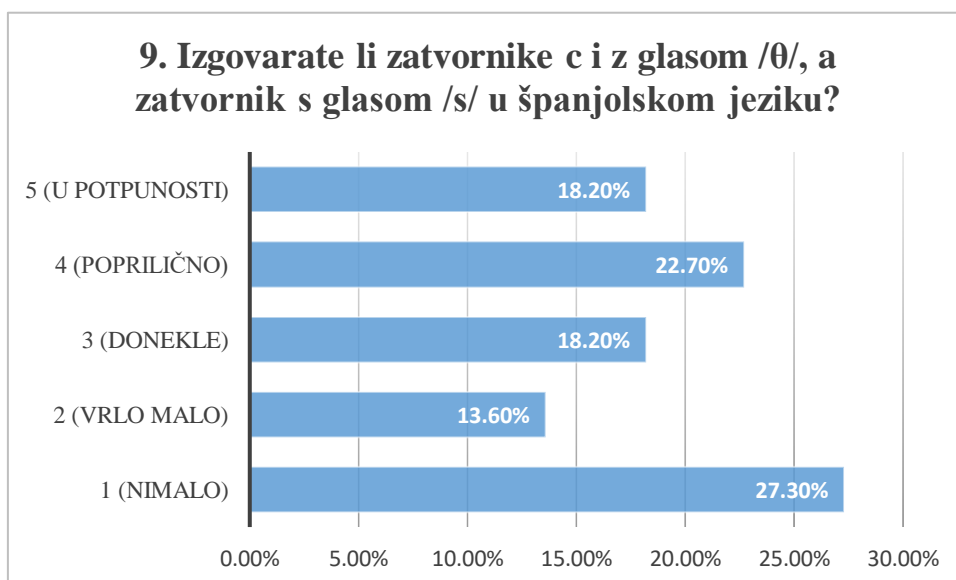
Iz Slike 14 iščitavamo rezultate odgovora na pitanje *Jeste li upoznati s činjenicom da se u nekim hispankim govornim područjima konsonanti c, z i s izgovaraju istim međuzubnim glasom /θ/ što se naziva „ceceo“*. Rezultati pokazuju da su odgovori studenata slični kao i u prethodnom pitanju. 2 (9,00%) su studenta vrlo malo i donekle upoznata s fenomenom, a njih 4 (18,20%) je poprilično upoznato. Studenti su u najvećoj mjeri, njih 16 (72,70%), odgovorili da su u potpunosti upoznati s jezičnim terminom fenomena cecea.

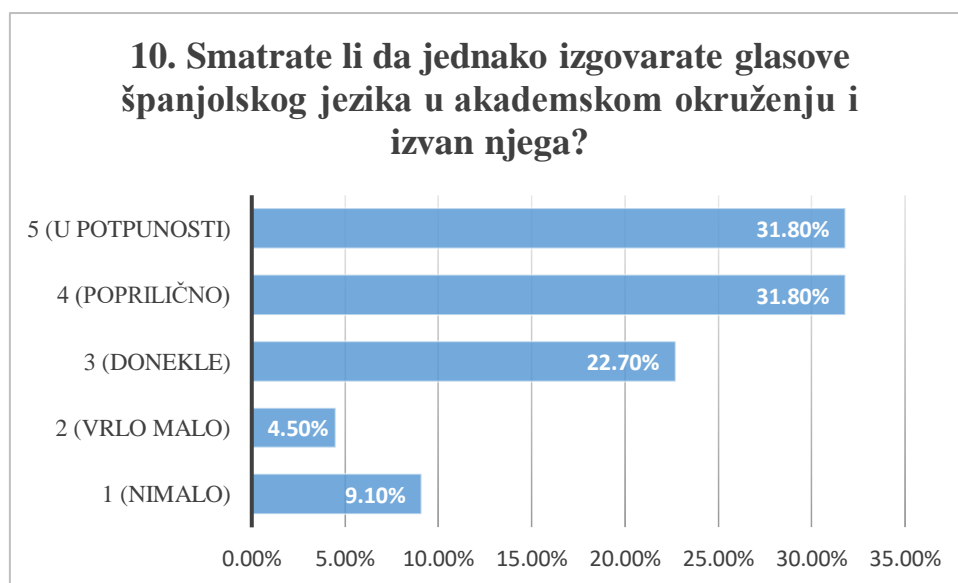
Slika 15 Izgovarate li zatvornike c, z i s glasom /s/ u španjolskom jeziku?

Iz Slike 15 vidljivo je da su na pitanje *Izgovarate li zatvornike c, z i s glasom /s/ u španjolskom jeziku* 3 studenta (13,60%) odgovorila da ne izgovaraju, dok 2 studenta (9,10%) rijetko izgovaraju. 5 studenata (22,70%) donekle izgovara, a 3 studenta (13,60%) vrlo često zatvornike c, z i s izgovaraju glasom /s/. Njih 9 (40,90%) odgovorilo je da uvijek koriste glas /s/ za izgovor zatvornika c, z i s što znači da njihova izgovorna varijanta pripada jezičnom fenomenu sesea.

Slika 16 Izgovarate li zatvornike c i z glasom /θ/, a zatvornik s glasom /s/ u španjolskom jeziku?

Odgovori na pitanje *Izgovarate li zatvornike c i z glasom /θ/, a zatvornik s glasom /s/ u španjolskom jeziku* neujednačeniji su u odnosu na prethodno pitanje. Slika 16 pokazuje da je 6 studenata (27,30%) odgovorilo da uopće ne koristi glas /θ/ u vlastitom izgovoru, a njih 3 (13,60%) izgovara ga vrlo malo. Njih 4 (18,20%) donekle izgovara glas /θ/, dok ga 5 studenata (22,70%) poprilično koristi u izgovoru. 4 studenta (18,20%) odgovorila su da u potpunosti izgovaraju zatvornike c i z glasom /θ/, a zatvornik s glasom /s/ što znači da razlikuju te glasove u izgovoru španjolskog jezika.

Slika 17 Smatrate li da jednako izgovarate glasove španjolskog jezika u akademskom okruženju i izvan njega?

Slika 17 predstavlja odgovore na zadnje pitanje ankete, a to je *Smatrate li da jednako izgovarate glasove španjolskog jezika u akademskom okruženju i izvan njega*. 2 su studenta (9,10%) odgovorila da ne izgovaraju uopće jednako, a 1 student (4,50%) vrlo malo. 5 studenata (22,70%) donekle izgovara jednako, a 14 studenata (63,60%) izgovara poprilično ili potpuno jednako glasove španjolskog jezika u akademskom okruženju kao i izvan njega.

7. RASPRAVA

U ovom poglavlju raspravljat će se o rezultatima perceptivne analize, ilustrativne akustičke analize te anketnog upitnika uzimajući u obzir prethodna istraživanja iz literature. Također, objasniti će se istraživačke i obrazovne implikacije dobivenih rezultata. Sadržaj diskusije podijelit će se prema kategorijama istraživanja kao i kod prezentiranja rezultata.

7.1. PERCEPTIVNA ANALIZA

Prema procjeni stručnih procjeniteljica rezultati perceptivne analize pokazuju da je 15 od 21 studentice priklonjeno izgovornoj varijanti fenomena sesea što potvrđuje prvu hipotezu da je većina studentica *seseante*, odnosno da fonem /c/ + vokale /i/ i /e/ te fonem /z/ izgovaraju dentoalveolarnim glasom /s/, a mogući uzrok tome jest utjecaj hrvatskog fonološkog sustava (Aguayo Molina i dr., 2017) u kojem se fonem /s/ izgovara dentalno-alveolarnim frikativom /s/ (Liker i dr., 2012, prema Vujasić, 2014). Studentice već mogu producirati izgovornu varijantu fenomena sesea koristeći vlastiti fonološki sustav, dok im interdentalni glas /θ/ nije prirodan te im može predstavljati problem pri izgovoru zbog čega se rjeđe odlučuju za varijantu razlikovanja glasova /s/ i /θ/. S druge strane, kod utvrđivanja fenomena cecea, ocjene procjeniteljica u nekim slučajevima variraju više, a u nekima manje. Naime, kod govornika G, H, I, N, i U zamijećene su više standardne devijacije kod procjeniteljica. Kod govornika R, prosječne ocjene p2 i p3 su oko 3 (p2 = 3,29, p3 = 3,57) te se njegova izgovorna varijanta nije mogla odrediti ni kao jedan ni kao drugi ekstrem. Prema ovim podacima, vidljivo je da su procjeniteljice imale veće poteškoće u procjeni izgovorne varijante fenomena cecea, ali kod većine studentica bilo je moguće utvrditi izgovornu varijantu (osim kod govornika R) čime se potvrđuje druga hipoteza ovog rada. Za pojedine slučajeve potrebno je uzeti u obzir da zvučni zapisi nisu snimljeni u akustičkom studiju te je njihova smanjena kvaliteta mogla pridonijeti otežanoj procjeni izgovora. Drugi mogući razlog raspršenosti u ocjenjivanju pojedinih govornika jest pretpostavka da govornici nisu bili dosljedni u svom izgovoru što je već prethodno opisano u radu González-Bueno (1993). Prema tome, procjeniteljicama je bilo teže detektirati izgovornu varijantu u slučaju da studentice koje su priklonjene distinkciji glasova /s/ i /θ/, miješaju seseo i distinkciju. Pitanje (ne)dosljednosti u izgovoru može poslužiti za neka buduća istraživanja fenomena sesea i cecea u obrazovnom sustavu.

Uspoređujući procjene stručnih procjeniteljica, podaci pokazuju da su prilično dosljedne u svom ocjenjivanju te da se njihovi rezultati u većini slučajeva podudaraju. Ipak, najčešća odstupanja primjećuju se kod procjeniteljice 3 koja je kod nekoliko govornika (H, I, U) izgovornu varijantu procijenila neodređenijom. Procjeniteljica 1 djelomično je pokazala tendenciju da izgovor ocjenjuje više kao fenomen sesea, dok je procjeniteljica 2 pokazala tendenciju da izgovor ocjenjuje više kao fenomen cecea. Mogući razlog tome jest što je procjeniteljica 2 izvorna govornica španjolskog jezika iz govornog područja razlikovanja glasova /s/ i /θ/, dok je procjeniteljica 1 izvorna govornica španjolskog jezika iz govornog područja sesea. Procjeniteljica 3 je izvorna govornica hrvatskog jezika što je moglo utjecati na to da je izgovor govornika češće ocjenjivala kao neodređen.

7.2. ILUSTRATIVNA AKUSTIČKA ANALIZA

Rezultati ilustrativne akustičke analize pokazuju da su četiri momenta spektra šuma (težište, raspršenje, nagib i istaknutost glave amplitude) pouzdane mjere za razlikovanje bezvučnih frikativa /s/ i /θ/ što potvrđuje treću hipotezu ovog rada.

Mjera prvog momenta spektra šuma (težište) pokazala se pouzdanom za razlikovanje /s/ i /ʃ/ u engleskom jeziku (Li i dr., 2009). Isto tako, Gardner (2013, prema Vujasić, 2014) navodi da je težište /s/ (5 314 Hz) više od težišta /ʃ/ (1 427 Hz). Autori Fox i Nissen (2005, prema Vujasić, 2014) ističu da je vrijednost težišta povezana s mjestom artikulacije pa je tako težište prednjih frikativa značajno više od težišta stražnjih frikativa. U akustičkom istraživanju bezvučnih frikativa sjevernog velškog Jones i Nolan (2007) iznose prosjeke težišta gdje je najviši prosjek težišta za /s/, a kod ženskih ispitanica se pokazalo da nakon njega slijede frikativi /θ/ ili /f/ kao drugi ili treći po visini prosječne vrijednosti. Kao i u prethodnim istraživanjima, mjera težišta pokazala se pouzdanom za razlikovanje /s/ i /θ/ u ovoj akustičkoj analizi. Podaci pokazuju da glas /s/ ima višu prosječnu vrijednost težišta oko 8 kHz što se podudara s rezultatima dobivenim kod Vujasić (2014): /s/ = 8 641 Hz. Kod glasa /θ/ ta se vrijednost zadržava oko 6 kHz.

Mjera drugog momenta spektra šuma (raspršenje) nije se pokazala jednako učinkovitom za razlikovanje /s/ i /ʃ/ u engleskom, ali može razlikovati japanski /s/ od /ɕ/ prema Akamatsu (1997, prema Li i dr., 2009). Ipak, podaci dobiveni ovom akustičkom analizom, pokazuju da je mjera raspršenja relevantna za razlikovanje /s/ i /θ/. Prosječna vrijednost raspršenja za /s/ (2 550 Hz) slična je rezultatima koje su dobili Horga i suradnici (2013) i Vujasić (2014): /s/ = 2

261 Hz, /s/ = 2 206 Hz. Vujasić (2014) zaključuje da bi prednjije mjesto artikulacije frikativa moglo biti povezano s većim raspršenjem energije spektra šuma što bi objasnilo višu prosječnu vrijednost raspršenja kod interdentalnog frikativa /θ/ (4 243 Hz). U ovom slučaju, većem raspršenju zasigurno pridonosi i manje precizan i manje oštar prolaz zračnoj struji, koji posljedično može dovesti do većih varijacija i veće širine glavne amplitude šuma.

Mjera trećeg momenta spektra šuma (nagib) pokazala se učinkovitom za razlikovanje /s/ i /ʃ/ u engleskom jeziku (Li i dr., 2009). Li i suradnici također navode da bi /s/ trebao imati negativnu vrijednost nagiba jer je veća koncentracija energije ovog glasa u višim dijelovima spektra. Isto tako, prosječne vrijednosti nagiba kod Horge i suradnika (2013, prema Vujasić) otkrivaju „da je nagib dentalnih frikativa prema nižim frekvencijama jer im je težište na višim frekvencijama“ (str. 126). U ovoj akustičkoj analizi prosječna vrijednost nagiba za /s/ (1,49) viša je nego kod Horge i suradnika (2013) i kod Vujasić (2014): /s/ = 0,5, /s/ = -0,2. Glas /s/ ne pokazuje negativnu vrijednost nagiba, dok glas /θ/ ima nižu prosječnu vrijednost (0,68) koja je u pojedinim realizacijama i negativna što znači da je veći dio energije ispod glavne amplitude, a to ukazuje na perceptivno niži i tamniji glas.

Mjera četvrtog momenta spektra šuma (istaknutost glavne amplitude) može biti korisna u razlikovanju frikativa s različitom pozicijom jezika što potom rezultira razlikama u vrhuncu spektralnog oblika (Li i dr., 2009). Primjerice, „kompaktni“ frikativ /ç/ mogao bi imati istaknutu koncentraciju energije oko jednog vrhunca za razliku od „difuznog“ /s/ u japanskom jeziku, a time i više vrijednosti glavne amplitude (Li i dr., 2009). S druge strane, Vujasić (2014) navodi da je ova mjera najslabiji akustički korelat za razlikovanje frikativa, dok Gardner (2013, prema Vujasić, 2014) tvrdi da /s/ ima veću istaknutost nego ostali frikativi. Shadle i Mair (1996, prema Vujasić, 2014) prema dobivenim rezultatima zaključuju da je vrijednost četvrtog momenta spektra za bezvučni frikativ /s/ vrlo visoka te da općenito vrijednosti glavne amplitude dosta variraju kod bezvučnih frikativa među različitim govornicima. Prema podacima ove akustičke analize, vidljivo je da je istaknutost glavne amplitude viša za glas /s/ (1,84) od glasa /θ/ (-0,17) čija je prosječna vrijednost negativna.

Mjere težišta i nagiba povezane su s duljinom rezonantne šupljine ispred suženja pa je tako kod glasa /s/ veća koncentracija energije u višim dijelovima spektra jer ima kraću šupljinu ispred suženja (Harrington, 2013 prema Vujasić, 2014) što bi vrijedilo i za glas /θ/ kojem je artikulacija

pomaknuta naprijed. Mjere raspršenja i istaknutosti glavne amplitude predstavljaju razlike u poziciji jezika, odnosno razlike apikalnih i laminalnih frikativa (Li i dr., 2009). Rezultati četiri momenta spektra šuma ove akustičke analize pokazuju da postoje tendencije u razlikama između dentoalveolarnog frikativa /s/ i interdentalnog frikativa /θ/, ali analizirani govorni uzorak ne dopušta konačne zaključke niti kategoričke tvrdnje.

7.3. ANKETA

Rezultati ankete pokazuju da su studenti poprilično zadovoljni vlastitim poznavanjem španjolske norme kao i vlastitim izgovorom španjolskog jezika. Uz to, svjesni su da postoje različite hispanske dijalektalne varijante te smatraju da su dovoljno upoznati s njima što potvrđuje četvrtu hipotezu ovog rada. Uz to, velika većina studenata upoznata je s fenomenima *sesea* i *cecea*, ali prilikom prepoznavanja vlastite izgovorne varijante, odgovori su raspršeni što djelomično potvrđuje petu hipotezu.

Većina studenata navela je da je zadovoljna stečenim znanjem o španjolskoj fonetici u visokom obrazovanju (59 %) te da je upoznata s izgovornom normom španjolskog jezika (73 %). Isto tako, studenti su generalno zadovoljni vlastitim izgovorom španjolskog jezika (68 %), ali iznenađuje podatak da njih 59 % smatra da su izgovor španjolskog jezika u velikoj mjeri usvojili van obrazovnih institucija. Moguće objašnjenje za to je neformalno učenje koje se sve češće odvija putem interneta (gledanje serija i filmova na španjolskom jeziku) što su studenti i naveli u prvom dijelu ankete. Uz to, upitno je koliko su studenti svjesni svog znanja o fonetici kao generalnom pojmu, ali i koliko su upoznati sa činjenicom o različitim normama španjolskog jezika unutar hispanskog govornog područja. Prema odgovorima na pitanje o formalnom/neformalnom učenju izgovora, studenti vrlo vjerojatno intuitivno uče prilikom čega nesvjesno „upijaju“ izgovornu varijantu kako u formalnoj tako i u neformalnoj okolini.

Studenti su u nešto manjoj mjeri upoznati s različitim varijantama izgovora španjolskog jezika (45 %), a ovaj podatak ovisi o tome koliko je sadržaj o dijalektalnoj raznolikosti španjolskog jezika zastupljen u visokom obrazovanju. Studentima je ponuđen kolegij o sociolingvističkim i dijalektalnim varijantama španjolskog jezika, ali tek na diplomskom studiju i nije obavezan na svakom smjeru. Na pitanja o tome jesu li upoznati s činjenicom da se konsonanti *c*, *z* i *s* izgovaraju glasom /s/ što se naziva „*sesea*“ te da se u drugim hispanskim govornim područjima konsonanti *c*, *z* i *s* izgovaraju glasom /θ/ što se naziva „*ceceo*“, čak 91 % studenata u oba slučaja

odgovorilo je da je poprilično ili u potpunosti upoznato s terminima. Prilikom procjene vlastite izgovorne varijante, 55 % studenata odgovorilo je da je njihova izgovorna varijanta *seseante*, dok je njih 41 % odgovorilo da radi distinkciju glasova /s/ i /θ/ što donekle odgovara rezultatima perceptivne analize s tim da nisu svi ispitanici ankete poslali i svoju snimku. Ipak, kao što je i u perceptivnoj analizi problem predstavljalo prepoznavanje izgovorne varijante *ceseante* tako su i odgovori na to pitanje u anketi raznoliki jer su studenti koristili sve odgovore od 1 do 5. Moguće je da studenti nisu dovoljno upoznati s terminologijom (poput termina međuzubni) i s fonetskom transkripcijom glasa θ zbog čega nisu u potpunosti razumjeli pitanje ili nisu posve sigurni u svoju izgovornu varijantu. Na zadnje pitanje ankete, većina studenata (64 %) odgovorila je da jednako izgovara glasove u akademskom okruženju i izvan njega što pretpostavlja da su studenti dosljedni svojoj odabranoj izgovornoj varijanti i ne mijenjaju je s obzirom na različito govorno okruženje.

7.4. ISTRAŽIVAČKE I OBRAZOVNE IMPLIKACIJE REZULTATA

Rezultati ovog rada pokazuju koja varijanta izgovora ovih fenomena prevladava kod hrvatskih studenata španjolskog jezika te kakva je svijest studenata o vlastitom izgovoru španjolskog jezika. Osim toga, u radu su ilustrirani akustički korelati frikativa /s/ i /θ/, koji mogu poslužiti u kvantificiranju ovladanosti izgovorom navedenih frikativa.

Rezultati ankete pokazuju da su studenti većinom zadovoljni stečenim znanjem o izgovornoj normi španjolskog jezika u visokom obrazovanju. Pato i Molinié (2009) tvrde da bi norma izgovora kojom se služi profesor na satu španjolskog jezika trebala izravno ovisiti o potrebama polaznika, odnosno o svrsi učenja tog istog jezika. Primjerice, jasno je da svaki profesor španjolskog jezika koristi određenu jezičnu normu kojoj je prethodno bio izložen i koju je usvojio te primjer njegovog izgovora ne bi trebao predstavljati problem u nastavi. Ipak, ta izgovorna varijanta ne bi trebala biti nametnuta niti pretvorena u opće pravilo. Stoga je polaznike potrebno uputiti i u druge izgovorne varijante španjolskog jezika te prilagoditi taj sadržaj njihovim potrebama na nastavnoj razini.

Budući da se radi o naprednom učenju španjolskog jezika, bilo bi poželjno da, osim teorijske podloge o izgovornoj normi stranog jezika, postoje i fonetske vježbe na Katedri za španjolski jezik koje bi studentima olakšale usvajanje izgovora ovih fenomena. Na vježbama bi se, pomoću liste riječi, mogao vježbati izgovor kako glasa /s/ tako i glasa /θ/ u španjolskom jeziku.

Primjerice, riječi bi se razvrstale prema fonemima /c/ + vokali /i/ i /e/, /z/ i /s/ te prema njihovim pozicijama unutar riječi. Radi lakšeg usvajanja izgovora, u početku bi se dentoalveolarni frikativ vježbao u kombinaciji s vokalima /i/ i /e/ koje karakterizira spljošteni nacrti oblik i razvučene usne, dok bi se za usvajanje interdentalnog izgovora koristili zaokruženi vokali /o/ i /u/ koji bi naglasili razliku u izgovoru u odnosu na /s/. Osim toga, jednu skupinu činile bi i riječi s kombinacijom ovih fonema. U nastavku je predložena lista koja se sastoji od tri primjera riječi gdje se ciljani glasovi nalaze na početku, u sredini i na kraju riječi:

Centro, cemento, centena; cierto, cilindro, cintura; zanco, zapato, zancada; samba, salero, semana...

gacela, aboceta, gaceta; juicio, inicio, Patricio; perezoso, gozoso, tozudo; deseo, masivo, casado...

alcance, enlace, quince; crecí, placi, naci; cariz, actriz, eficaz; femas, hojas, ganas...

U daljnjoj fazi vježbala bi se kombinacija ovih glasova u riječima poput:

Cereza, ceniza, celoso, celeste, vocecita, cicerone, cicatrices, azucena, tristeza, semblanza, piscina, incisivo, calzoncillos...

Nakon izoliranog izgovaranja riječi, dodao bi se rečenični kontekst na sljedeći način:

Patricio creció en el centro de la ciudad.

Bilo bi poželjno da vježbe vodi izvorni govornik koji bi pritom poslužio kao model, ali u slučaju da to nije moguće, materijal koji izgovara izvorni govornik moguće je prethodno snimiti te puštati studentima na vježbama. Također, akustička saznanja o glasovima /s/ i /θ/ u španjolskom jeziku mogu poslužiti za frekvencijsko propusno filtriranje ovih glasova na tercnom filtru. Funkcija frekvencijskog filtriranja jest da se naglase one frekvencije koje su optimalne za percepciju određenog glasa, a istovremeno smanje ona frekvencijska područja koja nisu izražena u artikulaciji određenog glasa. Tako bi se korištenjem tercnog filtra (u suradnji s Odsjekom za fonetiku) omogućilo studentima preciznije slušanje i percipiranje izgovora glasova /s/ i /θ/ u španjolskom jeziku te olakšala njihova reprodukcija.

8. ZAKLJUČAK

Jezični fenomeni seseo i ceceo u španjolskom jeziku podrazumijevaju da se fonemi /c/ + vokali /i/ i /e/, /z/ i /s/ izgovaraju dentoalveolarnim frikativom /s/ u slučaju fenomena sesea, a interdentalnim frikativom /θ/ u slučaju fenomena cecea. Fenomen sesea karakterističan je za rasprostranjeno govorno područje američkog španjolskog te za andaluzijski i kanarski dijalekt, dok znatno manje rasprostranjen fenomen cecea obuhvaća ruralna područja Andaluzije. Ova dva fenomena razlikuju se i po poželjnosti pa je tako fenomen sesea prestižnija izgovorna varijanta španjolskog jezika kojoj se više teži u urbanim središtima, dok se fenomen cecea nastoji izbjegavati u formalnom govoru. Ipak, najviše se podržava standardna izgovorna forma španjolskog jezika koja pripada kastiljskoj normi, a to je distinkcija glasova /s/ i /θ/ koja prevladava u ostatku poluotočne Španjolske.

U ovom diplomskom radu cilj je bio provesti perceptivnu analizu radi ispitivanja izgovorne varijante studenata španjolskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Također, istraživački cilj rada bio je akustički analizirati reprezentativni izgovor frikativa /s/ i /θ/ kroz četiri momenta spektra šuma. Uz to, metodom anketnog upitnika metodički cilj rada bio je ispitati sociolingvističke komponente učenja stranog jezika kod studenata poput modela učenja stranog jezika, poznavanja španjolske norme i standardnog izgovora, različitih dijalektalnih varijanti, upoznatost s fenomenima sesea i cecea te u konačnici procjena vlastite izgovorne varijante.

Prema rezultatima perceptivne analize može se zaključiti da su studentice sklonije odabiru izgovorne varijante fenomena sesea čime se potvrdila hipoteza rada, a mogući razlog tome jest što u hrvatskom fonološkom sustavu već postoji dentoalveolarni glas /s/. Nadalje, rezultati akustičke analize pokazuju da postoje tendencije u razlikama frikativa /s/ i /θ/ koje su zabilježene mjerama težišta, raspršenja, nagiba i istaknutosti glavne amplitude. Odgovori na anketu pokazuju da su studenti generalno zadovoljni vlastitim znanjem o španjolskoj fonetici i standardnom izgovoru kao i vlastitim izgovorom. Smatraju da imaju dovoljno znanja o dijalektalnim varijantama španjolskog jezika te su upoznati s fenomenima sesea i cecea. Ipak, većina njih smatra da su izgovor španjolskog jezika učili van obrazovne institucije. Prilikom procjene vlastite izgovorne varijante studenti nisu pokazali jednaku sigurnost u odabiru jedne, odnosno druge izgovorne varijante pa su tako za distinkciju glasova /s/ i /θ/ odgovori bili

raspršeniji što može ukazivati na to da studenti nisu potpuno upoznati s terminologijom ili nisu posve sigurni u svoju izgovornu varijantu.

Ovo istraživanje obuhvatilo je mali broj ispitanika te je u nekom budućem istraživanju potrebno na većem uzorku utvrditi izgovornu varijantu studenata španjolskog jezika. Uz to, proces snimanja studenata nije bilo moguće izvesti u akustičkom studiju zbog epidemioloških ograničenja uzrokovanih virusom COVID-19 što je sigurno utjecalo i na kvalitetu snimki s kojima se provelo istraživanje. Ipak, dobiveni rezultati služe za jasniji uvid u izgovornu varijantu studenata i akustičku usporedbu ovih dvaju fenomena španjolskog jezika, a sociolingvistički podaci ankete ukazuju na to da je ključno upoznati studente s fonetikom i izgovornom normom stranog jezika te im pomoći u savladavanju istog.

9. REFERENCIJE

Aguayo Molina, Y., Soto-Barba, J. i Fuentes-Grandón, D. 2017. Pronunciación de los consonantes obstruyentes del español de Chile por estudiantes francófonos. *Nueva Revista del Pacífico*, 67, str. 3-24.

Alba, Orlando. 2001. *Manual de fonética hispánica*. San Juan: Editorial Plaza Mayor.

Alvar, Manuel. 1988. ¿Existe el dialecto andaluz?. *NRFH*, 1, str. 9-22.

Andión Herrero, Antonieta. 2008. Modelo, estándar y norma..., conceptos imprescindibles en el español L2/LE. *RESLA* 21, str. 9-26.

Ávila, Raúl. 2003. La pronunciación del español: medios de difusión masiva y norma culta. *NRFH*, 1, str. 57-80.

Balmaseda Maestu, Enrique. 2000. Norma panhispánica y enseñanza del español. *Coloquio Internacional de la AEPE*, str. 109-127.

Cortes Guddal, Karoline A. 2017. El seseo desde una perspectiva sociolingüística. Sveučilište u Oslu. Diplomski rad.

Cruz Ortiz, Rocío. 2020. Seseo, ceceo y distinción de /s/ y /θ/: El caso de los políticos andaluces en Madrid. *Nueva Revista de Filología Hispánica*, 68 (1), str. 137-174, Dostupno na: <https://doi.org/10.24201/nrfh.v68i1.3585> [Pristupljeno 16. veljače 2021.]

Cuétara Priede, Javier. 2008. *Manual de gramática histórica*. Meksiko: Universidad Nacional Autónoma.

Duszak, Anna. 2002. *Us and Others*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Fajardo Aguirre, Alejandro. 2011. La norma lingüística del español desde una perspectiva lexicográfica: norma nacional versus norma panhispánica. *Revista de Estudios Lingüísticos Hispánicos*, 1, str. 53-70.

García Platero, Juan Manuel. 2011. El concepto de norma y el español meridional. El seseo y el ceceo. *Itinerarios*, vol. 13, str. 85-95.

González-Bueno, Manuela. 1993. Variaciones en el tratamiento de las sibilantes; Inconsistencia en el seseo sevillano: Un enfoque sociolingüístico. *Hispania*, vol. 76(2), str. 392-398.

- Guitarte, Guillermo L. 1992. Cecear y palabras afines. *Actas del II Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, str. 127-164.
- Iribar Ibabe, Alexander i Turrez Aguirrezabal, Itziar. 2015. El seseo vasco: caracterización fonética. *Estudios de Fonética Experimental*, 24, str. 205-235.
- Li, F., Edwards, J., Beckman, M. E. 2009. Contrast and covert contrast: The phonetic development of voiceless sibilant fricatives in English and Japanese toddlers. *Journal of Phonetics*, 37, str. 111-124.
- Llamas, Carmen i Watt, Dominic. 2010. *Language and Identities*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Maldonado de Guevara, Antonio L. 1962. Fonética y fonología andaluzas. *Revista de Filología Española*, vol. 45(1), str. 228-240.
- Melguizo Moreno, Elisabeth. 2009. Una aproximación sociolingüística al estudio del ceceo en un corpus de hablantes granadinos. *Estudios de Lingüística Aplicada*, 27(49), str. 57-78.
- Navarro Tomás, Tomás. 2004. *Manual de pronunciación española*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Pato, Enrique i Molinié, Luisa. 2009. La pronunciación del español en estudiantes francófonos: Dificultades y métodos de corrección. *TINKUY*, 11, str. 167-185.
- Sánchez Lobato, Jesús. 1994. *El español en América*. New York: ASELE.
- Saussol, José María. 2006. El seseo-ceceo hispánico y su enfoque en lingüística aplicada. *EUT Edizioni Università di Trieste*, vol. 2, str. 495-510.
- Schwegler, A., Kempff, J. i Ameal-Guerra, A. 2009. *Fonética y Fonología Españolas*. New York: Wiley.
- Von Essen, María C. 2020. Reseña de Harjus, Jannis. 2018. Sociofonética andaluza y lingüística perceptiva de la variación: el español hablado en Jerez de la Frontera. *Estudios de la lingüística del español*, vol. 41, str. 317-326.
- Vujasić, Nives. 2014. Akustička analiza spektra šuma hrvatskih lingvalnih frikativa. *GOVOR*, 31(2), str. 109-131.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Romana Stanić

**FONETSKA ANALIZA FENOMENA SESEO/CECEO KOD HRVATSKIH
STUDENATA ŠPANJOLSKOG KAO STRANOG JEZIKA**

Diplomski rad

Dr. sc. Maša Musulin
Dr. sc. Marko Liker

Zagreb, rujan 2021.

Universidad de Zagreb
Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales
Departamento de Estudios Románicos

El análisis fonético del fenómeno el seseo/el ceceo entre los estudiantes croatas del español
como lengua extranjera

Estudiante:

Romana Stanić

Tutores:

dr. sc. Maša Musulin

dr. sc. Marko Liker

Zagreb, septiembre 2021

ÍNDICE

1. INTRODUCCIÓN	1
1.1. FENÓMENOS LINGÜÍSTICOS EL SESEO Y EL CECEO	2
2. LENGUA Y SOCIEDAD.....	6
2.1. IDENTIDAD	6
2.2. PRESTIGIO.....	7
2.3. INCONSISTENCIA EN LA PRONUNCIACIÓN	8
3. ASPECTOS FONÉTICOS Y FONOLÓGICOS	10
3.1. HABLAS ANDALUZAS	10
3.2. NORMA Y ESTÁNDAR DE LA LENGUA ESPAÑOLA.....	12
3.3. INVESTIGACIONES FONÉTICAS Y SOCIOLINGÜÍSTICAS PREVIAS	14
3.4. CORRELATOS ACÚSTICOS DE FRICATIVAS	18
3.5. OBJETIVOS E HIPÓTESIS	20
4. METODOLOGÍA	22
4.1. PARTICIPANTES.....	22
4.2. CORPUS	23
4.3. PROCEDIMIENTO.....	24
4.4. ANÁLISIS PERCEPTUAL	25
4.5. ANÁLISIS ACÚSTICO ILUSTRATIVO	25
4.6. VALIDEZ ÉTICA DE INVESTIGACIÓN	28
5. RESULTADOS DE LA INVESTIGACIÓN FONÉTICA	29
5.1. HABLANTES	29
5.2. EVALUADORAS EXPERTAS	32
5.3. RESULTADOS DE LA INVESTIGACIÓN ACÚSTICA ILUSTRATIVA.....	36
6. RESULTADOS DE LA ENCUESTA	38
7. DISCUSIÓN.....	46
7.1. ANÁLISIS PERCEPTUAL	46
7.2. ANÁLISIS ACÚSTICO ILUSTRATIVO	47
7.3. ENCUESTA	49
7.4. IMPLICACIONES EDUCATIVAS E INVESTIGATIVAS DE LOS RESULTADOS	
50	
8. CONCLUSIÓN.....	53
9. BIBLIOGRAFÍA	55

1. INTRODUCCIÓN

Es sabido que el español, el segundo idioma por el número de hablantes nativos, cubre una gran área territorial de habla. Los fenómenos lingüísticos el seseo y el ceceo surgieron del proceso de cambios lingüísticos y de la formación de diferentes variedades del habla y, paso a paso, iban convirtiéndose en una de las características más reconocibles de la lengua española. Según DPD (Diccionario panhispánico de dudas, 2005) el fenómeno lingüístico del seseo significa que el fonema /c/ ante las vocales /i/ y /e/ y el fonema /z/ se pronuncian con el sonido /s/ así que el hablante seseante va a decir [seresa] para la palabra cereza o [sapato] para la palabra zapato. El fenómeno del seseo que está presente en el sur de la Península, concretamente en Andalucía y en las Islas Canarias, forma parte de la norma estándar. Por otra parte, el fenómeno lingüístico del ceceo, según DPD (Diccionario panhispánico de dudas, 2005), significa que el fonema /s/ se pronuncia con el sonido que se utiliza para la pronunciación del fonema /z/ en el centro, norte y este de España. Por lo tanto, el hablante ceceante dice [kaza] para la palabra casa o [perzona] para la palabra persona. El fenómeno del ceceo pertenece al habla dialectal de las partes meridionales de la Península y está mucho menos extendido en comparación con el seseo.

Al inicio de este trabajo se presentarán las diferencias de pronunciación de los fenómenos lingüísticos del seseo y ceceo, su desarrollo histórico y la distribución territorial. A continuación, se relacionarán las variables de identidad y prestigio social con el carácter de los fenómenos mencionados y se incluirá el tema de la inconsistencia en la pronunciación a la hora de elegir una u otra variedad. En el próximo capítulo se explicarán los dialectos andaluces y los conceptos de la norma y del estándar de la lengua española, seguido de investigaciones fonéticas y sociolingüísticas previas sobre los fenómenos, así como la investigación sobre los correlatos acústicos de fricativas, que servirá para la parte de investigación de este trabajo.

La segunda parte del trabajo presentará detalladamente el procedimiento de la realización de la investigación, en la que se interpone la pregunta esencial de esta investigación – determinar si la pronunciación de los estudiantes croatas del español se acerca más al fenómeno del seseo o al del ceceo. De ahí surge la necesidad de presentar el contexto lingüístico y sociolingüístico, como también la necesidad de realizar análisis fonéticos (perceptual y acústico) y encuestar a

los estudiantes. Al final del trabajo, se darán recomendaciones metodológicas para mejorar el proceso de la enseñanza de la pronunciación de una lengua extranjera en la educación superior.

1.1. FENÓMENOS LINGÜÍSTICOS EL SESEO Y EL CECEO

Alarcos en su clasificación de las consonantes de 1950 registra la /s/ fricativa alveolar sorda, la *s* ortográfica, la /c/ fricativa interdental, la *c* y la *z* ortográficas en español (Saussol, 2006). El fenómeno del seseo significa que los fonemas /c/ y /z/ se pronuncian con la /s/ fricativa apicoalveolar, predorsodental o coronal (Lapesa 2008; en Guddal, 2017). Tal pronunciación se realiza cuando el fonema /c/ viene delante de la vocal /i/ o /e/, y con el fonema /z/ en el caso de cada vocal. Esta definición muestra que existen diferentes variantes articulatorias de la /s/ fricativa de este fenómeno lingüístico que necesitan ser explicadas con más detalle. La pronunciación apicoalveolar que aparece en el castellano oficial, se describe en el Manual de pronunciación del español (Tomás, 2004: 81): «...los bordes de la lengua se apoyan a ambos lados de la boca contra las encías y contra la cara interior de los molares superiores; la punta de la lengua continúa este contacto sobre los alvéolos de los incisivos superiores, dejando en el centro sobre la línea media de la boca, una pequeña abertura redondeada, que constituye la única salida del aire espirado; el predorso de la lengua toma una forma ligeramente cóncava; velo del paladar, cerrado; glotis, muda». El nombre predorsodental significa el uso de la parte delantera del dorso de la lengua que se coloca en los alvéolos superiores dejando una abertura para el paso del aire (Guddal, 2017). Esta variante articulatoria es típica para la región de Andalucía. La diferencia entre estas dos variantes se nota, entre otras cosas, en la forma de la lengua. En el caso de la /s/ predorsal, la lengua es convexa y en el caso de la apical, es plana y a veces cóncava. Fisiológicamente, esta diferencia no es grande, pero acústicamente es significativa (Schwegler *et al.*, 2009). Es importante destacar que en la pronunciación coronal la /s/ fricativa se articula con la parte flexible anterior de la lengua, ya sea apical, predorsal o retrofleja con la lengua enroscada hacia la parte anterior del paladar duro. La articulación predorsal y coronal son variantes muy frecuentes en la provincia de Sevilla de la Península (Lapesa 2008; en Guddal, 2017). En los países hispanoamericanos la /s/ predorso-alveolar se registra como un alófono. Su articulación se ve de manera que la punta de la lengua toca los dientes inferiores, la parte anterior del dorso de la lengua se eleva ligeramente para tocar los alvéolos (Schwegler *et al.*, 2009). Aparte de la articulación apicoalveolar oficial en el castellano, otras variantes se consideran sus alófonos ibéricos y americanos (Saussol, 2006).

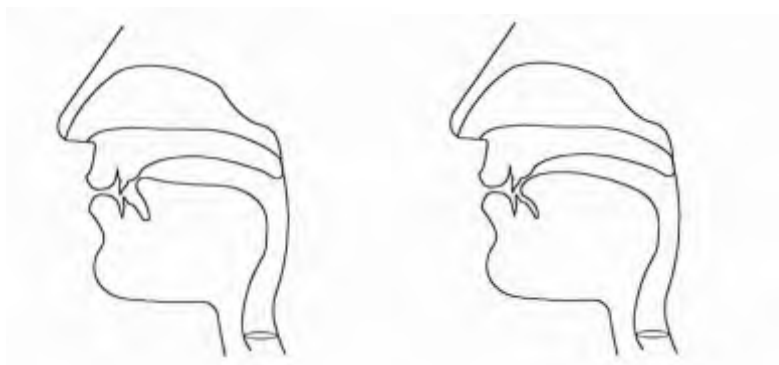

Imagen 1. Representación de la articulación apicoalveolar y predorsodental de la /s/ fricativa, recuperado de Manual de fonética hispánica (Alba, 2001)

El fenómeno del ceceo implica que los fonemas /c/, /z/ y /s/ / en el mismo entorno vocálico previamente mencionado se articulan con el sibilante /θ/. Es importante mencionar que los hablantes ceceantes equiparan la /θ/ con la /s/. Una gran parte de la Península posee el fonema /θ/ en su sistema fonológico y distingue la /s/ apical o predorsal de la /θ/ interdental. Sin embargo, en algunas zonas del sur de España el sonido /s/ se sustituye por el sonido interdental, de ahí que ambos fenómenos conviven en este territorio. En el Manual de pronunciación española (Tomás, 2004: 69) se encuentra una descripción de la articulación de la /θ/ interdental: «...abertura de los labios según la vocal siguiente, abertura de las mandíbulas unos 6 mm; la punta de la lengua se coloca entre los bordes de los incisivos, apoyándose suavemente contra los superiores, sin cerrar por completo la salida del aire; los lados de la lengua tocan la cara interior de los molares superiores, impidiendo la salida del aire por esta parte; velo del paladar, cerrado; glotis, muda».

Imagen 2. Representación de la articulación de la /θ/ fricativa, recuperado de Manual de fonética hispánica (Alba, 2001)

Aunque en los inicios, durante la Edad Media, la palabra cecear significaba habla defectuosa e infantil, ella adquiere un sentido lingüístico completo solo en oposición a la palabra sesear que aparece por primera vez en 1611 (Guitarte, 1992). Se considera que la pronunciación interdental del fonema /z/ como la conocemos hoy, se formó en el periodo entre el siglo XVI y mediados del siglo XVIII, pero solo cuando el fonema /c/ se volvió interdental, el fenómeno del ceceo adquirió el significado contemporáneo de la pronunciación interdental.

El español medieval contaba las parejas de /s/ sorda (grafema *ss*) y /z/ sonora (grafema *s*) y de /ts/ sorda (grafemas *c* i *ç*) y /dz/ sonora (grafema *z*) (Sausso, 2006). En el siglo XVII surgió una fricativa /s/ sorda apicoalveolar del proceso de ensordecimiento del fonema /z/. Entonces ocurrió el proceso de transfonologización de los fonemas /ts/ y /dz/ en el actual /θ/. Asimismo, históricamente el seseo surgió del proceso diacrónico de desfonologización de los fonemas /s/ y /θ/ en el que se neutralizó la diferencia entre ellos y finalmente, dejaron de diferirse (González-Bueno, 1993).

Priede (2008) declara también que los cambios fonológicos del español empezaron en la Edad Media y duraron hasta los comienzos del siglo XVII y causaron la aparición de variedades dialectales complejas. En Sevilla y en la costa oeste de Andalucía, la articulación de africadas /ts/ y /dz/ debilita, por lo cual se acercan a las fricativas según el tipo de pronunciación. Muy pronto empiezan a mezclarse con la pronunciación apicoalveolar de las fricativas /s/ y /z/. Este cambio fonológico afecta también a otras zonas de alrededor como Córdoba, Antequera, Jaén, Málaga, la parte de oeste y sur de Granada. También, a través de las conquistas de las Islas Canarias y de América del Sur, los andaluces influyen en su variante de pronunciación así que hoy todos estos territorios comparten la misma variedad, que es seseante. En el norte de

Andalucía un cambio lingüístico provoca que los fonemas /ts/ y /dz/ dejan de diferir entre sí, lo que resulta en su ensordecimiento y equiparación de lo cual sale solo un fonema /θ/ interdental. El siguiente cambio viene de Castilla y Aragón y afecta a la lengua española entera. Se trata del proceso de ensordecimiento de tres fonemas sonoros: /z/, /ʒ/ y /dz/, que empiezan a acercarse a la pronunciación de las fricativas sordas. Por lo tanto, el sistema de 6 sibilantes se reduce a solo tres fonemas: /s/, /ʃ/ y /ts/. Pride (2007) concluye que el fenómeno del seseo pasó por el proceso de desfonologización ya que se mantuvo solo un fonema /s/ de los originales /s/ y /ts/, mientras que el fenómeno del ceceo sufre el proceso de transfonologización en el que se conserva el mismo número de fonemas, pero las correlaciones establecidas difieren. Así el fonema /ts/ se tornó interdental /θ/.

Geográficamente, el fenómeno del seseo mayoritariamente ocupa el territorio del continente hispanoamericano y de las Islas Canarias. En la Península Ibérica ocupa la región de Andalucía, concretamente la zona de Sevilla, Huelva y las ciudades norteñas de esta región, el sur de Córdoba, el alrededor de las ciudades Jaén y Granada, las ciudades Málaga, Cartagena y la parte del sur de la provincia Alicante (Pride 2007). Por otra parte, en el resto de Andalucía predomina el fenómeno del ceceo. La mayoría de los españoles de la parte central y norteña de Península distingue los sonidos /s/ y /θ/ (Guddal, 2017). Sin embargo, el fenómeno del ceceo se registra en pocos casos en el continente americano, concretamente en El Salvador, Honduras, Nicaragua, en la costa de Venezuela, en menor medida en Colombia, México y Puerto Rico (Saussol, 2006). Se asume que estos datos muestran casos individuales de la inconsistencia donde existe una tendencia a recurrir a ambos fenómenos (Alcina-Blecua, 1975; en Saussol, 2006).

Notamos que existe una conexión entre el continente americano y el sur de España en el fenómeno del seseo. El español americano se refiere a un conjunto de variedades dialectales del español hablado en América. Los hispanohablantes están unidos por una historia común a través de las conquistas y colonización del territorio americano. El andalucismo español tiene un papel indiscutible en la difusión del seseo al continente americano (Lobato, 1994). Según los datos históricos, en el siglo XVI, se registró una migración significativa de la población andaluza a América Latina lo que sin duda favoreció la difusión del dialecto andaluz y de este fenómeno al otro lado del océano (Saussol, 2006).

2. LENGUA Y SOCIEDAD

En este capítulo se relacionarán los fenómenos del seseo y ceceo con la variable social y se observará su influencia mutua. En el primer subcapítulo se presentará el factor de la identidad de un determinado grupo lingüístico o de sociedad y luego el factor de la forma lingüística prestigiosa a la que se tiende en el habla estándar. En el último subcapítulo se explicará la inconsistencia del hablante a la hora de elegir uno u otro fenómeno.

2.1. IDENTIDAD

Weeks (1990; en Guddal, 2017) afirma que la identidad se refiere a todas esas características que difieren un grupo del otro; es lo esencial que determina la ubicación personal y establece las bases para desarrollar la personalidad del grupo. También, la identidad se define como el posicionamiento social de uno mismo y de los demás (Llamas y Watt, 2010). La lingüística sociocultural implica un amplio campo interdisciplinario que se ocupa de la intersección de la lengua, cultura y sociedad. La lengua es uno de los factores importantes que confirma la pertenencia de un individuo a una comunidad. Los hablantes muy a menudo mantienen su dialecto local para confirmar de tal manera la identidad, es decir, la lealtad al grupo. Por lo tanto, el habla puede servir como herramienta para la identificación social (Gumperz 1982; en Llamas y Watt, 2010). Por otra parte, la construcción de la identidad se puede observar en contextos marcados por la diversidad lingüística. Así en un entorno bilingüe y multilingüe es común la práctica de cambiar los códigos de idioma. Esta heterogeneidad lingüística proporciona bases interesantes para comprender el papel real de la lengua en la construcción de la identidad social (Duszak, 2002). Carl Sinner en su trabajo «The construction of identity and group boundaries in Catalan Spanish» observa la relación entre el español y el catalán (Duszak, 2002). Los catalanes son bilingües, pero según Sinner, en Cataluña el idioma no está en el centro de su identidad nacional como en el resto de España. Es decir, por mucho tiempo el idioma catalán se consideraba como «español pobre» y la razón de eso es su desviación del castellano estándar. Según Sinner, los catalanes son conscientes de que fuera de Cataluña su idiolecto se evalúa negativamente y ellos mismos han desarrollado una actitud crítica hacia su propia forma de hablar (Duszak, 2002).

Asimismo, Ropero en su trabajo «Identidad sociolingüística del andaluz» (en González-Bueno, 1993) afirma que es natural que los andaluces sientan la inferioridad debido a su propia variante de pronunciación que se desvía de la norma estándar. También añade que hay muchas razones histórico-políticas, socioeconómicas y culturales que llevaron a los andaluces a valorar negativamente su propia habla. González-Bueno (1993) opina que una de las posibles razones de ello es también la forma de cómo se presenta el dialecto andaluz en la educación primaria. Como consecuencia de tal opinión, hoy en día los hablantes andaluces contienden entre el complejo de inferioridad y la orgullosa aceptación de la propia modalidad lingüística (González-Bueno, 1993). El profesor y lingüista andaluz José María Vaz de Soto dijo lo siguiente: «El pueblo andaluz sabe que su modo de hablar está tan prohibido y menospreciado, que ni los mismos andaluces nos acogemos a él cuando se trata de hacernos oír en público o ante un micrófono» (González-Bueno, 1993: 395).

2.2. PRESTIGIO

Si bien la distinción de los sonidos /s/ y /θ/ suele oírse en el habla de los hispanohablantes educados, los fenómenos de seseo y ceceo no son igualmente deseables. Lapesa (1985; en Saussol, 2006) afirma que el ceceo se considera vulgar, incluso en zonas propias de este fenómeno, por lo que los hablantes que intentan dejar la impresión de sofisticación y educación favorecen el seseo y lo utilizan en determinadas situaciones formales. El fenómeno del seseo es socialmente más aceptable, así que es más deseable oír «paciencia [pasiensia], cielo [sielo] que iglesia [iglecia] o cosa [coza]» (Saussol, 2006: 499). En el Manual de Navarro Tomás (2004) se expone la opinión política sobre este fenómeno lingüístico donde se dice que Castilla acepta el seseo andaluz e hispanoamericano como la variedad dialectal que los hablantes de estas zonas pueden utilizar también en los círculos sociales prestigiosos, pero que todavía hay gente que, debido a las migraciones y viajes, ha adoptado una variante de pronunciación culta /θ/ que borra las indicaciones del origen. Tomás (1975; en Guddal, 2017) también explica que las zonas geográficas del seseo y ceceo se superponen donde el seseo pertenece más al habla culta y el ceceo al habla popular. Además, Tomás afirma que el ceceo se oye más frecuentemente entre los trabajadores que vienen de los pueblos del alrededor y pertenecen a la clase social baja.

Por otra parte, algunos hablantes del español peninsular opinan que ambos fenómenos son igualmente indeseables y menos apreciados frente a la distinción de los sonidos /s/ y /θ/. Es decir, hace medio siglo tanto el seseo como el ceceo, podrían ser caracterizados como vulgares en España. Aunque hoy en día todavía existe cierta discriminación de estos fenómenos entre algunas personas, tal opinión empieza a considerarse obsoleta (Saussol, 2006).

Es importante destacar que, al marcharse a ciudades y centros más urbanos, los hablantes de español peninsular intentan ajustar su pronunciación utilizando la forma estándar más prestigiosa, que es la distinción entre /s/ y /θ/. Asimismo, son conscientes de la evaluación social negativa de su ceceo original y por lo tanto pretenden evitarlo siguiendo la norma. A menudo cometen errores y son inconsistentes en la pronunciación debido a la carencia del sonido /s/ (Moreno, 2009). La inconsistencia en la pronunciación forma un tema separado que se presentará en el siguiente subcapítulo.

Al otro lado del Atlántico, el español americano a menudo se identifica con el dialecto andaluz lo que no es enteramente preciso. Desde el punto de vista histórico, existen puntos de contacto entre las hablas meridionales como el fenómeno del seseo y el yeísmo, pero el denominado español atlántico se diferencia principalmente en los usos formales que se consideran prestigiosos y que dictan las gramáticas de los estados hispanoamericanos. Ya es sabido que la principal característica del español peninsular estándar es la distinción entre los sonidos /s/ y /θ/ y que el fenómeno del seseo está presente en gran medida en el mundo hispano, por lo que también forma parte del estándar. Sin embargo, el ceceo andaluz se aleja de la norma e ideas de la forma prestigiosa. Aunque muchos andaluces lo utilizan en su habla cotidiana, en ocasiones formales intentan evitarlo. Por lo tanto, el hablante ceceante elegirá cualquiera de las dos soluciones estándar debido a la estigmatización de su variedad ceceante original (Platero, 2011).

2.3. INCONSISTENCIA EN LA PRONUNCIACIÓN

Cuando la variante de pronunciación de un individuo se percibe como el uso tanto del seseo como del ceceo, se trata de la inconsistencia en la pronunciación y puede causar problemas al investigar estos fenómenos. Así, por ejemplo, en la misma frase el hablante pronuncia: «El tren de las on[s]e y [θ]inco sale a las on[s]e y [θ]inco» (González-Bueno, 1993: 393). Una de las teorías asume que las realizaciones de /s/ y /θ/ presentan una continuidad de

solo un fonema que se denota [s...θ] y se realizó diacrónicamente mediante el proceso de desfonologización en el cual debilita paulatinamente la oposición entre estos dos fonemas, lo que en el contexto de la sociolingüística se denomina neutralización incompleta. Sin embargo, debemos considerar la teoría con precaución porque uno podría pensar que el hablante en cualquier situación dispone del todo este continuo y puede variar de un extremo a otro que no es el caso. Los hablantes no mezclan el seseo y el ceceo como se suele opinar, sino el seseo y la distinción, o sea, el ceceo y la distinción porque de tal manera pretenden acercarse a la norma castellana (González-Bueno, 1993). Por lo tanto, estos dos tipos de hablantes del castellano, seseante y ceceante, tienen diferentes sistemas en los que los fonemas castellanos /s/ y /θ/ se redujeron en su caso a solo uno: para los hablantes del seseo este es el fonema /s/ y para los hablantes del ceceo es el fonema /θ/. Las desviaciones ocurren a favor del fonema que se perdió por causa de reducción:

Para el seseante, /s/ sigue siendo [s], y /θ/ es a veces [s] – seseo–y a veces [θ] – distinción; mientras que, para el ceceante, /θ/ sigue siendo [θ], pero /s/ puede ser ahora [θ] – ceceo – o [s] – distinción. Un hablante seseante pronunciará la palabra “Zaragoza” como [s]arago[s]a o [θ]arago[θ]a, pero nunca pronunciará “Sevilla” como [θ]evilla (esto sería ceceo); mientras que un hablante ceceante podrá decir [θ]evilla o [s]evilla, pero nunca dirá [s]arago[s]a (González-Bueno, 1993: 394).

3. ASPECTOS FONÉTICOS Y FONOLÓGICOS

En este capítulo se describirán las características de las hablas andaluzas en las que están presentes el seseo, el ceceo y la distinción de los sonidos /s/ y /θ/. Además, se explicarán los términos lingüísticos de norma y estándar en el contexto de la lengua española. Luego se presentarán algunas investigaciones fonéticas y sociolingüísticas. También se mencionarán los correlatos acústicos de las fricativas que son relevantes para el tema del seseo y ceceo y servirán para establecer los objetivos e hipótesis de este trabajo.

3.1. HABLAS ANDALUZAS

El andaluz es uno de los dialectos del castellano dentro del cual existen otras variedades: el sevillano, cordobés, almeriense y canario (Alvar, 1988). Estas hablas meridionales en mayor o menor medida comparten algunas características comunes como aspiración de la /s/ y de las velares sordas, las vocales abiertas en la posición final, la confusión y pérdida de l y r en final de sílaba. (Alvar, 1988). Como ya es conocido, algunos lingüistas mencionan que los hablantes del dialecto andaluz sienten cierto complejo de inferioridad. Según Alvar (1988), la causa de esto es la falta de educación que se manifiesta en el uso inadecuado del propio dialecto. Aunque existe cierta conciencia sobre la evaluación social negativa del dialecto andaluz en comparación con la norma castellana, todavía algunos andaluces comparten la opinión de que es necesario fomentar el uso público de su propio dialecto.

Observemos la dispersión geográfica de los fenómenos seseo y ceceo en Andalucía: a lo largo de las zonas urbanas del seseo rodeadas por zonas rurales del ceceo y algunas zonas fronterizas de distinción, notamos una gran diversidad fonética en las que resulta difícil determinar el límite geográfico de uno u otro fenómeno, como también la diferencia precisa de pronunciación entre la /s/ y /θ/. A base de la muestra geográfica, se estima que en Andalucía hay un 53.64 % de hablantes ceceantes y un 28.44 % de hablantes seseantes, mientras que el resto de 17.92 % forman los hablantes que distinguen los sonidos /s/ i /θ/ (Morillo-Velarde, 2009; en Cruz Ortiz, 2020).

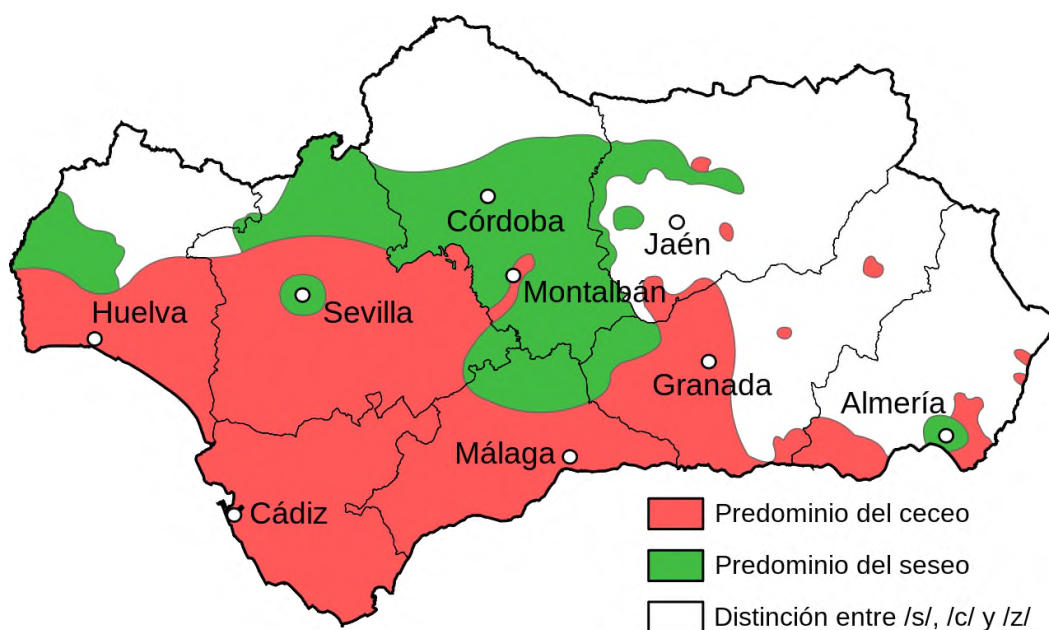

Imagen 3. Dispersión geográfica de los fenómenos ceceo, seseo y de la distinción de los sonidos /s/, /c/ y /z/ en la región de Andalucía (Recuperado de: <https://www.geografiainfinita.com/2020/05/un-repaso-a-la-multiplicidad-de-las-hablas-andaluzas/>. Accedido: 16 febrero 2021)

Además de las tres variantes de pronunciación de la /s/ (castellana, coronal, predorsal), en Andalucía existen muchas más derivadas de estas tres básicas (Maldonado de Guevara, 1962). Se trata de las posiciones transitivas entre tres paradigmas fundamentales de pronunciación. Estas variantes transitivas son las siguientes: la articulación áptico-coronal planocóncava que comparte las características de la /s/ castellana y coronal cordobesa y la corono-predorsal planoconvexa que surgió de la /s/ coronal y predorsal típica para la zona meridional de Andalucía (Maldonado de Guevara, 1962). La articulación predorsal predomina en toda la zona del ceceo, en una gran parte de la zona del seseo y de la distinción en las provincias de Huelva, Sevilla, Jaén, Granada y Almería. Por eso se puede decir que la /s/ predorsal es típica para Andalucía y se extiende cada vez más hacia el norte y el este de la región, y en detrimento de la /s/ coronal que ocupa solo una estrecha zona de la provincia de Córdoba. Sin embargo, las variantes mencionadas previamente siguen coexistiendo y son, quizás, un reflejo de «la lucha» constante entre estos tres prototipos.

3.2. NORMA Y ESTÁNDAR DE LA LENGUA ESPAÑOLA

Para comprender mejor la norma castellana y el español estándar, es necesario definir primero los términos de norma y estándar. Según DRAE (en Herrero, 2008) la norma representa un conjunto de criterios lingüísticos que regulan el uso correcto de la lengua. También, la norma se refiere a la variante lingüística que se considera deseable y prestigiosa. Ella sirve como una guía prescriptiva para hablantes de una determinada comunidad de habla y la dictan las gramáticas y ortografías igual como la institución de Real Academia Española en España. Sin embargo, es necesario destacar que el sistema normativo español es policéntrico, puesto que en cada país hispano existe una norma lingüística ejemplar que los hablantes de esta área intentan seguir en su habla. La pregunta es si existe en este caso una norma lingüística universal para el mundo hispano. Las Academias de la lengua española aseguran la unidad lingüística dentro de esta diversidad: «Las Academias desempeñan ese trabajo desde la conciencia de que la norma del español no tiene un eje único, el de su realización española, sino que su carácter es policéntrico. Se consideran, pues, plenamente legítimos los diferentes usos de las regiones lingüísticas, con la única condición de que estén generalizados entre los hablantes cultos de su área y no supongan una ruptura del sistema en su conjunto, esto es, que ponga en peligro su unidad» (RAE; en Herrero, 2008: 19).

Según DRAE el estándar se define como «el que sirve como tipo, modelo, norma, patrón o referencia» (Herrero, 2008: 13). Para que algo pueda precisarse como estándar, debe ser común a la mayoría y debe actuar como modelo de referencia por encima de sus variaciones. Crystal (1995; en Ávila, 2003) afirma que la forma estándar es la que goza del mayor prestigio y que se más entiende, aunque sus hablantes sean minoría. Por lo tanto, la lengua estándar es el modelo lingüístico que cumple ciertos requisitos: recopila herramientas descriptivas y útiles para la producción y comprensión de cualquier discurso, es estable y accesible para todos sus hablantes y preserva su tradición (Herrero, 2008). Además, la lengua estándar es «un sistema amplio, constituido por un conjunto de posibilidades que admite diversas realizaciones» (Ávila, 2003: 60). El estándar se establece convencionalmente contra un conjunto de variantes geográficas, sociales y estilísticas de un idioma.

De acuerdo con estas definiciones, observamos que la norma y el estándar no son sinónimos. La norma puede contener usos que están fuera o dentro del estándar de acuerdo con las necesidades de una comunidad de habla en particular. Así puede haber varias normas limitadas a áreas geográficas específicas que tienen su propia forma de prestigio, mientras que el estándar es uno para toda la comunidad de habla de un idioma.

La norma castellana muy a menudo se toma como el punto de referencia para describir otras variedades dentro de la lengua española. El sistema fonológico castellano distingue los sonidos /s/ y /θ/. Así pues, el castellano ceseante posee el fonema /θ/ que no existe en otros dialectos seseantes. En sistemas en los que no se opone al fonema /θ/, el fonema /s/ tiene un campo de articulación disperso que puede variar de interdental a apicoalveolar. En el sistema fonológico castellano la articulación interdental del fonema /s/ no es posible porque entonces sería equivalente a la pronunciación del alófono /θ/. Además de la norma castellana en España, cada país hispano tiene su propia norma lingüística (Ávila, 2003).

Por otra parte, la norma postcolonial hispanoamericana estuvo acompañada de un sentimiento de inferioridad debido a la superioridad de la norma española. En los diccionarios del siglo XIX se fomentan debates críticos sobre qué norma lingüística debe seguirse y cuál es el papel y el valor de la diversidad lingüística en España como modelo normativo. Hoy en día la norma hispana debería presentarse como una construcción desde las nacionales hacia la norma panhispánica que es común y general a todos los estados hispanos (Aguirre, 2011). Lope Blanch (1993; en Maestu, 2000: 111) sugiere que la norma hispana ideal debería ser «la que recoge y sanciona los usos idiomáticos que en cualquier país puedan ser aceptados como válidos, sin distorsionar la norma dialectal respectiva». Para establecer principios normativos, es necesario observar el uso real de la lengua dentro de la sociedad, que es funcional y comprensible para todos: «Un mexicano culto, un peruano culto, un argentino culto... están en el mismo nivel que un español culto, y recíprocamente» (Maestu, 2000: 112). En cualquier caso, es comprensible creer que el español peninsular tiene predisposiciones a convertirse en el fundamento de la norma panhispánica por varias razones históricas e influencias lingüísticas en el español americano, pero siempre y cuando los hispanoamericanos conserven sus especificidades lingüísticas a nivel regional y nacional (Maestu, 2000).

Concretamente, el fenómeno del seseo es característico para los dialectos meridionales y el dialecto canario de España, mientras que en el norte de la Península predomina la distinción entre /s/ y /θ/ que viene del castellano. Si bien el castellano, es decir, la distinción, se considera tradicionalmente como el español ejemplar, el predominio y la importancia del fenómeno del seseo confirman su proyección normativa irreversible. Para concluir, en cuanto a los sonidos /s/ y /θ/, el español tiene una norma lingüística dual que, dependiendo de las circunstancias sociolingüísticas, acepta tanto el uso del fenómeno de seseo como la distinción (Maestu, 2000).

3.3. INVESTIGACIONES FONÉTICAS Y SOCIOLINGÜÍSTICAS PREVIAS

Desde el principio, los fenómenos el seseo y el ceceo han interesado a los lingüistas tanto españoles como extranjeros. Aunque ya se han descrito acústicamente, todavía hay motivos para seguir investigando estos fenómenos y muchas veces paralelamente. Además de las investigaciones acústicas confiables, son cada vez más comunes los estudios sociolingüísticos que se ocupan de las diferencias regionales y dialectales de diferentes comunidades de habla del español. Desde la perspectiva de la fonética experimental, los primeros datos sobre la descripción fonética del seseo aparecen en los trabajos de los autores Iribar, Isasi, Gómez Seibane y del Moral (2007) (Iribar Ibabe i Turrez Aguirrezabal, 2015).

La primera investigación que se presentará es un estudio del seseo vasco y sus características fonéticas del autor Iribar Ibabe i Turrez Aguirrezabal (2015). La investigación se realizó bajo el proyecto SVEP (*Estudio pancrónico experimental y documental del seseo vasco*) en la Universidad de Deusto. El corpus denominado ESCA, consta del material oral grabado durante una conversación libre en euskera y castellano. Participaron 38 hablantes bilingües. Dado que no todos los participantes favorecían el fenómeno del seseo, se seleccionaron 15 de ellos con la pronunciación regular del seseo. Mediante el programa KAY Multi Speech 3700 se analizaron la frecuencia, el ancho de banda y la intensidad de los primeros tres picos espectrales del sibilante /s/. En el trabajo se exponen los datos acústicos de las dos variantes de articulación: la dorso-alveolar en 64,5 % de casos y la apicoalveolar en 35,5 % de casos. Los valores de los tres picos espectrales son muy similares en ambas realizaciones de la /s/ castellana (canónica y seseante), mientras que en el vasco estos valores son un poco bajos en la realización dorso-alveolar. Observando el ancho de banda de tres picos espectrales, se concluye que los valores acústicos de la /s/ dorsal y apical en el seseo son significativamente diferentes. En cuanto a la

realización de los sibilantes en el vasco, la /s/ dorsal también se diferencia significativamente de la apical en primeros dos picos espectrales. Haciendo comparación entre estos dos idiomas, se observa que tienen similares las realizaciones apicales y dorsales de la /s/, aunque hay diferencias en las frecuencias al principio de la fricción. Se concluye que la realización fonética común del fenómeno de seseo corresponde al fonema dorso-alveolar /s/ en vasco, es decir, el participante con el mismo sonido del vasco realiza el seseo en el castellano.

La siguiente investigación sobre la sociofonética andaluza y lingüística perceptiva de la variación realizada por Harjus (2018; en Von Essen, 2020) estudia la pronunciación de la lengua española en la zona de Jerez de la Frontera. Uno de los objetivos principales de este trabajo fue examinar la inexistencia de la norma sevillana en esta comunidad de habla. Por eso, el autor principalmente se centra en la examinación de la desfonologización, es decir, de la distinción entre /s/ y /θ/ a favor del ceceo. El autor considera que el fenómeno del seseo que forma parte de la norma sevillana no está presente en tan medida en esta comunidad de habla como afirman investigaciones previas. En la investigación sociofonética participaron 18 encuestados, 9 hombres y 9 mujeres de diferentes grupos de edad y con diferentes niveles de educación. Como se trata del análisis perceptual, fue posible hacer las entrevistas en casas de los participantes. En la primera parte de la investigación se exponen los resultados del análisis perceptual sobre las variables fonéticas de la zona de Jerez de la Frontera. Concretamente para el fenómeno del ceceo, se determinaron el 68 % de las realizaciones de la /θ/ y el 32 % de las realizaciones de la /s/. También, fue notada una conexión entre la frecuencia del fenómeno y la edad de los hablantes, en la que el fenómeno del seseo se mostró más común entre las generaciones jóvenes. El autor cree que la educación superior de la población más joven influye en su rechazo del fenómeno del ceceo. Sin embargo, comparando los resultados obtenidos con los datos de los autores Carbonera Calva *et al.* (1992) se observa que el fenómeno del ceceo es significativamente más frecuente en esta comunidad de habla. Según estos datos, el autor concluye que el área de habla de Jerez de la Frontera no debería pertenecer a la norma sevillana porque no existe cierto estándar regional del origen sevillano para esta comunidad. Se nota la mayor variabilidad entre los jóvenes. Algunos de ellos se apegan a su realización original del fenómeno de ceceo, y otros se esfuerzan por lograr una pronunciación y distinción estándar. En la segunda parte de la investigación, los hablantes de Jerez de la Frontera evalúan su propia habla y otras variedades andaluzas. El autor supone que los encuestados con una actitud positiva

hacia su propia localidad y estereotipos, optarán más por la pronunciación original y dialectal, mientras que los encuestados con una actitud negativa optarán más por la pronunciación estándar. Para esta parte del trabajo, se formó un nuevo corpus de 9 participantes con entrevistas de 5 minutos. La entrevista consistía en preguntas sobre los datos sociales, estereotipos locales e identificación de los encuestados con su ciudad natal. Los resultados muestran que se afirmó la hipótesis del autor porque los encuestados que se identifican en menor medida con los estereotipos locales, favorecen más la pronunciación estándar. En cuanto a la valoración de hablas andaluzas, todos los encuestados coinciden en que los fenómenos el seseo y el ceceo son los más informativos para reconocer diferentes zonas dialectales de Andalucía. Así pues, Sevilla y Cádiz conocidos como las zonas seseantes, se diferencian de Jerez de la Frontera y de las zonas rurales de Sevilla, Cádiz y Huelva donde predomina el fenómeno del ceceo. Igualmente, todos los encuestados de Jerez de la Frontera están de acuerdo con que el fenómeno del ceceo es la característica de su habla local. El autor concluye señalando que la muestra de los hablantes entrevistados no es estadísticamente significativa para esta ciudad, pero que una investigación más amplia en el futuro podría confirmar los resultados para toda la comunidad de habla de Jerez de la Frontera.

La investigación de la autora Moreno (2009) se dedica al fenómeno del ceceo en el corpus de los hablantes granadinos. El estudio ha incluido dos muestras de población: hablantes nacidos y situados en la ciudad granadina de Pinos Puente e inmigrantes de Pinos Puente que se instalaron permanentemente en Granada. El número total de los participantes es 144 con el número proporcional de mujeres y hombres. Se tomaron en cuenta tres grupos de edad (de 15 a 24, 25 a 54 y mayores de 54 años) y tres niveles de educación (de 0 a 6, de 7 a 11 y más de 11 años de educación) Se recopilaron las grabaciones de todos los participantes de 30 minutos de duración. También, se hicieron las entrevistas individuales y en parejas. La segunda parte incluía la transcripción del material obtenido y para cada participante se transcribieron 50 palabras con los sonidos s/θ. Los resultados muestran que el fenómeno del ceceo sigue siendo la variante original de la población local de Pinos Puente y ellos la consideran la forma prestigiosa. Sin embargo, con las migraciones de la población hacia la capital de Granada, la presencia del ceceo en su habla reduce significativamente. Tomando en cuenta los resultados de otros autores (De las Heras *et al.*, 1996, Villena, 1996), se encuentran coincidencias con los estudios llevados a cabo en otras ciudades urbanas como Huelva, Málaga donde también hay

un porcentaje relativamente bajo del fenómeno de ceceo igual como en Granada. En cuanto a los grupos de edad, en las zonas rurales, el fenómeno del ceceo está presente en todas las tres generaciones, pero mayoritariamente entre los hablantes de la edad mediana. En Granada la situación es diferente. Los inmigrantes de Pinos Puente muestran mayores diferencias generacionales en el uso del fenómeno de ceceo. La edad influye en la preservación o rechazo de este fenómeno lingüístico. Así pues, las generaciones mayores permanecen más a menudo consistentes con su variante original que ya está arraigada en su habla cotidiana, mientras que los jóvenes en la capital se dan cuenta de que su ceceo original es menos prestigioso y etiquetado como un rasgo de la ruralidad. Respecto al nivel de educación, los datos muestran que el fenómeno de ceceo suele ser característico para el registro bajo, aunque en algunos casos se ha observado también en la clase social media y alta. Tanto en Pinos Puente como en Granada se observa una paralela entre el fenómeno del ceceo y el nivel educativo. Es decir, cuanto menor es el nivel educativo, mayor es el índice del fenómeno de ceceo y viceversa. La autora concluye que el hablante ceceante que nació o inmigró a Granada, pertenece a la generación mayor de 54 años con un nivel menor de educación formal.

Además de investigaciones fonéticas y sociolingüísticas mencionadas que se llevaron a cabo en la Península y que estudiaban la diversidad dialectal del español entre los hablantes nativos, es necesario presentar también los estudios sobre la pronunciación del español como lengua extranjera dentro del sistema educativo.

En el trabajo del autor Aguayo Molina *et al.* (2017) bajo el nombre «Pronunciación de las consonantes obstruyentes del español de Chile por estudiantes francófonos» el objetivo fue determinar mediante el análisis auditivo y espectrográfico cómo el sistema fonético-fonológico de la lengua francesa influye en la pronunciación de las consonantes obstruyentes y cuál de las consonantes causa dificultades a los estudiantes francófonos a la hora de aprender español como lengua extranjera. Por eso, el objetivo principal de este trabajo fue una comparación sistemática de las diferencias estructurales entre L1 y L2. En el estudio participaron 12 estudiantes entre 15 y 18 años de dos escuelas secundarias francesas. Todos los estudiantes aprendían español de acuerdo con el currículo chileno. Fueron elegidos solo estudiantes cuyos padres fueron hablantes nativos del francés. Los participantes leyeron en voz alta una lista de 100 palabras seleccionadas de acuerdo con el criterio de la fonética española: consonantes obstruyentes en la posición inicial, media y final de palabra. Se hizo el análisis auditivo y visual para determinar

el punto y modo de articulación de los segmentos de consonantes pronunciados. Dependiendo de las desviaciones de la pronunciación estándar regular, se hizo un análisis acústico espectrográfico cuando fue necesario, utilizando el programa PRAAT para estudiar mejor los detalles de este tipo de pronunciación. Concretamente para el fonema /s/, los resultados muestran que su articulación en la posición inicial es similar a la pronunciación de la /s/ chilena en la misma posición. Por otro lado, en la posición media y final, todos los participantes pronunciaron la fricativa alveolar que no coincide con la fricativa estándar chilena donde casi el 100 % de los hablantes tienden a aspirar la /s/ fricativa en la última e interna sílaba. Este dato es de gran importancia para los francófonos que están tratando de adoptar el español chileno cuya característica principal es la aspiración de la /s/. Con el fin de mejorar la enseñanza del español en Chile, los autores señalan que la mayor diferencia en la pronunciación fue la fricativa /s/ alveolar, mientras que los fonemas presentes en el francés con la articulación similar, pero no idéntica también causan problemas en la pronunciación del español chileno. Los autores concluyen que la lengua materna de los hablantes francófonos en la mayoría de los casos influyó indudablemente en la pronunciación de las consonantes obstruyentes del español chileno.

3.4. CORRELATOS ACÚSTICOS DE FRICATIVAS

En este subcapítulo se explicará cómo las fricativas pueden ser acústicamente visualizadas en espectrograma y cuantificadas mediante parámetros acústicos a través de cuatro momentos espectrales. Estos datos servirán para establecer uno de los objetivos de este trabajo y este es la ilustración de la posible cuantificación acústica de la diferencia entre los fenómenos del seseo y ceceo.

Las fricativas son «subtipo de sonidos consonánticos continuos, son consonantes turbulentas, constrictivas u obstruyentes cuya corriente de aire nunca está completamente cerrada durante la pronunciación»¹ (Škarić, 2007; en Vujasić, 2014: 110). Se producen forzando el aire a través de un canal estrecho dentro del tracto articulatorio, lo que se denomina fricción (Bakran, 1996; en Vujasić, 2014). Por lo tanto, las características principales de la producción de las fricativas son la formación de un canal estrecho en alguna parte del tracto articulatorio, el desarrollo de la corriente de aire turbulenta y la producción de un sonido turbulento y el resultado es un

---

¹ Trad. Romana Stanić

sonido ruidoso (Kent y Read, 2002; en Vujasić, 2014). Como el proceso de la producción de estos consonantes es complejo, hace falta analizarlos acústicamente.

En el trabajo bajo el nombre «Análisis acústico del espectro frecuencial de fricativas linguales croatas», Vujasić (2014) analiza y cuantifica acústicamente el espectro de las fricativas linguales croatas a través de cuatro momentos del espectro – media, desviación estándar, asimetría y curtosis. Las fricativas se examinaron en palabras sin sentido de la estructura CVCV. En total se obtuvieron 12 combinaciones de fricativas y vocales que los participantes repitieron 5 veces durante el tiempo de grabación y de ahí se recopilaron 60 muestras. Para el análisis se utilizaron las muestras de 31 participantes. Las grabaciones se anotaron mediante el programa PRAAT (Boersma i Weenink, 2013) basándose en la forma de onda y en el espectrograma. Los criterios de segmentación para el comienzo de las fricativas fueron el final del segundo formante de la vocal anterior y el comienzo de un ruido de fricativas claramente definido en la parte superior del espectro, lo que coincide con los criterios más frecuentes para la segmentación de las fricativas (Fuchs *et al.*, 2007; Horga *et al.*, 2013). Se analizaron cinco variables: la duración y cuatro momentos del espectro – media, desviación estándar, asimetría y curtosis. Para cada fricativa se hizo un espectro que luego se analizó mediante el programa PRAAT (Boersma y Weenink, 2013).

Los resultados muestran que el momento de media del espectro frecuencial es el más informativo para la diferenciación mutua de fricativas. Las fricativas entre sí se diferencian estadísticamente tanto en términos de sonoridad como en el tipo de articulación. El mayor valor promedio de media lo tiene la /s/ y es 8 641 Hz. La autora concluye que «según la sonoridad, la media de fricativas sordas se encuentra a frecuencias más altas que la media de fricativas sonoras, y según el tipo de articulación, las dentales tienen valores de media más altos que las fricativas postalveolares»² (Vujasić, 2014: 118). A continuación, el momento de la desviación estándar del espectro también muestra que las fricativas difieren significativamente. Las dentales son más dispersas que las postalveolares. Por otro lado, la medida de asimetría proporciona una diferenciación parcial de las fricativas linguales croatas. Las fricativas dentales tienen el valor promedio negativo de asimetría que significa que la mayoría de su energía espectral se encuentra bajo la media. La medida de curtosis resulta ser la más débil para

---

² Trad. Romana Stanić

determinar las diferencias acústicas entre las fricativas y revela que las fricativas postalveolares tienen la curtosis promedio más alta que las dentales. Según la duración de las fricativas linguales croatas, destacan las sordas que duran significativamente más que las sonoras. Así pues, la medida de duración es un correlato relativamente confiable para distinguir fricativas entre sí. Bakran (1996) afirma que las fricativas sonoras croatas son un 25 % más cortas que las sordas, lo que también se ha confirmado en este trabajo. La autora concluye que, de cuatro momentos del espectro frecuencial, los mejores correlatos para distinguir las fricativas son la media y la desviación estándar, luego la asimetría y la curtosis.

3.5. OBJETIVOS E HIPÓTESIS

El objetivo de esta investigación es, a través del análisis perceptual, determinar la variante de pronunciación del fonema /c/ ante vocales /i/ y /e/ y del fonema /z/ entre las estudiantes croatas del español como lengua extranjera en la Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales, de la Universidad de Zagreb. Se examinan dos variantes posibles de pronunciación, una es la /s/ dentoalveolar típica para el fenómeno de seseo y otra es la /θ/ interdental típica para el fenómeno de ceceo en español. También, el objetivo metodológico de este trabajo es, mediante un cuestionario, examinar los componentes sociolingüísticos del aprendizaje de la lengua extranjera como los modelos de enseñanza de la pronunciación, la duración del aprendizaje formal o no formal, la evaluación de la propia pronunciación, el conocimiento de la fonética española y de la norma de pronunciación, el conocimiento de diferentes variantes de la pronunciación española, y al final, el conocimiento de los fenómenos de seseo y ceceo. El objetivo final es analizar acústicamente la pronunciación representativa de los sonidos /s/ y /θ/ en español e ilustrar las posibles diferencias cuantificadas entre el fenómeno de seseo y ceceo.

Según conocimientos e investigaciones previas sobre los fenómenos de seseo y ceceo y a propia discreción, se plantean siguientes hipótesis:

1. hipótesis: La mayoría de los estudiantes tiende más al fenómeno de seseo, es decir, los fonemas /c/ + vocales /i/ y /e/ y /z/ pronuncia con el sonido /s/ dentoalveolar porque ya existe en el sistema fonológico croata.

2. hipótesis: Los cuatro momentos del espectro frecuencial son correlatos acústicos confiables para la distinción de fricativas sordas /s/ y /θ/.

3. hipótesis: La mayoría de los estudiantes está satisfecha con su propio conocimiento de la norma y de la pronunciación estándar del español y tiene suficiente conocimiento sobre las diferentes variedades dialectales del español.

4. hipótesis: Los estudiantes están mayoritariamente familiarizados con los fenómenos de seseo y ceceo y son capaces de evaluar su variante de pronunciación del español.

4. METODOLOGÍA

4.1. PARTICIPANTES

En la investigación participaron las 21 estudiantes y un estudiante de español como lengua extranjera del Departamento de Estudios Románicos. Las estudiantes y el estudiante fueron invitados a participar a través de Omega, sistema de educación a distancia de la Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales, es decir, a través de las asignaturas Lexicología y lexicografía de la lengua española e Introducción a la sociolingüística y dialectología españolas y mediante las redes sociales. Los estudiantes aceptaron la invitación voluntariamente y durante el procedimiento de la resolución de la encuesta y de la grabación, su identidad permaneció anónima. Participaron seis estudiantes del tercer año del pregrado, dos del primer año de posgrado, cuatro del segundo año de posgrado y diez graduandos.

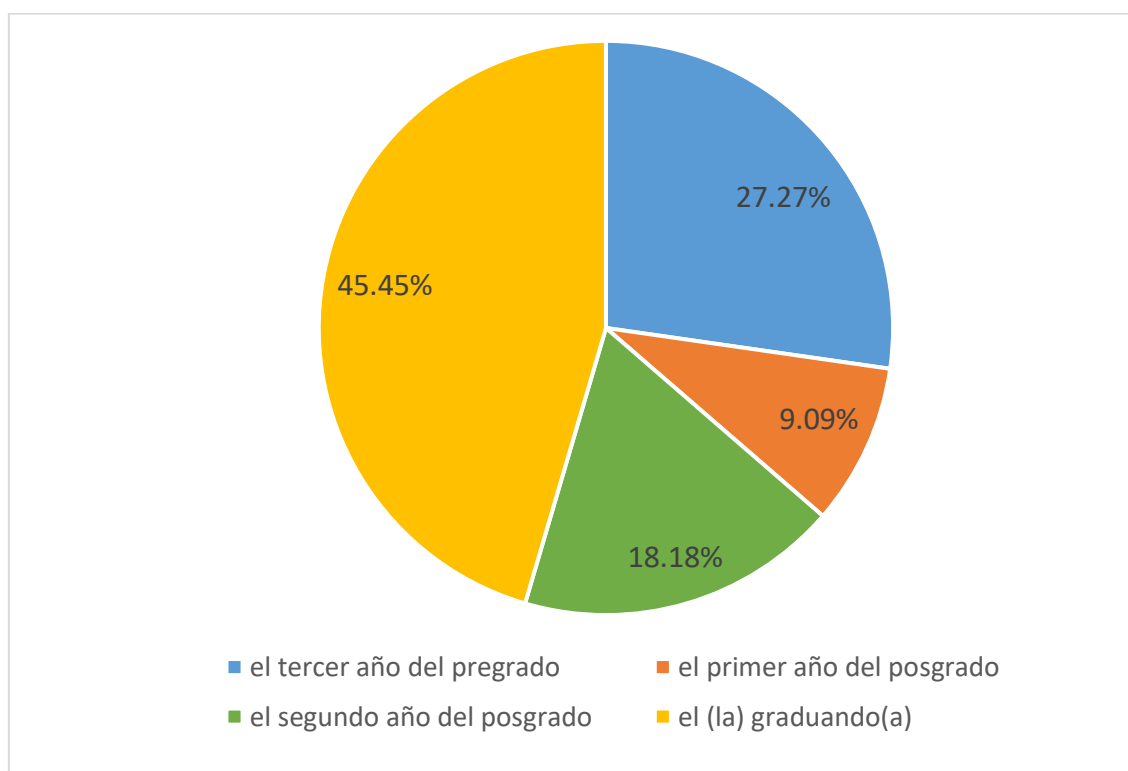

Imagen 4. Proporción de participantes según el año de estudio

La edad promedio de los estudiantes es 24 años. Además de la lengua y literatura españolas, todos los estudiantes tienen otro grupo de estudio. Otros grupos de estudio son: Fonética, Pedagogía, Etnología y antropología cultural, Historia, Arqueología, Historia del arte, Estudios

croatas, Estudios italianos, Turcología, Estudios eslavos, Estudios holandeses, Estudios franceses, Estudios rusos, Estudios portugueses y Estudios polacos. En promedio, los estudiantes aprenden español formalmente durante 7.5 años: una persona lo ha estudiado en la escuela primaria, el 31.8 % en la escuela secundaria, el 22.7 % en la escuela secundaria de idiomas, el 36.4 % en el centro de lenguas extranjeras mientras que solo una persona no lo ha aprendido formalmente antes de la universidad. En cuanto al aprendizaje informal, todos los estudiantes han indicado que ven películas y series en español, el 50 % de ellos han puesto que aprenden mediante las redes sociales, el 59.1 % lee libros en español, el 95.5 % escucha música española y el 59.1 % habla con los hablantes nativos. A la hora de enumerar los idiomas que hablan desde el primero hasta el segundo/tercer idioma extranjero, es interesante notar que 21 de ellos han puesto el inglés como primer idioma extranjero y el español como el segundo o incluso tercer idioma extranjero. La mayoría de los estudiantes considera que tiene un nivel B2 de aprendizaje del español.

4.2. CORPUS

Con fines de investigación, se recopiló una lista de 20 palabras en español, que se seleccionaron según siguientes criterios: palabras de tres sílabas con grafemas /c/ + vocales /i/ y /e/, /z/ y /s/ en cualquier entorno vocálico con énfasis en la sílaba interna o en la segunda sílaba debido a la facilidad de pronunciación y similitudes con el sistema de acentuación croata; sonidos en el entorno vocálico VCV con tres excepciones debido a la posible influencia del entorno consonántico en el caso de la pronunciación interdental; combinaciones de fonemas /c/, /z/ y /s/ en la misma palabra en la posición inicial o media porque en el caso de la posición final cambia el acento de la palabra. Las palabras se colocaron en un contexto sin cambios: *Dime _____ ahora*. Se eligió el contexto en el que predominan las vocales para centrarse mejor en las consonantes examinadas. Los estudiantes pronunciaron las palabras seleccionadas en el siguiente orden: *zapato, izquierdo, cocido, zumbido, saludo, cemento, crucero, casero, soltero, grosero, granizo, destreza, cereza, cintura, censura, paciencia, piscina, sustancia, tesoro, gozoso*. De un total de 20, se seleccionaron siete palabras con fines de análisis perceptual. Según la forma del grafema, las palabras se dividieron primero en siete grupos:

Primer grupo de palabras con el grafema /s/ - *saludo, soltero, casero, grosero, tesoro*

Segundo grupo de palabras con el grafema /z/ - *zapato, izquierdo, zumbido, granizo, destreza*

Tercer grupo de palabras con el grafema /c/ y la vocal /i/ - *cocido, cintura*

Cuarto grupo de palabras con el grafema /c/ y la vocal /e/ - *cemento, crucero*

Quinto grupo de palabras con el grafema /z/ o /c/ + /e/ y el grafema /s/ - *gozoso, censura*

Sexto grupo de palabras con el grafema /c/ + /i/ y el grafema /s/ - *sustancia, piscina*

Séptimo grupo de palabras con la combinación de grafemas /c/ + vocales /i/ y /e/ y el grafema /z/ - *cereza, paciencia*

No se eligió ninguna palabra del primer grupo porque en todos los casos se trataba de una única pronunciación posible y esa era el sonido /s/. De los grupos segundo, tercero, cuarto y quinto se eligió una palabra en la que la consonante examinada estaba en la posición inicial y donde había dos posibles variantes de pronunciación. Del sexto grupo se seleccionó una palabra con solo un grafema /s/ seguido del sonido examinado. Del último grupo se eligieron ambas palabras debido a la complejidad de la pronunciación que podría ser significativa a la hora de determinar la consistencia, es decir, la inconsistencia en la pronunciación de los estudiantes. Por lo tanto, para el análisis perceptual se eligieron las siguientes palabras: *zumbido, cintura, cemento, censura, piscina, cereza, paciencia*.

4.3. PROCEDIMIENTO

La investigación constaba de dos partes: resolución de la encuesta sobre la valoración de la propia pronunciación del español y el análisis perceptual de la variante de pronunciación de los fenómenos seseo y ceceo. La encuesta consistió en tres partes. En primera parte, se recogieron los datos demográficos de los encuestados, en la segunda parte su biografía lingüística y en la tercera la más importante, los encuestados evaluaron tanto su conocimiento de la norma y del estándar como su propia pronunciación del español. La última parte de la evaluación consistió en 10 preguntas a las que los encuestados respondieron mediante la escala de 1 a 5: nada (1), muy poco (2), hasta cierto punto (3), bastante (4) y completamente (5). La resolución de la encuesta duró hasta 5 minutos. Para la segunda parte de la investigación, los encuestados se grabaron desde sus casas utilizando dispositivos móviles y dictáfonos porque, de acuerdo con la situación epidemiológica relacionada con COVID-19, no era posible grabar en el estudio de grabación acústica del Departamento de Fonética. Los estudiantes obtuvieron las instrucciones de grabación mediante el sistema de Omega. Fue dicho que se grabaran en una habitación más tranquila, sin ruido del fondo y que al comienzo de la grabación dijeran el año de estudio y luego leyeran la lista con frases a tempo moderado. Enviaron sus grabaciones a través de las redes sociales o correos electrónicos y se recibieron 21 grabaciones de las estudiantes. Las grabaciones duraron hasta 1 minuto.

4.4. ANÁLISIS PERCEPTUAL

Después de haber recopilado las grabaciones, mediante el programa Praat se extrajeron solo frases que contenían siete palabras seleccionadas para el análisis perceptual. Las grabaciones de las estudiantes fueron nombradas de la A a la V y sus frases del 1 al 7, igual que las palabras seleccionadas y fueron ordenadas aleatoriamente para la evaluación auditiva. Así se recopilaron 147 grabaciones para la evaluación auditiva. En el análisis perceptual de las grabaciones de las estudiantes participaron tres evaluadoras auditivas, es decir, tres profesoras del Departamento de Estudios Románicos de la Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales en Zagreb. Dos profesoras son hablantes nativas del español y dan clases como docentes extranjeras en el Departamento, mientras que la tercera evaluadora es la profesora del croata y del español que también da clases y se ocupa de las variedades sociolingüísticas y dialectales del español. Una de las hablantes nativas viene del área de habla sudamericana donde predomina el fenómeno de seseo, mientras que otra hablante nativa distingue los sonidos /s/ y /θ/. Las profesoras fueron contactadas e invitadas a participar a través del correo electrónico de la Facultad. Luego de su consentimiento, se compiló una encuesta con un enlace para escuchar las grabaciones auditivas. La encuesta consistió en 147 números y se evaluaron mediante una escala de 1 a 5: pronunciación completamente clara del fenómeno de ceceo (1), no se puede determinar con seguridad si la pronunciación está de acuerdo con el fenómeno de seseo o de ceceo (3) y completamente clara la pronunciación del fenómeno de seseo (5). Las evaluadoras auditivas obtuvieron siguientes instrucciones: *En las grabaciones, las estudiantes pronuncian la frase: Dime _____ ahora. Las palabras clave se encuentran en medio de la frase y son lo único que cambia. Las palabras clave son las siguientes: ZUMBIDO, CINTURA, CEMENTO, CENSURA, PISCINA, CEREZA, PACIENCIA. Se evalúa la pronunciación del fonema /c/ y vocales /i/ y /e/ y del fonema /z/ que se encuentran en estas palabras. Existen dos variantes posibles de la pronunciación: el sonido dentoalveolar /s/ (el fenómeno del seseo) o el sonido interdental /θ/ (el fenómeno del ceceo).* Basándose en el sonido que oyeron, evaluaron si la pronunciación en las grabaciones era más característica para el fenómeno del seseo o ceceo. Cada grabación duró hasta 3 segundos y se estimó que el tiempo requerido para todo el análisis perceptual era de 15 hasta 20 minutos.

4.5. ANÁLISIS ACÚSTICO ILUSTRATIVO

Después de realizar el análisis perceptual y de obtener los resultados, se eligieron dos hablantes cuyas pronunciaciones habían sido evaluadas como las más representativas de ambos extremos del fenómeno. En ambos casos y en casi todas las frases las evaluadoras reconocieron con mayor claridad la pronunciación de ambos fenómenos en las hablantes, evaluándolas con notas finales lo que fue el criterio para su posterior selección con el fin de llevar a cabo un análisis acústico ilustrativo de estos fenómenos. El hablante A fue elegido para el análisis acústico de la /θ/ interdental, es decir, para el fenómeno del ceceo y el hablante D para el análisis acústico de la /s/ dentoalveolar, es decir para el fenómeno del seseo. Se utilizaron las mismas grabaciones de las estudiantes con palabras pronunciadas tanto para el análisis perceptual como para el acústico. En las palabras *cereza* y *paciencia* donde están presentes dos sonidos idénticos, se eligió la primera realización desde el principio de la palabra. Las grabaciones cumplieron los siguientes criterios: se grabaron en una habitación tranquila sin ruido ni eco, son archivos de audio sin comprimir, la frecuencia de muestreo es de al menos 44 100 Hz y su resolución no es menos de 16 bits. Las grabaciones de frases se anotaron individualmente en el programa Praat de acuerdo con la forma de onda y el espectrograma de las voces examinadas. El criterio de la segmentación del sonido fue el comienzo y el final de un ruido fricativo claramente definido en la parte superior del espectro.

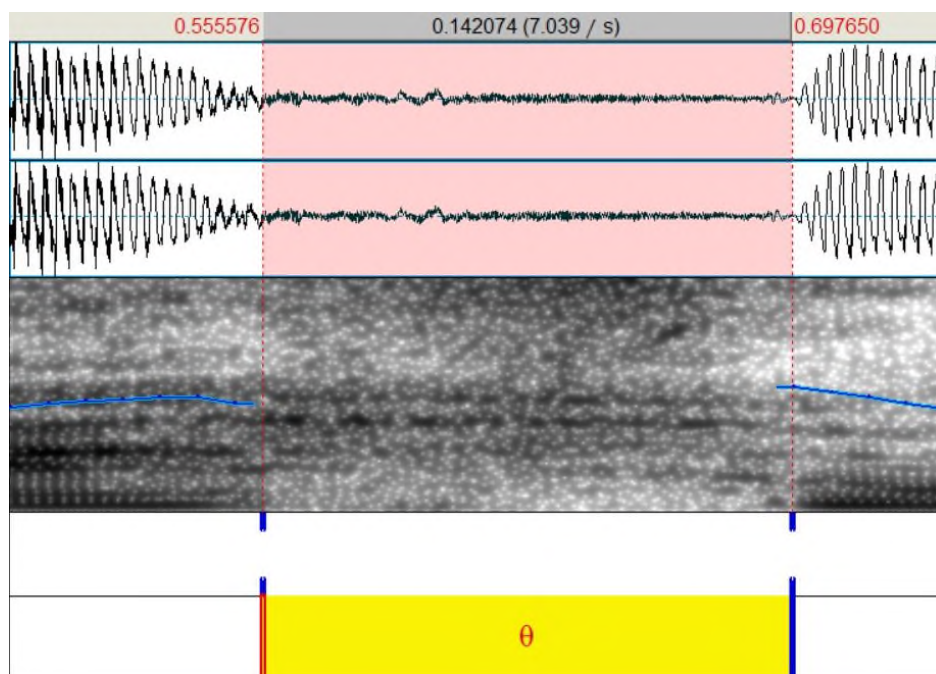

Imagen 5. Ejemplo ilustrativo de anotación del sonido examinado /θ/

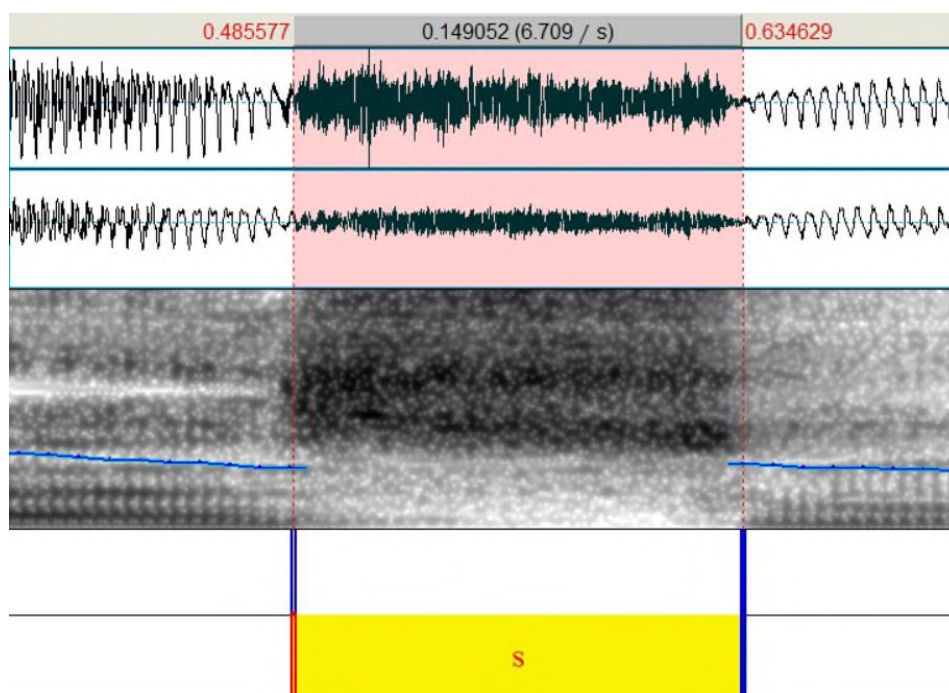

Imagen 6. Ejemplo ilustrativo de anotación del sonido examinado /s/

Antes de analizar los cuatro momentos del espectro, cada segmento fue filtrado a través del filtro *pre-emphasis* con una frecuencia de corte de 200 Hz para eliminar los componentes de armónicos bajos que no tienen las fricativas sordas. También, se utilizó el filtro *pass Hann band* de 500 a 20000 Hz para enfatizar las frecuencias más altas de fricativas. Luego se analizaron cuatro variables del momento espectral: media (ing. *centre of gravity*), desviación estándar (ing. *spectral standard deviation*), asimetría (ing. *skewness*) y curtosis (ing. *kurtosis*). Vujasić (2014) explica que la media del espectro muestra la ubicación de la mayor concentración de energía sonora de ruido, por lo que se espera que los valores para el sonido interdental sean menores que los valores para el sonido dentoalveolar. La desviación estándar muestra la cantidad de la energía dispersa en el espectro y se supone que el sonido interdental tendrá un valor más alto debido a la mayor dispersión del ruido en el área más amplia del espectro. La asimetría del espectro mide la presencia de energía por encima o por debajo de la amplitud principal y se espera que el sonido dentoalveolar tenga valores más altos que la interdental, lo que significa que su mayor concentración de energía estará por encima de la amplitud principal. La última medida de curtosis muestra hasta qué punto la amplitud principal se destaca en relación con las partes circundantes del espectro y se supone que el sonido dentoalveolar tendrá valores más altos de la amplitud principal que el sonido interdental.

Después de la anotación, se hizo un espectro de corriente para cada sección de las fricativas, que luego se analizó en el programa Praat, examinando cuatro momentos del espectro de ruido. Los datos obtenidos se analizaron y visualizaron en Microsoft Excel.

4.6. VALIDEZ ÉTICA DE INVESTIGACIÓN

Todos los participantes de esta investigación respondieron voluntariamente a la invitación a participar. Sus identidades permanecen anónimas y los resultados no pueden vincularse de ninguna manera a sus datos personales. También, la identidad de las evaluadoras es completamente anónima. La investigación se aprobó en la sesión del Comité de Ética del Departamento de Fonética el 30 de septiembre de 2020.

5. RESULTADOS DE LA INVESTIGACIÓN FONÉTICA

Los resultados del análisis perceptual muestran que existen diferencias entre las estudiantes a la hora de elegir la variante de pronunciación del fonema /c/ + vocales /i/ y /e/ y del fonema /z/, pero aún la mayoría de ellas pronunció la /s/ dentoalveolar que es característica del fenómeno de seseo. A continuación, se presentarán los resultados de las variantes de pronunciación de las hablantes, luego se comparará la evaluación de las evaluadoras auditivas y se presentarán separadamente los resultados del análisis acústico de los sonidos /s/ y /θ/.

5.1. HABLANTES

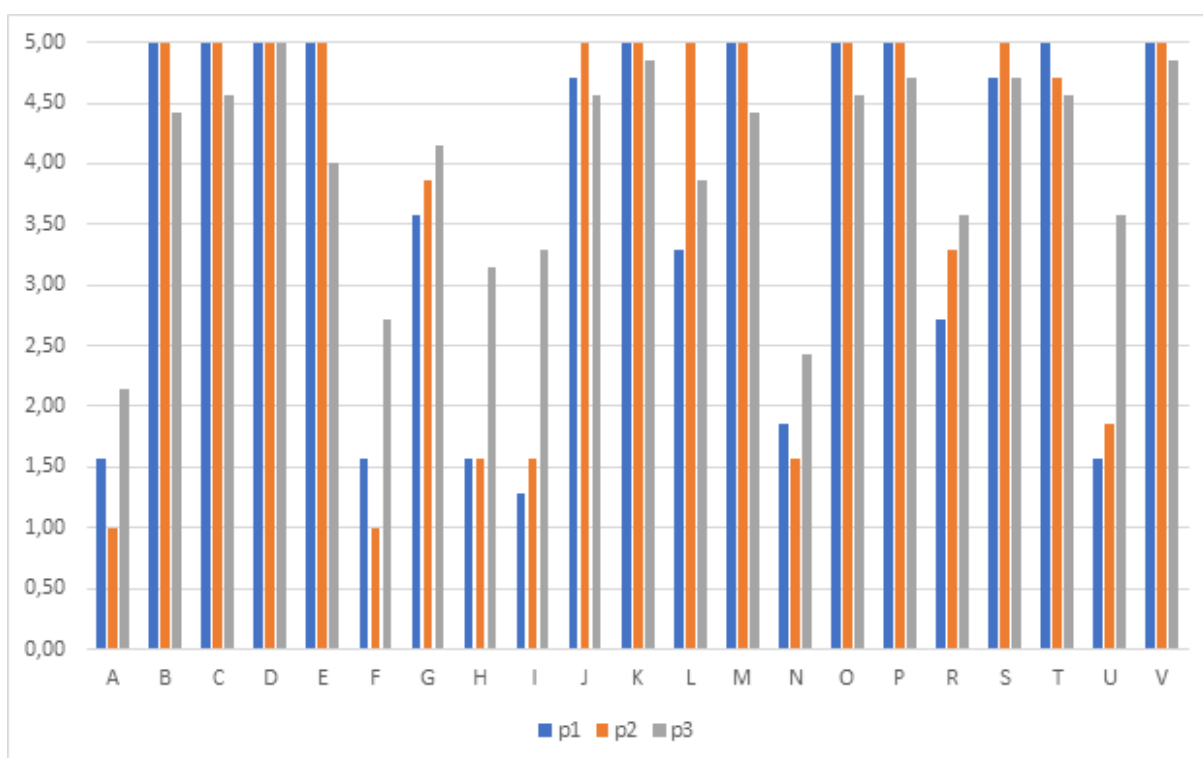

Imagen 7. Representación gráfica de la nota media de la pronunciación de las hablantes según la evaluación de evaluadoras auditivas

El eje horizontal en la Imagen 7 representa a los hablantes marcados con letras de la A a la V, mientras que en el eje vertical se encuentran las evaluaciones de la pronunciación de los hablantes que van de 1 a 5 (1- fenómeno de ceceo, 5- fenómeno de seseo). Tres columnas diferentes (p1, p2, p3) representan la nota media de cada evaluadora auditiva para cada hablante. Imagen 7 muestra que, según la evaluación de evaluadoras expertas, 15 hablantes

tienen una nota media superior a 3, lo que significa que su pronunciación se evalúa como seseante, es decir, que su variante de pronunciación pertenece al fenómeno de seseo.

El hablante A tiene un promedio de notas inferior a 3 ($p_1 = 1.57$, $p_2 = 1.00$, $p_3 = 2.14$) y su promedio general de calificación es 1.57. Según estos datos, las evaluadoras han estimado que el hablante A tiene la variante de pronunciación del fenómeno de ceceo.

El hablante B tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.43$) y su promedio general de calificación es 4.81. Se observa que el hablante B tiene el promedio de calificación más alto posible en p_1 y p_2 lo que demuestra que las evaluadoras han evaluado uniformemente la pronunciación inherente al fenómeno del seseo.

El hablante C tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.57$) y su promedio general de calificación sale 4.86. De acuerdo con notas medias altas de pronunciación, el hablante C ha mostrado un buen ejemplo de la pronunciación seseante igual como el hablante anterior.

El hablante D tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 5.00$) y su calificación promedio general es 5.00. El hablante D es el único que ha recibido la máxima calificación posible por parte de todas las evaluadoras, lo que demuestra que su variante de pronunciación ha sido reconocida en todas las palabras y se ha evaluado claramente que se trata del fenómeno de seseo.

El hablante E tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.00$) y la calificación promedio general 4.67. Al igual que con los hablantes anteriores, la variante de pronunciación del hablante E se ha evaluado como seseante.

El hablante F tiene un promedio de notas inferior a 3 ($p_1 = 1.57$, $p_2 = 1.00$, $p_3 = 2.71$) y su promedio general de calificación sale 1.76. En el caso del hablante F, se nota una notable discrepancia en la nota media de p_3 que sobresale de las notas de otras dos evaluadoras. Sin embargo, la variante de pronunciación de este hablante se percibe principalmente como la característica del fenómeno de ceceo.

El hablante G tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 3.57$, $p_2 = 3.86$, $p_3 = 4.14$) y la calificación promedio general 3.86. La pronunciación del hablante G se ha evaluado utilizando un rango más amplio de calificaciones y según la nota media de evaluadoras, no se puede afirmar con seguridad si el hablante pertenece a una u otra variante de pronunciación. No obstante, al observar las notas individuales por frases, se percibe que la nota 5 es más frecuente

en todas las evaluadoras lo que puede llevar a conclusión de que el hablante muestra una mayor tendencia a elegir la variante de pronunciación del fenómeno de seseo.

El hablante H tiene en mayor medida las notas medias inferiores a 3 ($p_1 = 1.57$, $p_2 = 1.57$, $p_3 = 3.14$) y su promedio general de calificación es 2.10. Para la pronunciación del hablante H, hay una diferencia en la nota media de p_3 , que es ligeramente superior a 3. Sin embargo, según las notas medias de otras dos evaluadoras, el hablante H tiene la variante de pronunciación del fenómeno de ceceo.

El hablante I tiene en mayor medida las notas medias inferiores a 3 ($p_1 = 1.29$, $p_2 = 1.57$, $p_3 = 3.29$) y la calificación promedio general 2.05. Al igual que el hablante anterior, aparece una discrepancia en la nota media de p_3 que es superior a 3, pero teniendo en cuenta las notas medias de otras dos evaluadoras, este hablante también permanece dentro del área de habla del fenómeno de ceceo.

El hablante J tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 4.71$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.57$) y la calificación promedio general 4.76. Según estos datos, la variante de pronunciación del hablante J se ha estimado como seseante.

El hablante K tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.86$) y su calificación promedio general es 4.95. Según las notas medias de las evaluadoras este hablante también utiliza la variante de pronunciación del fenómeno de seseo.

El hablante L tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 3.29$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 3.86$) y su promedio general de calificación es 4.05. Se observa que la nota media de p_2 es ligeramente superior a la de otras dos evaluadoras que han utilizado un rango más amplio de notas en la evaluación de este hablante. Según estos datos, la variante de pronunciación del hablante L se acerca más al fenómeno del seseo que del ceceo.

El hablante M tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.43$) y su promedio general de calificación es 4.81. De acuerdo con estas calificaciones promedio, este hablante también usa la variante de pronunciación del fenómeno de seseo.

El hablante N tiene un promedio de notas inferior a 3 ($p_1 = 1.86$, $p_2 = 1.57$, $p_3 = 2.43$) y el promedio general de calificación 1.95. A partir de las calificaciones promedio uniformes de las evaluadoras, es evidente que el hablante N tiende a la variante de pronunciación del fenómeno de ceceo.

El hablante O tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.57$) y su promedio general de calificación es 4.86. Según estos datos, la pronunciación del hablante O se ha estimado como seseante.

El hablante P tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.71$) y su calificación promedio general es 4.90. Según las notas medias de las evaluadoras, este hablante también tiene la variante de pronunciación del fenómeno de seseo.

El hablante R tiene en mayor medida las notas medias superiores a 3 ($p_1 = 2.71$, $p_2 = 3.29$, $p_3 = 3.57$) y su promedio general de calificación sale 3.19. Dado que las notas medias de evaluadoras para este hablante se encuentran alrededor de la nota 3, la pronunciación del hablante R no pertenece a ningún extremo del fenómeno.

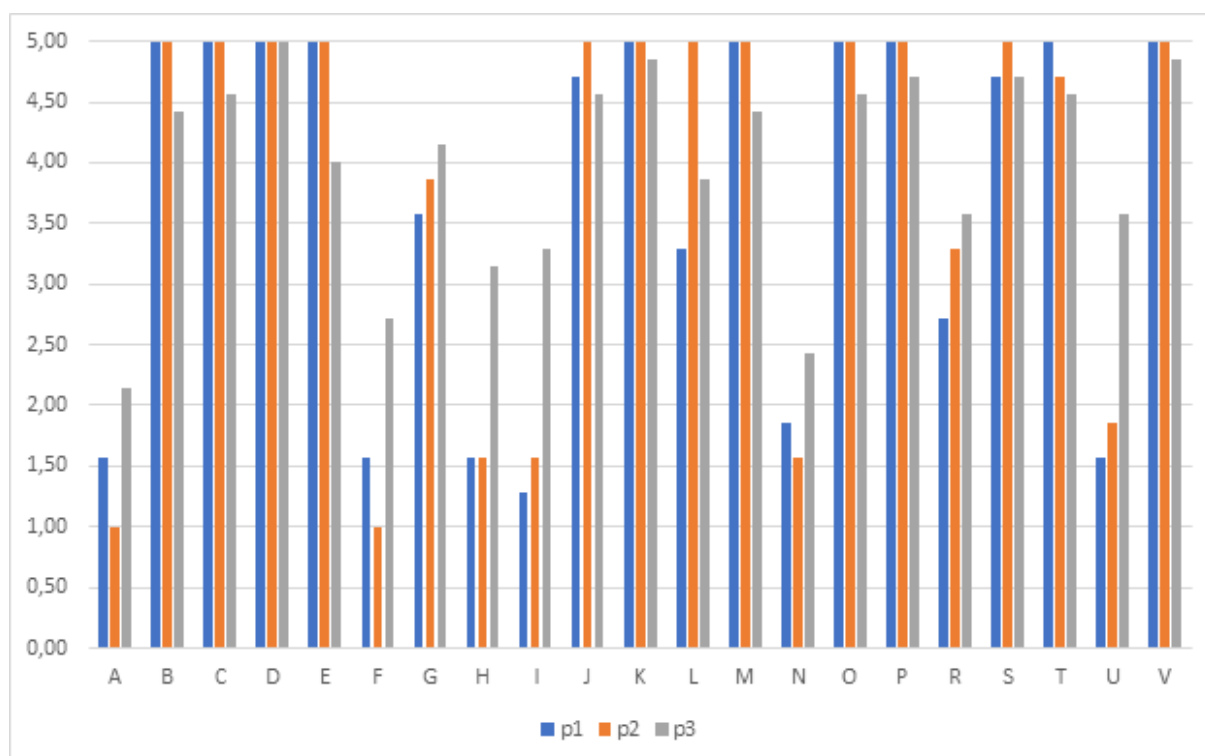
El hablante S tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 4.71$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.71$) y el promedio general de calificación 4.81. Estos datos muestran que el hablante S elige la variante de pronunciación del fenómeno de seseo.

El hablante T tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 4.71$, $p_3 = 4.57$) y su promedio general de calificación es 4.76. Según estas notas medias, la variante de pronunciación del hablante T se ha evaluado como seseante.

El hablante U tiene en mayor medida las notas medias inferiores a 3 ($p_1 = 1.57$, $p_2 = 1.86$, $p_3 = 3.57$) y el promedio general de calificación 2.33. Se observa una desviación en p_3 cuya calificación promedio de pronunciación es superior a 3, mientras que las notas de otras dos evaluadoras son alrededor de la 1. Sin embargo, la variante de pronunciación del hablante U según la nota media total pertenece al área de habla del fenómeno de ceceo.

El hablante V tiene un promedio de notas superior a 3 ($p_1 = 5.00$, $p_2 = 5.00$, $p_3 = 4.86$) y el promedio general de calificación 4.95 lo que lleva a la conclusión de que el hablante V usa la variante de pronunciación del fenómeno de seseo.

5.2. EVALUADORAS EXPERTAS

Los datos muestran que la variabilidad entre las evaluadoras es relativamente pequeña, es decir, que las notas de las evaluadoras son más o menos uniformes. Las evaluadoras 1 y 2 utilizaron frecuentemente las calificaciones finales como 1 y 5 y en el caso de ambigüedad, la calificación 3, mientras que la evaluadora 3 utilizó uniformemente todo el rango de notas.

Tabla 1. Representación tabular de las notas medias de p1, p2 y p3 por hablante

HABLANTES	p1	p2	p3
A	1.57	1.00	2.14
B	5.00	5.00	4.43
C	5.00	5.00	4.57
D	5.00	5.00	5.00
E	5.00	5.00	4.00
F	1.57	1.00	2.71
G	3.57	3.86	4.14
H	1.57	1.57	3.14
I	1.29	1.57	3.29
J	4.71	5.00	4.57
K	5.00	5.00	4.86
L	3.29	5.00	3.86
M	5.00	5.00	4.43
N	1.86	1.57	2.43
O	5.00	5.00	4.57
P	5.00	5.00	4.71

R	2.71	3.29	3.57
S	4.71	5.00	4.71
T	5.00	4.71	4.57
U	1.57	1.86	3.57
V	5.00	5.00	4.86

En la Tabla 1 se puede ver que las calificaciones promedio de las evaluadoras en la mayoría de los casos coinciden, con dos excepciones - hablantes I y U. La diferencia promedio total en las notas de las evaluadoras 1 y 2 es 0.5. La mayor diferencia en las notas se observa en el caso del hablante L (1.71) donde la nota de p2 (5.00) es ligeramente superior en comparación con la nota media de p1 (3.29).

La diferencia promedio total entre las evaluadoras 2 y 3 sale 0.7. En el caso de los hablantes F (1.71), I (1.72) y U (1.71) se notan las mayores diferencias. Para todos los tres hablantes las calificaciones de p3 son algo superiores ($p3 = 2.71$, $p3 = 3.29$, $p3 = 3.57$), mientras que las notas medias de p2 son inferiores a 3.

En cuanto a las evaluadoras 1 y 3, su diferencia promedio total es 0.7. Al igual que en la comparación anterior, las mayores desviaciones se observan en los hablantes I y U que, según las calificaciones medias de evaluadoras, difieren en dos notas. En ambos casos, las notas de p3 son superiores a 3 frente a las calificaciones medias de p1 ($p1 = 1.29$, $p1 = 1.57$). Observando el promedio total de calificaciones de los hablantes I y U, se supone que sus variantes son ceseantes, pero que ha sido difícil reconocerlas auditivamente. Según estos datos, se nota que la mayor coincidencia existe entre las evaluadoras 1 y 2 que usan notas marginales, mientras que la evaluadora 3 usa menos ciertas afirmaciones en la evaluación.

5.2.1. Consistencia de evaluación

La medida de la desviación estándar ha mostrado cuánta es la distribución de los valores de las notas medias de las evaluadoras por hablantes. Los resultados revelan que las evaluadoras varían según lo esperado entre los hablantes, pero no hay una diferencia significativa en el promedio total de desviaciones estándar entre p1, p2 y p3.

Tabla 2. Representación tabular de la desviación estándar media de p1, p2 y p3 por hablante

HABLANTES	p1	p2	p3
A	0.98	0.00	1.46
B	0.00	0.00	0.53
C	0.00	0.00	0.79
D	0.00	0.00	0.00
E	0.00	0.00	0.82
F	0.98	0.00	0.49
G	1.90	1.95	1.21
H	1.51	1.51	1.07
I	0.76	1.51	0.95
J	0.76	0.00	0.53
K	0.00	0.00	0.38
L	1.80	0.00	1.21
M	0.00	0.00	0.79
N	1.57	1.51	0.79
O	0.00	0.00	0.79
P	0.00	0.00	0.49
R	1.38	2.14	0.98
S	0.76	0.00	0.49
T	0.00	0.76	0.53
U	0.98	1.57	0.79
V	0.00	0.00	0.38

En la Tabla 2 se puede ver que, de acuerdo con las desviaciones estándar promedio de las evaluadoras, existen algunas diferencias en la consistencia de la evaluación de los hablantes. Las mayores variaciones se observan para los hablantes A y L en p1 y p3, mientras que para los hablantes G, H, I, N, R y U hay una desviación estándar promedio ligeramente superior en todas las tres evaluadoras. A la hora de comparar las evaluadoras, se nota que las evaluadoras 1 y 2 según su evaluación numérica, muestran un modelo similar de variaciones en los hablantes individuales, mientras que la evaluadora 3 muestra variaciones menores en la mayoría de los casos.

Tabla 3. Representación tabular de la desviación estándar media total de p1, p2 y p3

p1	p2	p3
0.64	0.52	0.74

En la Tabla 3 se observa que las desviaciones estándar promedio total de p1, p2 y p3 no difieren significativamente y en general su variación no es notable. P2 es el que menos varía ($p2 = 0.52$), seguido de p1 ($p1 = 0.64$). Sin embargo, la mayor dispersión tiene p3 que se ve en la Tabla 2.

5.3. RESULTADOS DE LA INVESTIGACIÓN ACÚSTICA ILUSTRATIVA

Los resultados de las medidas de la media, desviación estándar, asimetría y curtosis muestran los valores acústicos de los sonidos /s/ y /θ/. Según los datos obtenidos, se observan posibles diferencias acústicas de fricativas sordas /s/ y /θ/. A continuación, se presentarán los resultados del análisis acústico de acuerdo con las medidas examinadas.

Tabla 4. Representación tabular del valor promedio, mínimo y máximo de media (Hz) para los sonidos /s/ y /θ/.

MEDIA (Hz)	/θ/	/s/
Valor promedio	6 754	8 870
Mínimo	3 108	7 981
Máximo	10 164	9 683

La Tabla 4 muestra que el sonido /s/ tiene el valor promedio de media más alto (/s/ = 8 870 Hz) en el rango de 7 981 a 9 683 Hz, mientras que el sonido /θ/ tiene el valor promedio de media más bajo (/θ/ = 6 754 Hz), pero en un rango más amplio de 3 108 a 10 164 Hz. Estos datos muestran que el sonido /s/ tiene la media en frecuencias más altas que el sonido /θ/ manteniéndose a alrededor de 8 kHz sin oscilaciones mutuas significativas, mientras que el sonido /θ/ muestra mayores diferencias en la medida de media entre las realizaciones pronunciadas y el promedio muestra que su valor de media se mantiene a aproximadamente 6 kHz.

Tabla 5. Representación tabular del valor promedio, mínimo y máximo de desviación estándar (Hz) para los sonidos /s/ y /θ/.

DESVIACIÓN ESTÁNDAR (Hz)	/θ/	/s/
Valor promedio	4 243	2 550
Mínimo	3 235	1 812
Máximo	5 147	3 480

En la Tabla 5 se puede ver que el sonido /θ/ (/θ/ = 4 243 Hz) tiene la distribución más alta en el rango de 3 235 a 5 147 Hz. La medida de desviación estándar es menor para el sonido /s/ (/s/ = 2 550 Hz) en el rango de 1 812 a 3 480 Hz. Por lo tanto, la fricativa interdental /θ/ muestra mayor distribución de la energía espectral que la /s/ interdental.

Tabla 6. Representación tabular del valor promedio, mínimo y máximo de asimetría para los sonidos /s/ y /θ/.

ASIMETRÍA	/θ/	/s/
Valor promedio	0.68	1.49
Mínimo	-0.38	0.24
Máximo	2.02	2.58

La Tabla 6 muestra que para ambos sonidos la mayoría de la energía espectral se mantiene alrededor o por encima de los valores de la amplitud principal porque tienen valores promedio positivos de la asimetría ($/\theta/ = 0.68$, $/s/ = 1.49$). Sin embargo, para el sonido $/\theta/$ el rango de valores de asimetría es mayor, de -0.38 a 2.02 lo que significa que la energía permanece alrededor de la amplitud principal con una tendencia por debajo de la amplitud principal, mientras que para el sonido $/s/$ el rango de valores está en cualquier caso por encima de cero, de 0.24 a 2.58 lo que muestra que su energía está por encima de la amplitud principal del espectro.

Tabla 7. Representación tabular del valor promedio, mínimo y máximo de curtosis para los sonidos /s/ y /θ/.

CURTOSIS	/θ/	/s/
Valor promedio	-0.17	1.84
Mínimo	-1.59	-1.4
Máximo	2.81	6.73

En la Tabla 7 se puede ver que el sonido $/\theta/$ tiene un valor promedio negativo de la curtosis ($/\theta/ = -0.17$) en el rango de -1.59 a 2.81 lo que significa una mayor concentración de energía en el resto del espectro. El sonido $/s/$ tiene el valor promedio positivo de curtosis ($/s/ = 1.84$) en un rango más amplio de -1.4 a 6.73 y se notan tendencias de prominencia de amplitud principal. Así, la fricativa dentoalveolar muestra una prominencia promedio más alta que la fricativa interdental.

6. RESULTADOS DE LA ENCUESTA

Los resultados de la encuesta muestran que las estudiantes y un estudiante están generalmente satisfechos con su conocimiento de la norma y pronunciación estándar españolas. También, consideran que han obtenido suficiente información sobre las diferentes variedades dialectales y fenómenos lingüísticos durante la educación superior. Asimismo, la mayoría de los estudiantes está contenta con su propia variante de pronunciación del español y han logrado evaluarla excepto en el caso del sonido /θ/ donde se observa una dispersión en los resultados. A continuación, se presentarán los resultados siguiendo las preguntas de la encuesta del 1 al 10.

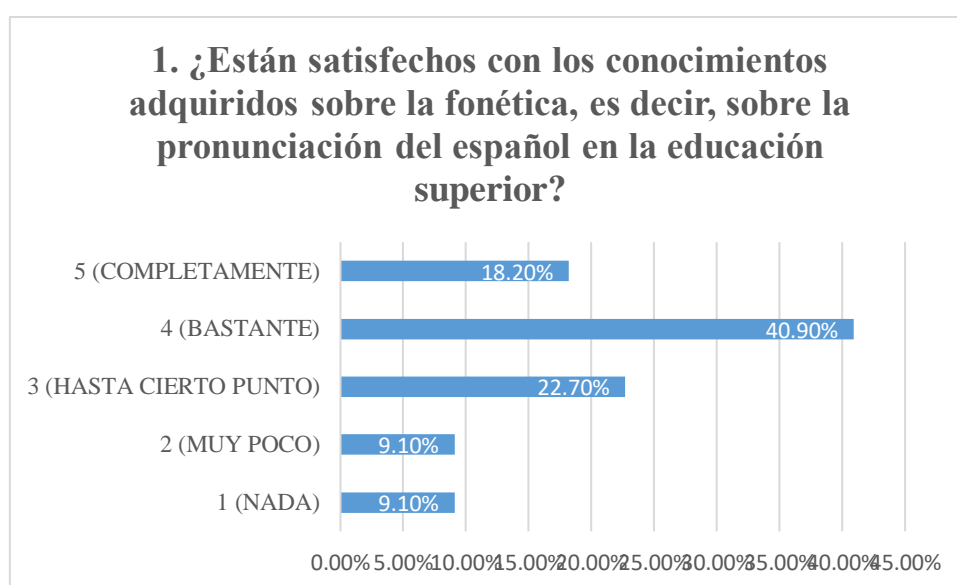

Imagen 8. ¿Están satisfechos con los conocimientos adquiridos sobre la fonética, es decir, sobre la pronunciación del español en la educación superior?

La Imagen 8 presenta las respuestas de los estudiantes a la primera pregunta de la encuesta, que es: *Están satisfechos con los conocimientos adquiridos sobre la fonética, es decir, sobre la pronunciación del español en la educación superior*. Cuatro estudiantes (18.20%) no están nada o muy poco satisfechos con los conocimientos adquiridos y cinco estudiantes (22.70%) están algo satisfechos. Nueve estudiantes (40.90%) han respondido que están bastante satisfechos y cuatro estudiantes (18.20%) están completamente contentos con los conocimientos obtenidos.

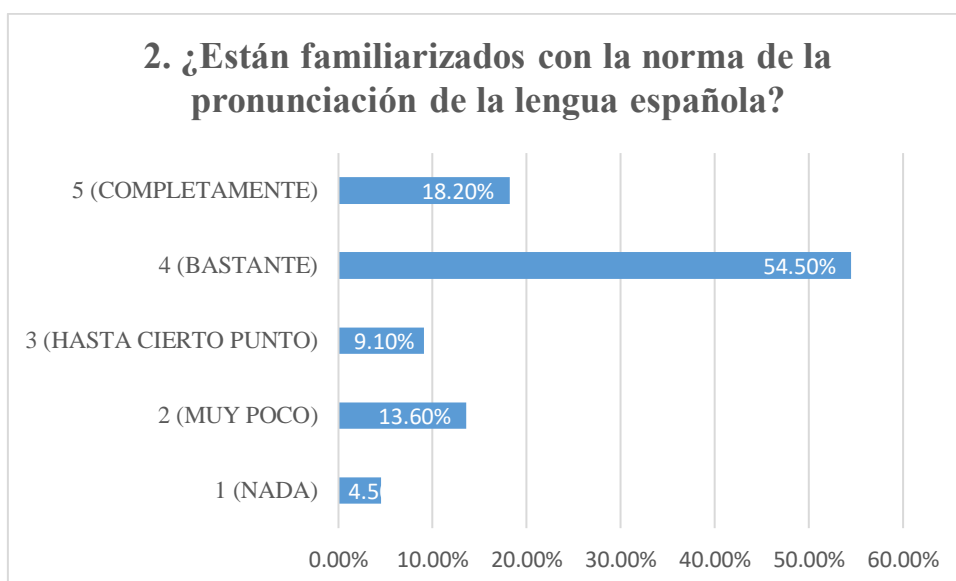

Imagen 9. ¿Están familiarizados con la norma de la pronunciación de la lengua española?

Desde la Imagen 9 es evidente que a la pregunta *Están familiarizados con la norma de la pronunciación de la lengua española* un estudiante (4.50%) ha respondido que no, tres estudiantes (13.60%) que están muy poco familiarizados, mientras que dos estudiantes (9.10%) están algo informados. Hasta doce de ellos (54.50%) han respondido que están bastante familiarizados y cuatro estudiantes (18.20%) están completamente familiarizados con la norma de pronunciación.

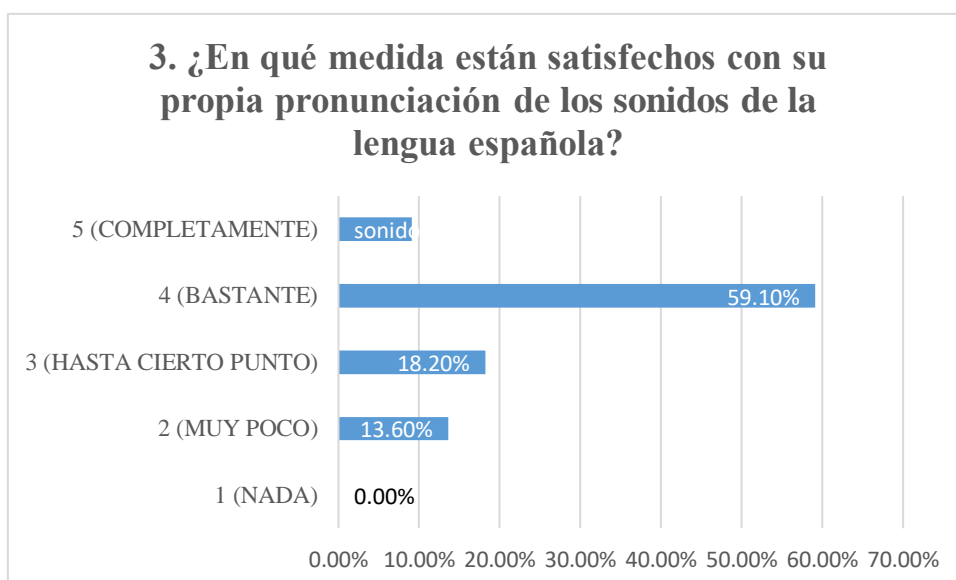

Imagen 10. ¿En qué medida están satisfechos con su propia pronunciación de los sonidos de la lengua española?

En la Imagen 10 vemos las respuestas de los estudiantes a la pregunta: *En qué medida están satisfechos con su propia pronunciación de los sonidos de la lengua española*. Ninguno de los estudiantes está completamente insatisfecho, tres estudiantes (13.60%) están muy poco satisfechos, mientras que cuatro estudiantes (18.20%) están algo contentos con su propia variante de pronunciación. Hasta trece estudiantes (59.10%) están bastante satisfechos y solo dos estudiantes (9.10%) están completamente contentos con su propia pronunciación del español.

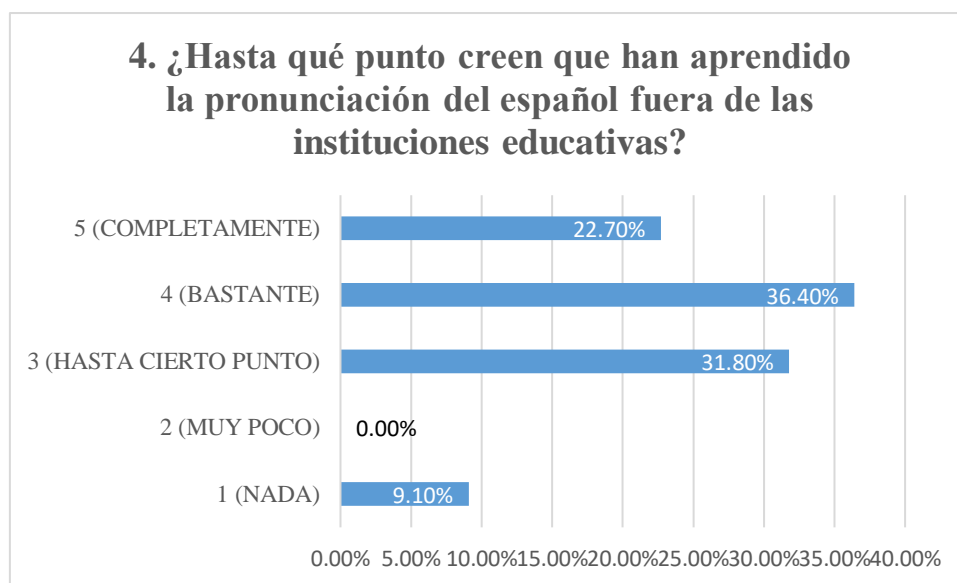

Imagen 11 . ¿Hasta qué punto creen que han aprendido la pronunciación del español fuera de las instituciones educativas?

En la Imagen 11 se presentan las respuestas de los estudiantes a la siguiente pregunta: *Hasta qué punto creen que han aprendido la pronunciación del español fuera de las instituciones educativas*. Dos estudiantes (9.10%) han aprendido la pronunciación solo en las instituciones educativas, mientras que siete estudiantes (31.80%) la han aprendido informalmente hasta cierto punto. Ocho estudiantes (36.40%) piensan que la han aprendido mucho fuera de la institución, mientras que cinco estudiantes (22.70%) consideran que la pronunciación la han aprendido mayoritariamente fuera de la educación formal.

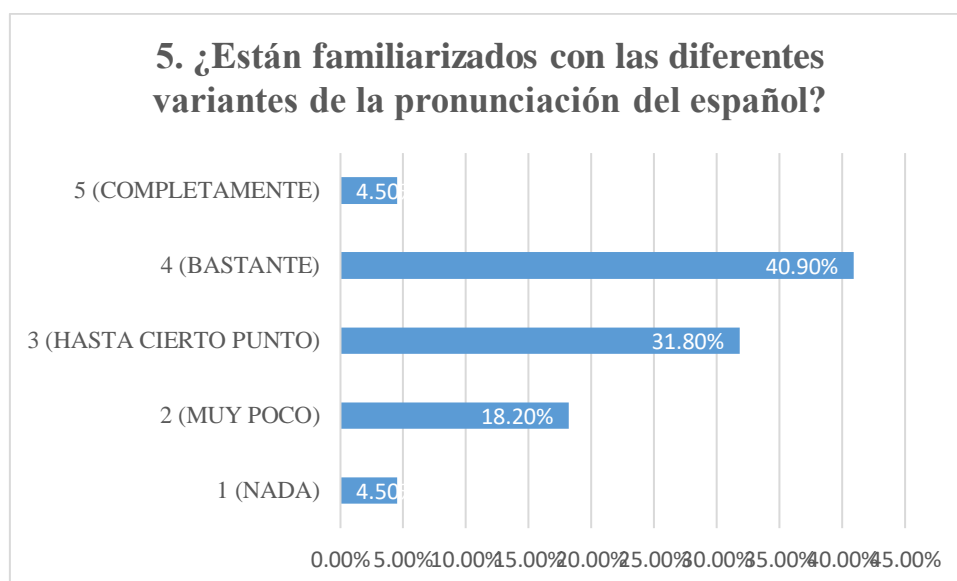

Imagen 12. ¿Están familiarizados con las diferentes variantes de la pronunciación del español?

Se puede ver en la Imagen 12 que a la pregunta *Están familiarizados con las diferentes variantes de la pronunciación del español* un estudiante (4.50%) ha respondido que no está familiarizado en absoluto con las variantes de pronunciación del español, mientras que cuatro estudiantes (18.20%) están muy poco familiarizados. El mayor número de estudiantes está algo (31.80%) y bastante (40.90%) familiarizado y solo un estudiante (4.50%) ha respondido que conoce por completo diferentes variantes de pronunciación española.

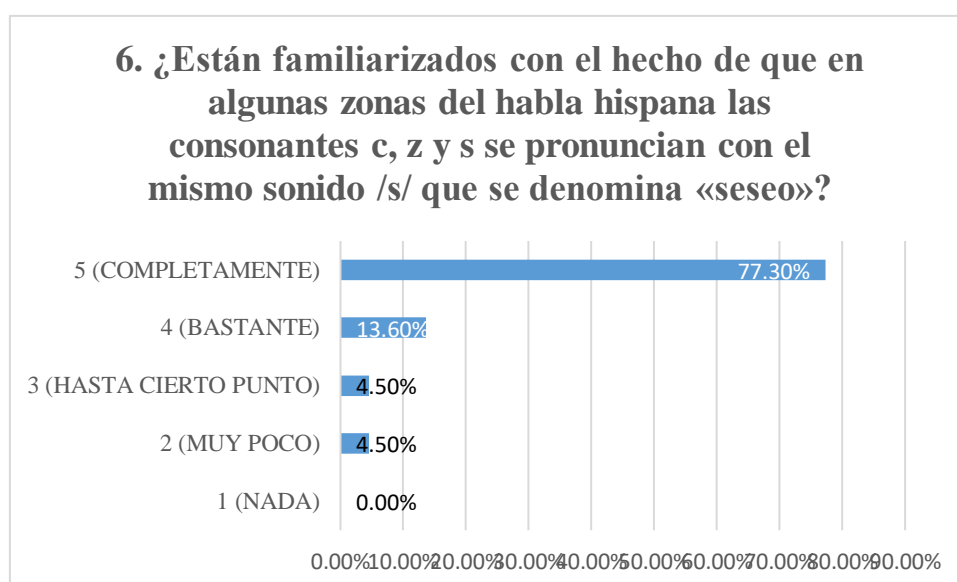

Imagen 13. ¿Están familiarizados con el hecho de que en algunas zonas del habla hispana las consonantes c, z y s se pronuncian con el mismo sonido /s/ que se denomina «seseo»?

Desde la Imagen 13 vemos las respuestas de los estudiantes a la siguiente pregunta: *Están familiarizados con el hecho de que en algunas zonas del habla hispana las consonantes c, z y s se pronuncian con el mismo sonido /s/ que se denomina «seseo»*. Dos estudiantes (9.00%) están muy poco y algo familiarizados con este hecho, mientras que tres de ellos (13.60%) conocen bastante el fenómeno. La mayoría de los estudiantes, hasta diecisiete de ellos (77.30%), está familiarizado en absoluto con el fenómeno lingüístico del seseo.

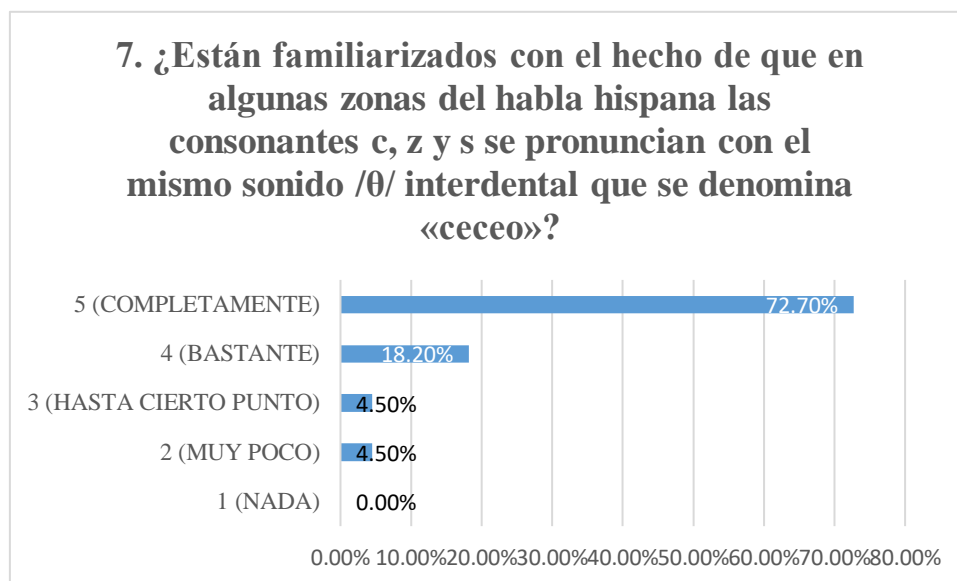

Imagen 14. ¿Están familiarizados con el hecho de que en algunas zonas del habla hispana las consonantes c, z y s se pronuncian con el mismo sonido /θ/ interdental que se denomina «ceceo»?

En la Imagen 14 se presentan los resultados de las respuestas a la pregunta: *Están familiarizados con el hecho de que en algunas zonas del habla hispana las consonantes c, z y s se pronuncian con el mismo sonido /θ/ interdental que se denomina «ceceo»*. Los resultados muestran que las respuestas de los estudiantes son similares a la pregunta anterior. Dos estudiantes (9.00%) conocen muy poco y hasta cierto punto el fenómeno y cuatro estudiantes (18.20%) están bastante familiarizados con el hecho. Los estudiantes, dieciséis de ellos (72.70%), mayoritariamente han respondido que están completamente familiarizados con el término lingüístico del fenómeno de ceceo.

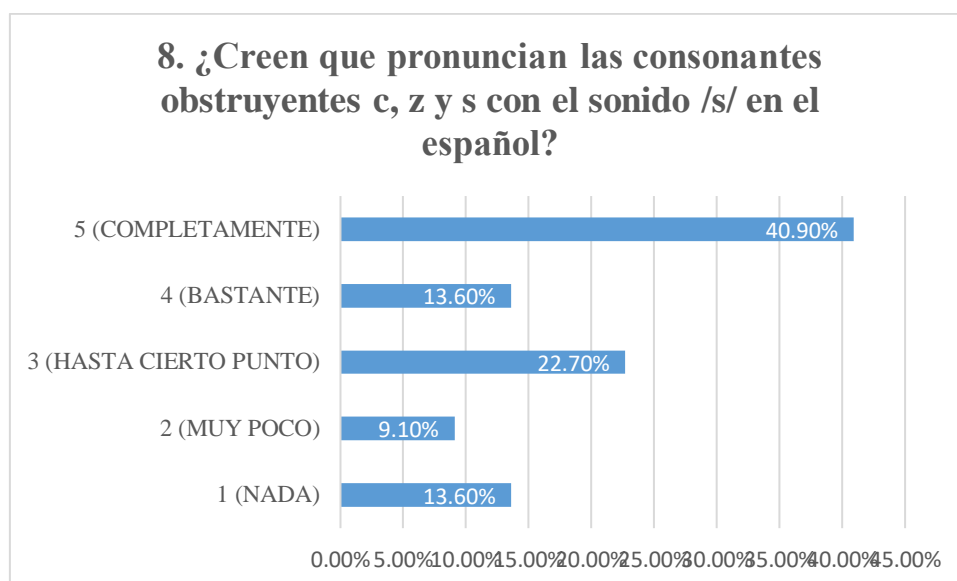

Imagen 15. ¿Creen que pronuncian las consonantes obstruyentes c, z y s con el sonido /s/ en el español?

Desde la Imagen 15 es evidente que a la pregunta *Creen que pronuncian las consonantes obstruyentes c, z y s con el sonido /s/ en el español* tres estudiantes (13.60%) han respondido que no pronuncian de tal manera, mientras que dos estudiantes (9.10%) casi nunca lo pronuncian. Cinco estudiantes (22.70%) lo pronuncian a veces, y tres estudiantes (13.60%) muy a menudo las consonantes obstruyentes c, z y s pronuncian con el sonido /s/. Nueve estudiantes (40.90%) siempre utiliza el sonido /s/ para pronunciar las consonantes c, z y s lo que significa que su variante de pronunciación es la seseante.

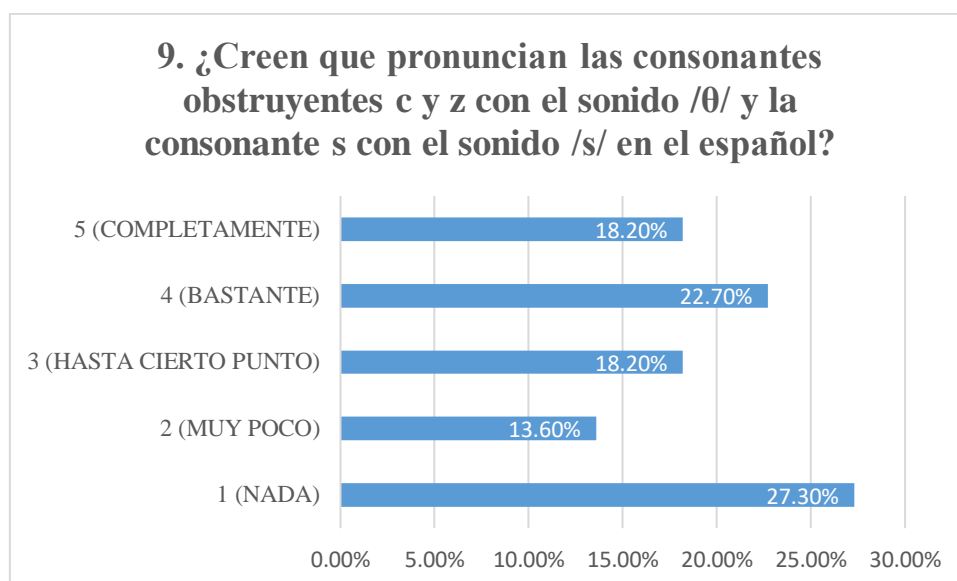

Imagen 16. ¿Creen que pronuncian las consonantes obstruyentes c y z con el sonido /θ/ y la consonante s con el sonido /s/ en el español?

Las respuestas a la pregunta *Creen que pronuncian las consonantes obstruyentes c y z con el sonido /θ/ y el consonante s con el sonido /s/ en el español* son más dispersas en relación con la pregunta anterior. La Imagen 16 muestra que seis estudiantes (27.30%) han respondido que nunca utiliza el sonido /θ/ en su propia pronunciación, y tres estudiantes (13,60%) la pronuncian muy poco. Cuatro estudiantes (18.20%) pronuncian el sonido /θ/ hasta cierto punto, mientras que cinco estudiantes (22.70%) la utiliza bastante en su pronunciación. Cuatro estudiantes (18.20%) han respondido que pronuncian absolutamente las consonantes obstruyentes c y z con el sonido /θ/, y la consonante s con el sonido /s/ lo que significa que distinguen estos sonidos en la pronunciación del español.

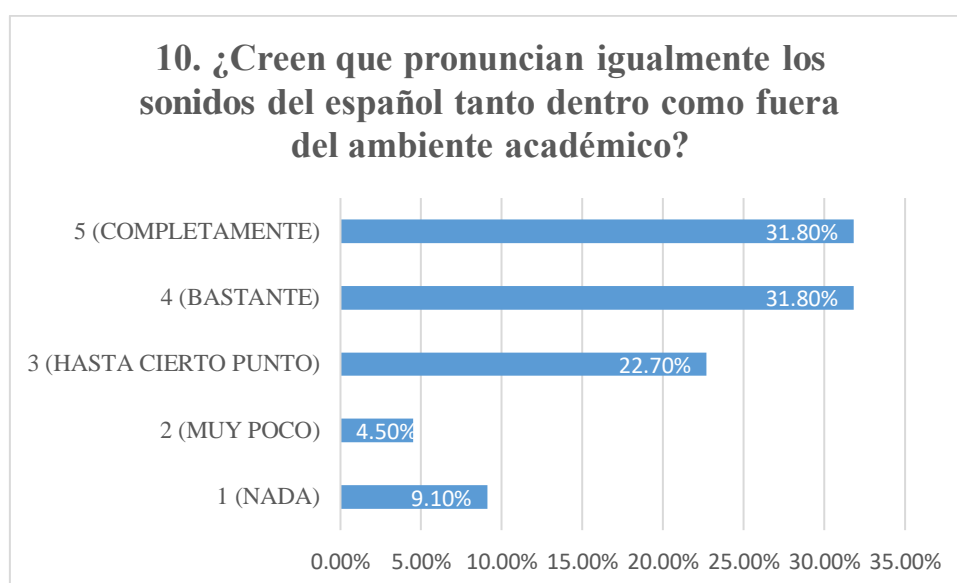

Imagen 17. ¿Creen que pronuncian igualmente los sonidos del español tanto dentro como fuera del ambiente académico?

La Imagen 17 presenta las respuestas a la última pregunta de la encuesta que es: *Creen que pronuncian igualmente los sonidos del español tanto dentro como fuera del ambiente académico*. Dos estudiantes (9.10%) han respondido que no las pronuncian igual en absoluto, y un estudiante (4.50%) en raros casos. Cinco estudiantes (22.70%) las pronuncian igual hasta cierto punto, mientras que catorce estudiantes (63.60%) pronuncian bastante o por completo los sonidos del español igual tanto dentro como fuera del ambiente académico.

7. DISCUSIÓN

En este capítulo se discutirán los resultados del análisis perceptual, del análisis acústico ilustrativo y de la encuesta teniendo en cuenta las investigaciones previas. Asimismo, se explicarán las implicaciones investigativas y educativas de los resultados obtenidos. El contenido de la discusión se dividirá según las categorías de investigación, así como la presentación de los resultados.

7.1. ANÁLISIS PERCEPTUAL

Según la evaluación de las evaluadoras expertas, los resultados del análisis perceptual muestran que 15 de las 21 estudiantes optan por la variante de pronunciación del fenómeno de seseo. Con ello se confirma la primera hipótesis de que la mayoría de las estudiantes es seseante, es decir que el fonema /c/ + vocales /i/ y /e/ y el fonema /z/ pronuncia con el sonido /s/ dentoalveolar y una posible causa de esto puede ser la influencia del sistema fonológico croata (Aguayo Molina *et al.*, 2017) en el que el fonema /s/ se pronuncia con la fricativa /s/ dentoalveolar (Liker *et al.*, 2012; en Vujasić, 2014). Las estudiantes ya pueden articular la variante seseante apoyándose de su propio sistema fonológico, mientras que el sonido interdental /θ/ no es natural para ellas y les puede causar problemas a la hora de pronunciarla por lo que rara vez optan por la distinción de sonidos /s/ y /θ/. Por otra parte, a la hora de determinar el fenómeno del ceceo, las calificaciones de las evaluadoras varían más en algunos casos y menos en otros. Es decir, para los hablantes G, H, I, N, y U se observan mayores desviaciones estándar entre las evaluadoras. Para el hablante R, las notas medias de p2 y p3 son alrededor de 3 (p2 = 3.29, p3 = 3.57) y su variante de pronunciación no se ha podido definir ni como uno ni como el otro extremo. Según estos datos, es evidente que las evaluadoras han tenido dificultades en el reconocimiento de la variante ceceante, pero para la mayoría de las estudiantes ha sido posible determinar la variante de pronunciación (excepto para el hablante R) con lo que se confirma la segunda hipótesis de este trabajo. Para algunos casos, hay que tener en cuenta que las grabaciones no fueron grabadas en el estudio acústico y su calidad reducida podría haber contribuido a la difícil evaluación de la pronunciación. Otra posible causa de la dispersión en la evaluación es la suposición de que los hablantes no hayan sido consistentes en su pronunciación como ya fue mencionado en el trabajo de González-Bueno (1993). Por lo tanto, para las evaluadoras seguramente ha sido más difícil detectar la variante de pronunciación cuando las estudiantes inclinadas a la distinción de /s/ y /θ/ mezclaban el seseo

y la distinción. La cuestión de la (in)consistencia en la pronunciación puede servir para futuras investigaciones sobre el fenómeno de seseo y ceceo en el sistema educativo.

Comparando las evaluaciones de las evaluadoras expertas, los datos muestran que son bastante consistentes en su evaluación y que sus resultados en la mayoría de los casos coinciden. Sin embargo, las desviaciones más comunes se notan en la evaluadora 3 que ha evaluado la variante de pronunciación como indeterminada para varios hablantes (H, I, U). La evaluadora 1 ha mostrado parcialmente una tendencia a evaluar la pronunciación más como el fenómeno del seseo, mientras que la evaluadora 2 ha mostrado una tendencia a evaluar la pronunciación más como el fenómeno de ceceo. Una posible explicación de esto es el hecho de que la evaluadora 2 es una hablante nativa del español de la zona de la distinción de /s/ y /θ/, mientras que la evaluadora 1 es una hablante nativa del español de la zona del fenómeno de seseo. La evaluadora 3 es una hablante nativa del croata lo que pudo influir en que la pronunciación evaluara más frecuentemente como indeterminada.

7.2. ANÁLISIS ACÚSTICO ILUSTRATIVO

Los resultados del análisis acústico ilustrativo muestran que cuatro momentos del espectro (media, desviación estándar, asimetría y curtosis) resultan ser medidas confiables para distinguir fricativas sordas /s/ y /θ/ lo que confirma la tercera hipótesis de este trabajo.

La medida del primer momento del espectro (media) resulta ser confiable para la distinción de /s/ y /f/ en inglés (Li *et al.*, 2009). Asimismo, Gardner (2013; en Vujasić, 2014) apunta que la media de /s/ (5 314 Hz) es más alta que la de /f/ (1 427 Hz). Autores Fox y Nissen (2005; en Vujasić, 2014) declaran que el valor de la media está relacionado con el lugar de articulación de modo que la media de las fricativas delanteras es significativamente más alta que la media de las fricativas traseras. En un estudio acústico de las fricativas sordas de galés norteño, Jones y Nolan (2007) exponen los promedios de media donde el promedio más alto es para la /s/, y en el caso de las participantes femeninas se ha mostrado que va seguida de fricativas /θ/ o /f/ como la segunda o tercera en altura del valor medio. Al igual que en las investigaciones anteriores, se ha mostrado que la media es una medida confiable para la distinción de /s/ y /θ/ en este análisis acústico. Los datos muestran que el sonido /s/ tiene un valor medio de media más alto de aproximadamente 8 kHz lo que coincide con los resultados obtenidos en Vujasić (2014): /s/ = 8 641 Hz. Para el sonido /θ/ este valor se mantiene en aproximadamente 6 kHz.

La medida del segundo momento del espectro (desviación estándar) no se ha mostrado igualmente eficaz para distinguir /s/ y /ʃ/ en inglés, pero puede distinguir la /s/ japonesa de la /ɛ/ según Akamatsu (1997; en Li *et al.*, 2009). Sin embargo, los datos obtenidos en este análisis acústico muestran que la medida de desviación estándar es relevante para la distinción de /s/ y /θ/. El valor medio de desviación estándar para la /s/ (2 550 Hz) es similar a los resultados obtenidos por Horga *et al.* (2013) y Vujasić (2014): /s/ = 2 261 Hz, /s/ = 2 206 Hz. Vujasić (2014) concluye que el lugar delantero de articulación podría estar relacionado con una mayor distribución de la energía espectral lo que explicaría un mayor valor medio de la desviación estándar de la fricativa interdental /θ/ (4 243 Hz). En este caso, una mayor dispersión ciertamente se debe a menos precisa y brusca corriente de aire lo que, en consecuencia, puede conducir a mayores variaciones y a mayor anchura de la amplitud principal de ruido.

La medida del tercer momento del espectro (asimetría) resulta ser eficaz para la distinción de /s/ y /ʃ/ en inglés (Li *et al.*, 2009). Li *et al.* también afirman que la /s/ debe tener un valor negativo de asimetría porque tiene una mayor concentración de energía en las partes superiores del espectro. Asimismo, los valores medios de asimetría de Horga *et al.* (2013; en Vujasić, 2014) revelan que «la asimetría de las fricativas dentales va hacia frecuencias más bajas porque su media está en frecuencias más altas»³ (pág. 126). En este análisis acústico el valor medio de asimetría para la /s/ (1.49) es mayor que en Horga *et al.* (2013) y en Vujasić (2014): /s/ = 0.5, /s/ = -0.2. La /s/ no muestra un valor negativo de asimetría, mientras que la /θ/ tiene un valor medio más bajo (0.68) que en algunas realizaciones también puede ser negativo lo que significa que la mayor parte de la energía se encuentra debajo de la amplitud principal lo que indica un sonido perceptualmente más bajo y oscuro.

La medida del cuarto momento del espectro (curtosis) puede ser útil para distinguir las fricativas con diferentes posiciones de lengua, lo que luego da como resultado diferencias en el pico de la forma espectral (Li *et al.*, 2009). Por ejemplo, una fricativa «compacta» /ɛ/ podría tener la energía prominente concentrada alrededor de un pico y por tanto valores más altos de la curtosis opuesto a la /s/ «difusa» en japonés (Li *et al.*, 2009). Por otra parte, Vujasić (2014) apunta que esta medida es el correlato acústico más débil para distinguir las fricativas, mientras que Gardner (2013; en Vujasić, 2014) afirma que la /s/ tiene una mayor curtosis que otras fricativas.

---

³ Trad. Romana Stanić

Shadle y Mair (1996; en Vujasić, 2014) según los resultados obtenidos, concluyen que el valor del cuarto momento del espectro para la fricativa sorda /s/ es muy alto y que, en general, los valores de la curtosis varían mucho para las fricativas sordas entre diferentes hablantes. Según los datos de este análisis acústico, es evidente que la curtosis es mayor para la /s/ (1.84) que para la /θ/ (-0.17) cuyo valor medio es negativo.

Las medidas de media y asimetría están relacionadas con la longitud de la cavidad resonante ante la constricción por lo que la /s/ tiene una mayor concentración de energía en las partes más altas del espectro porque tiene una cavidad más corta ante la constricción (Harrington, 2013; en Vujasić, 2014). Lo mismo valdría para el sonido /θ/ cuya articulación es más delantera. Las medidas de desviación estándar y curtosis presentan diferencias en la posición de lengua, es decir, diferencias entre las fricativas apicales y laminares (Li *et al.*, 2009). Los resultados de los cuatro momentos del espectro de este análisis acústico muestran que existen tendencias en las diferencias entre la fricativa dentoalveolar /s/ y interdental /θ/, pero la muestra de habla analizada no permite conclusiones definitivas ni afirmaciones categóricas.

7.3. ENCUESTA

Los resultados de la encuesta muestran que los estudiantes están bastante satisfechos tanto con su propio conocimiento de la norma española como con su propia pronunciación del español. Además, son conscientes de que existen diferentes variedades dialectales hispánicas y consideran que las conocen suficientemente, lo que confirma la cuarta hipótesis de este trabajo. La gran mayoría de los estudiantes está familiarizada con los fenómenos seseo y ceceo, pero a la hora de reconocer su propia variante de pronunciación, las respuestas son más vagas, con lo que se confirma parcialmente la quinta hipótesis.

La mayoría de los estudiantes ha puesto que está satisfecha con el conocimiento adquirido sobre la fonética española durante la educación superior (59 %) y que está familiarizada con la norma de la lengua española (73 %). Asimismo, los estudiantes generalmente están satisfechos con su propia pronunciación del español (68 %), pero es sorprendente que el 59 % de ellos piense que ha adoptado en gran medida su pronunciación del español fuera de la institución educativa. Una posible explicación de esto sería el aprendizaje no formal que se lleva a cabo cada vez más a través de Internet (viendo series y películas en español) lo que estudiantes también han afirmado en la primera parte de la encuesta. Además, es cuestionable en qué nivel los estudiantes sean

conscientes de su conocimiento de la fonética como concepto general y también en qué medida estén familiarizados con el hecho de las diferentes normas del español dentro del área de habla hispana. De acuerdo con las respuestas a la pregunta sobre el aprendizaje formal/ no formal de la pronunciación, es muy probable que los estudiantes aprendan intuitivamente mientras inconscientemente «absorban» la variante de pronunciación tanto en el ambiente formal como no formal.

Los estudiantes están algo menos familiarizados con diferentes variantes de pronunciación del español (45 %), y este dato depende de la medida en que el contenido sobre la diversidad dialectal del español está representado en la educación superior. A los estudiantes se les ofrece una asignatura sobre variedades sociolingüísticas y dialectales del español, pero solo a nivel de posgrado y no es obligatorio para todos los cursos. A la pregunta si están familiarizados con el hecho de pronunciar las consonantes c, z y s con el sonido /s/ lo que se denomina el seseo y en otras áreas de habla hispana con el sonido /θ/ que se denomina el ceceo, hasta el 91 % de estudiantes en ambos casos ha respondido que está bastante o completamente familiarizado con los términos. A la hora de evaluar su propia variante de pronunciación, el 55 % de estudiantes ha respondido que su variante es seseante, mientras que el 41 % ha puesto que distingue los sonidos /s/ y /θ/ lo que en cierto modo corresponde a los resultados del análisis perceptual, aunque no todos los encuestados enviaron su grabación. Sin embargo, tal como en el análisis perceptual el reconocimiento de la variante ceseante ha causado problemas, igual así las respuestas a la pregunta de la encuesta sobre el uso de la forma ceseante han sido diversas porque los estudiantes han utilizado todo el rango de notas de 1 a 5. Es posible que los estudiantes no estén suficientemente familiarizados con la terminología (como el término interdental) ni con la transcripción fonética del sonido /θ/ por lo que no han entendido por completo la pregunta o no están cien por cien seguros de su variante de pronunciación. A la última pregunta de la encuesta, la mayoría de los estudiantes (64 %) ha respondido que pronuncia igual los sonidos tanto en el entorno académico como fuera de él, lo que supone que los estudiantes son consistentes con su variante de pronunciación elegida y no la cambian dependiendo de diferente ambiente de habla.

7.4. IMPLICACIONES EDUCATIVAS E INVESTIGATIVAS DE LOS RESULTADOS

Los resultados de este trabajo muestran qué variante de pronunciación de estos fenómenos predomina entre los estudiantes croatas del español y cuál es la conciencia de los estudiantes sobre su propia pronunciación del español. Además, el trabajo ilustra los correlatos acústicos de las fricativas /s/ y /θ/ que se pueden utilizar para cuantificar el dominio en la pronunciación de estas fricativas.

Los resultados de la encuesta muestran que los estudiantes en mayoría están satisfechos con el conocimiento adquirido sobre la norma de pronunciación del español durante la educación superior. Pato y Molinié (2009) opinan que la norma de pronunciación utilizada por un profesor en una clase de español debe depender directamente de las necesidades de los estudiantes, es decir, del propósito de aprender ese mismo idioma. Por ejemplo, está claro que cada profesor del español utiliza una norma lingüística particular a la que ha sido expuesto previamente y que ha adoptado, pero esto no debería crear un obstáculo en la enseñanza. No obstante, esta variante de pronunciación no debe imponerse ni convertirse en una regla general. Por lo tanto, es necesario instruir al estudiante en otras variantes de pronunciación del español y adaptar este contenido a sus necesidades a nivel didáctico.

Como se trata del nivel avanzado del aprendizaje del español, sería conveniente que, además de la base teórica sobre la norma de pronunciación de la lengua extranjera, existieran las correcciones fonéticas en la Cátedra de la lengua española que a los estudiantes les facilitarían el aprendizaje de la pronunciación de estos fenómenos. A través de una lista de palabras, en las correcciones se podría practicar tanto la pronunciación de la /s/ como de la /θ/ en español. Por ejemplo, las palabras se clasificarían según los fonemas /c/ + vocales /i/ y /e/, /z/ y /s/ y según sus posiciones dentro de la palabra. Para facilitar la adquisición de la pronunciación, inicialmente se practicaría la fricativa dentoalveolar en combinación con las vocales /i/ y /e/ que caracteriza una forma articulatoria aplanada y labios estirados, mientras que para la adquisición de la pronunciación interdental se utilizarían las vocales redondeadas /o/ y /u/ que enfatizarían la diferencia en la pronunciación en relación con la /s/. Además, se formaría un grupo de palabras con las combinaciones de estos fonemas. A continuación, se presentará una lista que consta de tres ejemplos de palabras donde los sonidos clave se encuentran al principio, en el medio y al final de la palabra:

Centro, cemento, centena; cierto, cilindro, cintura; zanco, zapato, zancada; samba, salero, semana...

gacela, aboceta, gaceta; juicio, inicio, Patricio; perezoso, gozoso, tozudo; deseo, masivo, casado...

alcance, enlace, quince; crecí, plací, nací; cariz, actriz, eficaz; femas, hojas, ganas...

En una etapa posterior se practicaría la combinación de estos sonidos en palabras como:

Cereza, ceniza, celoso, celeste, vocecita, cicerone, cicatrices, azucena, tristeza, semblanza, piscina, incisivo, calzoncillos...

Después de pronunciar las palabras de forma aislada, se añadiría el contexto de la frase de la siguiente manera:

Patricio creció en el centro de la ciudad.

Sería apropiado que las correcciones estuvieran dirigidas por un hablante nativo que serviría de modelo lingüístico, pero en el caso de que esto no fuera posible, el material pronunciado por el hablante nativo podría grabarse de antemano y reproducirse en la clase para los estudiantes. También, el conocimiento acústico sobre los sonidos /s/ y /θ/ en español puede servir para el filtrado paso banda frecuencial de estos sonidos. La función del filtro de frecuencia es enfatizar aquellas frecuencias que son óptimas para la percepción de un sonido en particular y al mismo tiempo reduce aquellos rangos de frecuencia que no son cruciales en la percepción y articulación de este sonido. Así el uso del filtro de frecuencia (en colaboración con el Departamento de Fonética) permitiría a los estudiantes escuchar y percibir con mayor precisión la pronunciación de los sonidos /s/ y /θ/ y luego facilitaría su reproducción en español.

8. CONCLUSIÓN

Los fenómenos lingüísticos el seseo y el ceceo en español implican que los fonemas /c/ + vocales /i/ y /e/, /z/ y /s/ se pronuncian con la fricativa dentoalveolar /s/ en el caso del fenómeno de seseo y con la fricativa interdental /θ/ en el caso del fenómeno de ceceo. El fenómeno del seseo es característico del español americano y de los dialectos el andaluz y el canario, mientras que el fenómeno del ceceo, mucho menos extendido, abarca las zonas rurales de Andalucía. Estos dos fenómenos difieren también según el prestigio social, así que el fenómeno del seseo es variante más prestigiosa del español que es más frecuente en los centros urbanos, mientras que el fenómeno del ceceo tiende a evitarse en el habla formal. No obstante, la forma de pronunciación estándar del español que pertenece a la norma castellana es la que más se tolera y esta es la distinción de /s/ y /θ/ que predomina en el resto de Península.

El objetivo de este trabajo ha sido llevar a cabo el análisis perceptual para determinar la variante de pronunciación de los estudiantes de la lengua española en la Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales en Zagreb. También, el objetivo investigativo del trabajo ha sido analizar acústicamente la pronunciación representativa de las fricativas /s/ y /θ/ a través de cuatro momentos del espectro. Además, el objetivo didáctico del trabajo ha sido mediante una encuesta, examinar los componentes sociolingüísticos del aprendizaje de la lengua española entre los estudiantes, tales como modelos de aprendizaje, conocimiento de la norma y del estándar del español, conocimiento de diferentes variedades dialectales, familiaridad con los fenómenos de seseo y ceceo y al final, evaluación de la propia variante de pronunciación.

Según los resultados del análisis perceptual, se puede concluir que las estudiantes croatas favorecen más la variante seseante con lo que se ha confirmado la hipótesis del trabajo y la posible razón de esto es que el sistema fonológico croata ya posee la /s/ dentoalveolar. Los resultados del análisis acústico muestran que existen tendencias en diferencias de las fricativas /s/ y /θ/ que las medidas de media, desviación estándar, asimetría y curtosis han detectado. Las respuestas a la encuesta muestran que los estudiantes generalmente están satisfechos con su propio conocimiento sobre la fonética española y la pronunciación estándar, así como con su propia variante de pronunciación. Los estudiantes piensan que tienen suficiente conocimiento sobre las variedades dialectales del español y que están familiarizados con los fenómenos del seseo y ceceo. Sin embargo, la mayoría de ellos considera que ha aprendido la pronunciación

del español fuera de la institución educativa. A la hora de evaluar su propia variante de pronunciación, los estudiantes no han mostrado la misma certeza al elegir uno u otro fenómeno por lo que las respuestas para la distinción de /s/ y /θ/ han sido más dispersas lo que puede indicar que los estudiantes no están completamente familiarizados con la terminología o no están seguros cuál es su variante de pronunciación.

Esta investigación ha incluido un pequeño número de encuestados y en futuras investigaciones es necesario examinar la variante de pronunciación del español de los estudiantes en una muestra más grande. Además, el proceso de grabación de los estudiantes no se pudo realizar en un estudio acústico debido a las limitaciones epidemiológicas provocadas por el virus COVID-19 lo que indudablemente afectó la calidad de las grabaciones con las que se llevó a cabo la investigación. Sin embargo, los resultados obtenidos sirven para una visión más clara de la variante de pronunciación de los estudiantes y para una comparación acústica de estos fenómenos, y los datos sociolingüísticos de la encuesta indican que es crucial familiarizar a los estudiantes con la fonética y la norma de pronunciación de una lengua extranjera y ayudarlos a dominarla.

9. BIBLIOGRAFÍA

Aguayo Molina, Y., Soto-Barba, J. y Fuentes-Grandón, D. 2017. Pronunciación de los consonantes obstruyentes del español de Chile por estudiantes francófonos. *Nueva Revista del Pacífico*, 67, 3-24.

Alba, Orlando. 2001. *Manual de fonética hispánica*. San Juan: Editorial Plaza Mayor.

Alvar, Manuel. 1988. ¿Existe el dialecto andaluz?. *NRFH*, 1, 9-22.

Andión Herrero, Antonieta. 2008. Modelo, estándar y norma..., conceptos imprescindibles en el español L2/LE. *RESLA* 21, 9-26.

Ávila, Raúl. 2003. La pronunciación del español: medios de difusión masiva y norma culta. *NRFH*, 1, 57-80.

Balmaseda Maestu, Enrique. 2000. Norma panhispánica y enseñanza del español. *Coloquio Internacional de la AEPE*, 109-127.

Cortes Guddal, Karoline A. 2017. El seseo desde una perspectiva sociolingüística. Universidad de Oslo. Tesis de posgrado.

Cruz Ortiz, Rocío. 2020. Seseo, ceceo y distinción de /s/ y /θ/: El caso de los políticos andaluces en Madrid. *Nueva Revista de Filología Hispánica*, 68(1), 137-174, Disponible en: <https://doi.org/10.24201/nrfh.v68i1.3585> [Fecha de consulta: 16 de febrero de 2021]

Cuétara Priede, Javier. 2008. *Manual de gramática histórica*. México: Universidad Nacional Autónoma.

Duszak, Anna. 2002. *Us and Others*. Ámsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Fajardo Aguirre, Alejandro. 2011. La norma lingüística del español desde una perspectiva lexicográfica: norma nacional versus norma panhispánica. *Revista de Estudios Lingüísticos Hispánicos*, 1, 53-70.

García Platero, Juan Manuel. 2011. El concepto de norma y el español meridional. El seseo y el ceceo. *Itinerarios*, 13, 85-95.

González-Bueno, Manuela. 1993. Variaciones en el tratamiento de las sibilantes; Inconsistencia en el seseo sevillano: Un enfoque sociolingüístico. *Hispania*, 76(2), 392-398.

- Guitarte, Guillermo L. 1992. Cecear y palabras afines. *Actas del II Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, 127-164.
- Iribar Ibabe, Alexander y Turrez Aguirrezabal, Itziar. 2015. El seseo vasco: caracterización fonética. *Estudios de Fonética Experimental*, 24, 205-235.
- Li, F., Edwards, J., Beckman, M. E. 2009. Contrast and covert contrast: The phonetic development of voiceless sibilant fricatives in English and Japanese toddlers. *Journal of Phonetics*, 37, 111-124.
- Llamas, Carmen y Watt, Dominic. 2010. *Language and Identities*. Edimburgo: Edinburgh University Press.
- Maldonado de Guevara, Antonio L. 1962. Fonética y fonología andaluzas. *Revista de Filología Española*, 45(1), 228-240.
- Melguizo Moreno, Elisabeth. 2009. Una aproximación sociolingüística al estudio del ceceo en un corpus de hablantes granadinos. *Estudios de Lingüística Aplicada*, 27(49), 57-78.
- Navarro Tomás, Tomás. 2004. *Manual de pronunciación española*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Pato, Enrique y Molinié, Luisa. 2009. La pronunciación del español en estudiantes francófonos: Dificultades y métodos de corrección. *TINKUY*, 11, 167-185.
- Sánchez Lobato, Jesús. 1994. *El español en América*. Nueva York: ASELE.
- Saussol, José María. 2006. El seseo-ceceo hispánico y su enfoque en lingüística aplicada. *EUT Edizioni Università di Trieste*, 2, 495-510.
- Schwegler, A., Kempff, J. y Ameal-Guerra, A. 2009. *Fonética y Fonología Españolas*. Nueva York: Wiley.
- Von Essen, María C. 2020. Reseña de Harjus, Jannis. 2018. Sociofonética andaluza y lingüística perceptiva de la variación: el español hablado en Jerez de la Frontera. *Estudios de la lingüística del español*, 41, 317-326.
- Vujasić, Nives. 2014. Akustička analiza spektra šuma hrvatskih lingvalnih frikativa. *GOVOR*, 31(2), 109-131.